

Motstemmer i avisdebatten

Hva kjennetegner rollen som motstemme i avisdebatten?

Anders Gjesvik

Masteroppgave i journalistikk

Universitetet i Oslo

Institutt for medier og kommunikasjon

Dato 03.05.2010.

Sammendrag

Denne oppgaven undersøker spørsmålet "Hva kjennetegner rollen som motstemme i avisdebatten?".

Alle motstemmene tilhører ved sin høye utdanning den grupperingen som dominerer avisdebatten.

Men de fleste av motstemmene representerer meninger og verdier som er utbredt og sterkest representert i den lavere utdannede delen av befolkningen, som igjen er sterkt underrepresentert i debatten. Det blir da viktig for motstemmene gjennom debatten å etablere et gunstig ethos hos den lavere utdannede delen av publikum, som antas å støtte deres meninger. Motstemmene ser en hegemonisk elite i debatten basert på "godhet", som er tydeligst representert med grupperingene journalister, politikere og akademikere. De opplever at denne eliten prøver å dominere dem ved å fremstille dem som moralsk mindreverdige i debatten, og svarer på dette ved å angripe og synliggjøre den hegemoniske makten til eliten. Motstemmenes mulighet til å vinne frem med sine meninger overfor debattens publikum, ser ut til å være avhengig av dette.

Opgaven undersøker også spørsmålet "Hvor egnet det journalistiske intervju som datamateriale for en vitenskapelig analyse?". Det journalistiske intervju er problematisk som datamateriale for vitenskapelig analyse, fordi det tilfører få kvaliteter i forhold til forskningsintervjuet, og kan representere flere problemer når det gjelder reliabilitet, validitet og etikk.

Abstract

This paper examines the question "What identifies the role as counter voice in the debates in the Norwegian newspapers?". All the counter voices, through their higher education, belong to the group that dominates the newspaper debate. But most of the counter voices represent opinions and values that are broadly shared and mostly represented among the lower educated part of the audience, who is strongly underrepresented in the debates. Then, it becomes important for the counter voices, in the debates, to establish a favourable ethos in the lower educated part of the audience, who is presupposed to support their opinions. The counter voices see a hegemonic elite based on "kindness" in the debates, most prominently represented by the journalists, politicians and academics. They experience that this elite is trying to dominate them by presenting them as morally inferior in the debates, and reacts on this by attacking and making visible the hegemonic power of the elite. The counter voices' possibility to gain support among the audience to the debates, seems to rely on this.

This paper also examines the question "How suitable is the journalistic interview as data for a scientific analysis?" The journalistic interview seems to be problematic as data in a scientific analysis, because the interview gives few advantages, and may represent several problems concerning reliability, validity and ethics.

Forord

Jeg vil først og fremst takke min veileder Thore Roksvold (H09/V10) som alltid like engasjert har ledet min vei meg gjennom arbeidet med denne oppgaven. Veien har tidvis vært kronglete, og noen ganger har den plutselig bare endt på et ukjent sted. Thore har alltid funnet tid til å hjelpe meg videre. Jeg har skrevet en praktisk masteroppgave i journalistikk, og her fantes det få forbilder, så jeg har hatt stor nytte av at Thore var med å skape denne oppgaveformen.

Jeg vil også takke for gode innspill fra mine venner Jarle Grumstad, Tor Lunde Larsen, Stine Münster, og fra min bror, Harald Gjesvik.

Innhold:

Innledning: oppgavens problemstillinger, case og struktur	1
Del 1. Intervjuene	3
Knut Olav Åmås: Elskede ofre og hatede avvikere	3
Hege Storhaug: En uhellig kriger	10
Nina Karin Monsen: Moralens vokter	17
Walid al-Kubaisi: En vantro kritiker	23
Tor Erling Staff: Djevelens advokat	29
Del 2. Drøfting og analyse	33
Innledning	33
Funn fra intervjuene	33
2.1 Teorier om den offentlige debatt	34
2.1.1 Habermas og offentlighet	34
2.1.2 Genteriks kritikk av Habermas	35
2.1.3 Gramsci og hegemoni	36
2.1.4 Spørsmål som teorien reiser	37
2.2 Deltakerne i avisdebatten	38
2.2.1 Olsen og Sævi	39
2.2.2 Elvestad	40
2.2.3 En demokratisk avisdebatt?	41
2.2.4 Informantene i eliten	43
2.2.5 Informanters oppfatning av et hegemoni	44
2.3 Informantenes ethos	48
2.3.1 Folkelig støtte	44

2.3.2 Fire forståelser av en motstemme	52
2.3.3 Informantenes etablering av ethos	53
2.3.3.1 Retorikk	54
2.3.3.2 Drøfting av informantenes ethos	55
2.4 En mer moralsk debatt	60
2.5 Godhetsdiskursen	61
2.5.1 Diskursbegrepet	61
2.5.2 Presentasjon av godhetsdiskursen	62
2.5.3 Politisk korrekthet	64
2.5.4 Drøfting av godhetsdiskursen og politisk korrekthet	65
2.5.5 Offerrollen	66
2.5.5.1 Van Dijk	66
2.5.5.2 Best	66
2.5.5.3 Drøfting av offerrollen	68
2.5.6 Informantenes oppfatning av en godhetsdiskurs	70
2.5.7 Den onde og assosiasjonskjeder	71
2.5.8 Forsøk på å utfordre godhetsdiskursen	72
2.5.9 Ressentiment og invertering	79
2.5.9.1 Informantene, ressentiment og invertering	80
2.5.10 Godhetsdiskursen svekkes av stor synlighet	81
2.6 Konklusjon for drøfting og analyse	82
 Del 3. Metode	 86
3.1 Innledning	86
3.2 Tematisering	87
3.3 Design	89
3.3.1 Utvalg	89

3.3.2 Intervjuguide	94
3.4 Intervjuet	94
3.4.1 Informert samtykke	94
3.4.2 Intervjumøtet	96
3.4.3 Notater og båndopptak	97
3.5 Transkripsjon	98
3.6 Analyse	99
3.7 Verifisering	101
3.8 Rapportering	102
3.9 Konklusjon for metode	103

Kilder:

Bakgrunns litteratur (for del 1)	105
Referanselitteratur (for del 2 og 3)	106

Innledning

Problemstilling

Denne oppgaven vil undersøke spørsmålet "Hva kjennetegner rollen som motstemme i avisdebatten?", og teste hypotesen "Motstemmene opplever at de blir forsøkt dominert i avisdebatten av krefter som hevder å representere en form for godhet". Som sekundær problemstilling vil jeg undersøke spørsmålet "Hvor egnet er det journalistiske intervju som data for en vitenskapelig analyse?".

Case

Oppgaven bygger på intervjuer med fem informanter som jeg oppfatter som sentrale motstemmer i debatten i Aftenposten. De fem er Knut Olav Åmås, Hege Storhaug, Walid al-Kubaisi, Nina Karin Monsen og Tor Erling Staff. Utvalget av informanter vil bli drøftet i oppgavens del 3: metode, men jeg vil allerede her si at jeg oppfatter at de har noe forskjellig status. Jeg anser at Åmås som debattredaktør i Aftenposten har et større overblikk over debatten enn de andre informantene, selv om han også har en klar rolle som deltaker i debatten. De fire andre informantene oppfatter jeg som rene motstemmer i debatten. Informantene har forskjellige ståsteder i debatten, men en minste fellesnevner er at samtlige har vært sentrale deltakere med kronikker og innlegg i Aftenposten. Det betyr at denne oppgaven vil drøfte avisdebatten med Aftenposten som et sentrum.

Struktur

Mastergrad i journalistikk tillater "Praktisk masteroppgave". Det innebærer at oppgaven består av en journalistisk produksjon, som så blir brukt som materiale for teoretisk refleksjon. Denne oppgaven er bygd opp med tre deler som betegner fasene i undersøkelsen. Del 1 består av intervjuene utført i en journalistisk diskurs, og blir presentert i den journalistiske konvensjonen med bruk av innrykk og replikkstreker. De journalistiske intervjuene blir så brukt som datamateriale i del 2 i den vitenskapelige undersøkelsen av hovedspørsmålet "Hva kjennetegner rollen som motstemme i den offentlige avisdebatten?", og testingen av hypotesen "Motstemmene opplever at de blir forsøkt dominert i avisdebatten av krefter som hevder å representere en form for godhet". Del 3 undersøker sekundærspørsmålet "Hvor egnet er det journalistiske intervju som data for en vitenskapelig

analyse?”, basert på en teoretisk refleksjon over mine erfaringer ved å bruke intervjuene i del 1 som datamateriale i del 2. Jeg opptrer med andre ord i rollen som journalist i del 1, og går over i rollen som forsker i del 2 og del 3.

Del 1: intervjuene

Elskede ofre og hatete avvikere

Debattredaktøren i Aftenposten er trolig den mektigste portvokteren i norsk avisdebatt. Knut Olav Åmås opplever at den som tar offerrollen, gis rett i den norske debatten, mens meningsavvikerne angripes hardt. Som debattant selv har han opplevd både drapstrusler og å bli skjelt ut som nazist, kommunist og "jævla homo".

- Offentlige debatter får frem det verste i folk. Mange bruker hersketeknikker for å avlede eller stanse debatten. Det finnes fortsatt en forakt for avvikende meninger i Norge, sier Knut Olav Åmås. Han har solid bakgrunn for egne meninger. Som kultur- og debatredaktør i Aftenposten mottar han månedlig rundt 3000 debattinnlegg og kronikker. Han leser nesten samtlige innlegg selv for å være med på avgjøre hvilke som fortjener å komme på trykk. 90 prosent av innleggene går i papirkurven, og det skyldes ikke at de berører brennbare temaer.

- Tematisk er det lite vi velger bort. Noen hevder at kritikk av innvandringen og integreringen ikke kommer på trykk, men de siste årene har vi trykket svært mange slike innlegg.

Den vanligste reaksjonen hos de som ender i papirkurven, er at de føler seg politisk sensurert.

- De opplever at de er for farlige til å komme på trykk, men det er heller det at de er for lite originale.

Åmås sitter i det såkalte redaktørhjørnet i Bibliotekbaren på Bristol Hotell i hjørnet. Bordet står og venter på sentrale personer i norsk presse. Reservert-skiltet forsvant så snart Åmås kom.

Den lange, slanke kroppen er ikledd hvit skjorte og svart dress. Han skal sammen med kongen og andre prominente gjester på premieren til "Engelen". Det er den siste filmen til regissøren Margreth Olin, en av de mer originale stemmene i norsk film.

Og nye og originale stemmer har Åmås sansen for. Han synes norsk debatt er altfor preget av noen få stemmer.

- Det er de samme navnene som blir evig resirkulert i debatten. Jeg forsøker å bringe inn flest mulig nye skribenter, og inviterer dem som oftest til å skrive kronikk.

Debatten blir ikke rikere av at de mest høylytte stemmene tilhører et talekor der medienes egne folk snakker i munnen på hverandre. Marie Simonsen i Dagbladet kommenterer Arne Strands utspill i Dagsavisen, og Strand lar seg intervju på Dagsnytt 18 om Dagbladets etikk.

- Den største svakheten med norske kommentatorer er den dogmatiske forutsigbarheten. Det er sjelden man blir overrasket over hva de skriver om, og hva de mener om det. Skuffende ofte vet man hva folk mener, før man har begynt å lese dem. Jeg vil være annerledes. Jeg vil skrive om hva som helst, uten at jeg på forhånd bestemmer hva jeg mener om det.

Han mener debattspaltene i riksavisene har en skjev rekruttering.

- Riksavisene er for oslo-sentrerte, og rekrutteringen er skjev. Det er mest folk fra akademien, politikk, og ikke minst organisasjonslivet. Resultatet av det siste er at en del norske debatter kan bli kjedelige og forutsigbare, fordi mange av debattantene bare er opptatt av å presentere programmatisk interesse.

De beste tipsene om nye stemmene hører han ute blant folk, og sjelden i mediemiljøer. Han leter systematisk etter miljøer som er tause i debatten, som for eksempel folk som sitter i fengsel. Det fører til at muren av taushet sprekker.

- Jeg anstrenger meg for å få dem på trykk. Når man først har publisert et innlegg fra et lukket miljø, kommer det flere. Det er gjengs for psykisk syke og andre motstemmer også. Men det krever ekstra arbeid å avklare at folk er ved sine fulle fem.

Åmås begynte som debattredaktør i Aftenposten i starten av 2006, da tolv karikaturtegninger av profeten Muhammed fikk stemmene i den norske debatten til å bli usedvanlig høyrøstede. Til sin glede opplevde Åmås at flere nye stemmer fra etniske minoriteter villig lot seg invitere inn i debatten.

Det tok ikke lang tid før noen av disse stemmene ble gjengangere i media.

- Det er forbausende hvor fort det danner seg eliter i motmiljøer, med stemmer som resirkuleres. Nå har det dannet seg en elite av norsk-pakistanske menn i 30-årene, med talføre menn som Abid Raja og Mohammad Usman Rana.

Munnvikene antyder et smil.

- Så nå må jeg lete etter kristne kvinner fra Afrika.

I 2007 fikk Åmås Den store journalistprisen nettopp for sin innsats for å bringe nye stemmer inn i debatten.

Debattredaktøren ønsker ikke bare å slippe til stemmene fra etniske minoriteter, han setter også på trykk innlegg fra etniske nordmenn som angriper innvandrere.

- Jeg mener at vi av og til må kunne publisere selv rasistiske innlegg. Det er innenfor loven, så lenge de ikke oppfordrer til vold. Et samfunns problemer og utfordringer blir best bearbeidet i det offentlige rom, den troen har bare blitt sterkere for min del de siste årene.

Åmås snakker lavmælt, men intenst. Han tar en ørliten pause, før han fortsetter.

- Men det er veldig ubehagelig noen ganger.

Det ble veldig ubehagelig da forfatteren Jostein Gaarder på sensommeren 2006 skrev kronikken "Guds utvalgte folk", og hevdet at israelerne ikke fortjente denne tittelen, men snarere var skammelige barnemordere. Han sammenlignet staten Israel med apartheidregimet i Sør-Afrika, og oppfordret folk til å ikke anerkjenne Israel som stat på grunn av overgrepene mot den palestinske sivilbefolkningen.

Kronikken gjorde at tusener av norske israel-venner satte morgenkaffen i vrangstrupen, og kastet seg på telefonen til Aftenposten. Hvordan kunne man sette noe noe slikt på trykk?

Ubehagelig ble det også da Erling Fossen i 2008 ødela førjulskosen med kronikken "Motstand glorifiseres", der han sparket til pedestallen med den norske motstandsbevegelsen fra andre verdenskrig. Fossen hevdet at motstandsbevegelsens innsats rammet sivilbefolkningen mer enn den tyske fienden, og mente glorifiseringen var et forsøk på å dekke over den bedrøvelige norske krigsinnsatsen.

Fossen klarte neppe å velte de såkalte krigsheltenes pedestall, men lesernes vrede veltet inn over Aftenposten igjen.

- Holdningene til både Gaarder og Fossen er utbredt, og det er derfor viktig å luften dem ut offentlig. Vi fikk forferdelig mye kritikk for å ha publisert dem, men etter noen uker så for eksempel norske jødiske ledere at Gaarders innlegg virket produktivt ved å åpne debatten.

De offentlige motangrepene mot Gaarder og Fossen ble voldsomme, og det er ikke alle debattanter som orker dette.

- Jeg har møtt flere personer som har trukket seg ut av den offentlige debatten fordi det blir for ubehagelig, de orker ikke mer. Det har vært både akademikere og frie skribenter.

Åmås snakker ikke om folk som blir møtt med skarpe, men saklige, motinnlegg. Han snakker om folk som blir møtt med ulike usaklige hersketeknikker. Det er i denne sammenhengen han mener at offentlig debatt får frem det verste i folk.

- Den vanligste hersketeknikken i offentlig debatt er taushet.

Da opplever den som skriver et innlegg med klare mottakere, at de aldri møter kritikken offentlig. Dermed er debatten effektivt lagt død. Åmås opplever at den nest vanligste hersketeknikken er å tillegge kritikerens personlige motiver, gjerne hevnmotiver. Den tredje vanligste er å stemple kritikerens ved å koble han til noe som er politisk usympatisk.

- I innvandringsdebatten var det en effektiv hersketeknikk å stemple den som talte mot 90-tallets konsensus, som "rasist". Nå for tiden er det populært å stemple frie liberalere som "nykonservative". Hvis denne tenkemåten absolutt skal få en merkelapp, må det være radikal-liberal, som en betegnelse på et forsvar for liberale verdier og individets rettigheter mot alle former for fundamentalisme.

Hvis man absolutt skal sette en merkelapp på Åmås, så er det kanskje nettopp en fri radikal-liberaler. Han har hovedfag i filosofi og doktorgrad i medievitenskap, og har blant annet skrevet flere bøker om både kjønnsforskning og filosofen Ludwig Wittgenstein. I 2007 utga han "Verdien av uenighet. Debatt og dissens i Norge". Åmås har alltid vært opptatt av den som står utenfor – og dermed står friere til å tenke selv.

- Det er fordi jeg av forskjellige grunner – selvvalgt eller ikke – har stått utenfor en del fellesskap det ville vært naturlig å være medlem av. Det kommer delvis av at jeg i midten av tenårene forstod at jeg var homofil. Jeg aksepterte det for meg selv, men det var på den tiden en fryktelig hemmelighet med potensial til å gjøre meg enda mer annerledes enn jeg allerede følte meg.

Han meldte seg ut av statskirken da han var 15 år, og nektet militærtjenesten. Men det var først da han var 23 år at han følte seg trygg nok på seg selv til å stå frem som homofil. Han har aldri ment at homofili er medfødt.

- Jeg har valgt å være annerledes. Dette perspektivet løfter noe av det viktigste i et menneskes liv ut av blinde biologiske mekanismer og til sfæren for personlige valg. Det tiltaler meg. Men det er et syn de færreste deler.

Det er ikke bare som redaktør at Åmås møter forsøk på å kneble debatter. Han har i høy grad opplevd trusler og trakassering siden han selv ble en aktiv debattant som spaltist i Morgenbladet i 2003. Nå er det kommentarene hans i Aftenposten som tidvis fører til ubehagelige reaksjoner. På Aschehougs årlige hagefest skåler forfattere i glitrende kjoler med forlagsredaktører i elegant dress, eller kjente kunstnere, akademikere og kulturjournalister i mer eller mindre selvbevisst neddresset antrekk. Aftenpostens debatt- og kulturredaktør er en selvskreven gjest. Hagefesten er den viktigste scenen for kulturlivets spillere, og på gressplenen utspilles en sosial dans der gjestene stadig leter etter en mektigere og viktigere samtalepartner. Her er det om å gjøre å se og bli sett, og gjestene kappes om å vise hvor beleste, liberale og interessante samtalepartnere de er. Flere ganger har gjester i selskapet uttrykt sin uenighet med Åmås kommentarer i Aftenposten med en kort henvisning til hans seksuelle identitet: "Jævla homo!".

- For meg er det ganske slitsomt å være på hagefesten.

På pcen på jobb dukker det opp andre reaksjoner i form av eposter med grove skjellsord, og konspirasjonsteorier om at han egentlig er styrt av Islamsk råd eller den israelske ambassaden.

- Spesielt når jeg skriver om religion og innvandring, kommer det en del ubehagelige eposter. Jeg har skrevet en del om jødiske spørsmål, og er nok mer israelfvennlig enn de fleste norske mediefolk.

I epostene har Åmås blitt utskjelt som både ekstremist, nazist og kommunist. I en periode ringte telefonen hjemme mange ganger. Når Åmås tok telefonen, var det helt stille i den andre enden.

- Det skjedde også midt på natten. Men jeg har publisert så mye, at jeg husker ikke hvilken sak det dreide seg om.

Noen ganger er reaksjonene langt alvorligere enn telefonterror og hetsende eposter. Åmås har også mottatt drapstrusler med bokstaver klippet ut fra aviser.

- Det er sånne brev som man bare tror man skal se på film. Men det har vært sterkt truende, anonyme brev.

Åmås har aldri meldt noen av truslene til politiet, men det har hendt at han har varslet avisens Aftenpostens ledelse.

- Det har tatt lang tid å bli vant til trakasseringer og trusler, det er ganske personlig å bli angrepet for forkastelige meninger. Men man blir jo hardhudet etter hvert.

Ilgjen løftes munnvikene i et forsiktig smil.

- Men trakasseringen er jo en ganske god temperaturmåler på hva som er brennbart i samfunnet, og at man antakelig har skrevet noe viktig.

Åmås opplever at det finnes flere former for konsensus i Norge. Hvert miljø har temaer som det hviskes om i korridorene, men som man ikke snakker høyt om. Dramatikeren Jon Fosse fylte nylig 50 år, og deltakere i kulturlivet kappedes om å hylle ham. Åmås undret seg over om ikke skuespillene hans ble spilt for mye, og ligner de ikke for mye på hverandre?

- Jeg har snakket med flere som er helt enig, men ingen tør å skrive det.

Norge er et lite land med små miljøer, men med en stor offentlig pengesekk som både kulturliv og academia er helt avhengig av.

- Litt for mange blir avhengige av for få portvoktere og pengesekker, enten det er Kulturrådet eller Forskningsrådet. Jeg opplever ofte at kulturfolk og akademikere jeg ber om å skrive noe, sier nei fordi de er redd for at det kan skade karrieren deres. De frykter å miste fremtidige stillinger og stipender, og de er redd for å skade ryktet sitt eller å bli stemplet som rasister.

Åmås mener det finnes et godhetsregime i Norge, der det tidvis er viktigere å demonstrere hvor godt menneske du er, enn å diskutere saklig. Demonstrasjonen av egen godhet kan gjerne skje med å stemple andre som onde, for eksempel som rasist.

Dette lite vakre fenomenet ble kraftig synliggjort en solrik augustdag i Sofienbergparken i 2007. Somaliskfødte Ali Farah blir slått bevisstløs etter en krangel i parken. Da ambulansesjåførene kommer, har han våknet, og pisser i ørska på skoene til en av sjåførene. De oppfatter det som en provokasjon, og forlater Farah i parken. Beskyldningene om rasisme kommer umiddelbart fra de som opplever episoden. Saken er uklar, og blir oversendt til Statens Helsetilsyn. Men det tar likevel ikke mange dagene før fremtredende personer rykker ut i mediene og planter rasiststempet i pannen på sjåførene. I løpet av de tre første dagene beskylder både forfatter Anne Holt og finansminister Kristin Halvorsen sjåførene for rasisme. Ni måneder senere konkluderer helsemyndighetene med at sjåførene opptrådte utilbørlig, men at saken ikke var rasistisk motivert.

Allerede en måned etter episoden i Sofienbergparken skrev Hanna Nabintu Herland et innlegg i Aftenposten der hun sa at sjåførene hadde gjort en feil, men at det ikke gjorde dem til rasister.

- Det skapte en bølge blant velmenende norske kommentatorer på venstresiden: måtte man slippe til sånn dumskap? Det finnes en forakt for avvikende meninger i Norge.

Åmås mener filosofen Nina Karin Monsen blir utsatt for denne forakten når hun skriver om partnerskap og bioteknologi.

- Hun har blitt forsøkt marginalisert med et stempel som kristenkonservativ, til tross for at hun deler mening med hundretusener av nordmenn. Det er bare når angriperne er trygge på at de som skal stemples er marginale, at de verste hersketeknikkene blir tatt i bruk.

Han tar en liten pause og leter etter en treffende diagnose.

- Feighet er ordet.

Men det norske godhetsregimet hyller vanligvis ofrene, bare de tilhører den rette sorten. Åmås ser en tendens til å tenke at hvis du er svak, fattig eller i mindretall i Norge, så har du rett.

- En del av godhetstankegangen er at de fattige har mer rett enn de rike. Men ikke sjelden har faktisk makta rett. Tanken om at retten er på offerets side, gjør det lønnsomt å posisjonere seg i offerrollen i Norge. Det gjelder også den offentlige klientrollen fordi det finnes en sterk tro på offentlig pengebruk og myndigheter alltid gjør det riktige.

Han mener Dagbladet lever godt av sine ofre.

- Det finnes en Dagbladet-offentlighet som lever av paternalisme på vegne av sine ofre. Den som vil diskutere mindre heldige sider ved velferdsstaten, blir anklaget for å ville avvikle den.

Hvordan er vilkårene for å fremme motmeninger i Norge sammenlignet med nabolandene våre?

Åmås mener Norge er bedre enn Sverige, og nærmer seg Danmark.

Han opplever at Sverige har et adskillig mer hierarkisk og autoritetstro samfunn enn Norge. Den svenske debatten er mindre fri fordi maktkonsentrasjonen er større, med ganske statiske kretser i både politikk, næringsliv og medier.

- Norge har en mye mer vital debatt enn Sverige, og like folkelig som i Danmark. Likevel er den danske debatten røffere og mer ærlig enn den norske. Men vi har nærmet oss Danmark litt siden karikaturstriden.

Åmås mener striden om Muhammed-karikaturene var konstruktiv for den norske debatten fordi den bragte konflikter frem i offentligheten. Den reiste spørsmål om hvilken plass religionen skal ha i samfunnet, og hvor grensen for toleranse går.

- Det første året førte karikaturstriden til mye redsel og selvsensur. Men i de siste årene har den hevet taket i debatten, og det finnes mindre frykt for å bli stemplet som rasist.

Kultur- og debattredaktøren tror det er få temaer som ikke kan debatteres offentlig i dag. Selv den særnorske distriktspolitikken kan angripes.

- Men det fører ikke til noe å angripe distriktspolitikken, siden den står så sterkt i Norge. Den er et dogme, men ikke et tabu. Det er et langt større tabu å problematisere norsk krigshistorie, det viste Fossen-debatten.

Åmås mener et av de aller største tabuene i dag er å være frivillig barnløs, men at Monsen-debatten førte til en noe større åpenhet. Han mener at taket i den norske debatten generelt er hevet i de siste årene takket være flere hissige debatter, som den som fulgte etter Gaarders kronikk om Israel.

- Noen mente at ord er handlinger, men da blir debatt umulig. Men folk ser at ord ikke er handlinger, og at grensen går der ord oppfordrer til handlinger. Norsk debatt er blitt røffere de siste årene, og det finnes en større forståelse for at den ubehagelige debatten er nødvendig.

Han mener hevingen av taket har gitt plass til de fleste dissidenter. Men de bør helst ikke stå helt alene.

- Norge er et gjennomorganisert samfunn der nesten alle særinteresser har en organisasjon. Vi blir fort utrygge på de som ikke har noen bak seg. Er han farlig? Sprø? Blir jeg latterliggjort hvis jeg setter dette på trykk? Det krever mye å fronte mennesker som bare representerer seg selv og sine egne meninger. Men det er det vi må gjøre, sier Knut Olav Åmås.

En uhellig kriger

Hege Storhaug mener mange muslimske kulturer er voldelige og kvinnehatende, og at Norge importerer problemene hit gjennom henteekteskap. Hun ser deler av innvandringen som en trussel mot norske verdier. Selv har hun blitt angrepet med plakatkampanje og brutal vold. Nå bor hun på hemmelig adresse.

Kampen ligger på en kolle på Oslos østkant med vid utsikt over byen. Bydelen består av et fargerikt felleskap av vel bevarte trehus og lave teglsteinsblokker. Thorbjørn Egner vokste opp på Kampen, og brukte minnene derfra da han skapte idylliske Kardemommeby. En helgemorgen i november 2006 hadde det skjedd noe på Kampen. Bydelen var delvis dekorert med plakater som viste det smilende ansiktet til Hege Storhaug. En av plakaten hang på en lyktestolpe rett utenfor huset der hun bodde. Smilet hennes var dekket bak et stort, svart kryss over hele ansiktet. Under bildet stod følgende tekst: "Nei til rasister på Kampen! Vi vil at Kampen skal være en åpen og tolerant bydel. Ikke la rasister spre budskapet sitt under dekke av å kjempe for ytringsfrihet eller kvinners rettigheter. Kampen mot rasisme 2006."

En av plakaten ble levert til politiet, men saken ble etter hvert henlagt.

En måned senere skulle Storhaug bli utsatt for et langt mer alvorlig angrep.

Hege Storhaug sitter med en av plakaten foran seg på det store arbeidsbordet til Human Rights Service (HRS) i Møllergata i Oslo.

- Det var en ubehagelig opplevelse med plakaten. Det ble sånn at jeg begynte å kikke meg over skulderen. Men samtidig tenkte jeg: hvor nedrig er det mulig å oppføre seg?

Den vevre kvinnen med det korte, mørke håret har vært informasjonsansvarlig siden organisasjonen startet i 2001. HRS presenterer seg selv som "en partipolitisk uavhengig tenketank som arbeider med tema knyttet til det nye fleretniske og flerreligiøse Norge og Europa. Vi har menneskerettigheter og -plikter og demokrati i front, med et særlig fokus på barn, unge og kvinner".

Storhaug har skrevet seks bøker og utallige kronikker og debattinnlegg om følgene av innvandringen til Norge. Innholdet kan kort oppsummeres slik: Muslimske land er underutviklet, undertrykkende, kvinnefiendtlige og voldelige samfunn. Dette skyldes islam og en æreskultur der individets personlige frihet er utvasket i makthierarkiet i storfamilien, klanen, eller stammen. Vi har importert problemene hit i form av storfamilier fra Pakistan, Tyrkia, Marokko, og klankultur fra Somalia. Ved hjelp av henteekteskap har de blitt altfor mange altfor raskt, og integreringen stanser fordi de undertrykkende holdningene reproduseres hele tiden. Norge kan gå i oppløsning hvis ikke denne utviklingen stanses.

- I aller tetteste form er det riktig.

Storhaug snakker gjerne tett, men absolutt ikke kort. På sitt bløte sørlandsk forteller hun at hun begynte å interessere seg for problemer med innvandring da hun i 1992 møtte en tvangsgiftet, norskfødt 18-åring med foreldre med pakistansk bakgrunn. Jentas historie gjorde et uslettelig inntrykk, og hun dro derfor til Pakistan året etter.

- Jeg innså etter hvert at pakistanere importerer sin brutale æreskultur i Norge, og interessen ble skjerpet da det gikk opp for meg at jenter i Norge blir kjønnslemlestet. Hun mener politikere, akademikere og journalister viker unna for å diskutere problemene i innvandrerulturene av frykt for å fremstå som intolerante.

- De tolererer intoleranse i den såkalte toleransens navn. De sviker norske verdier og FNs menneskerettigheter som likestilling og barns rettigheter. Jeg opplever at den personlige friheten er på retur med innvandringen fra muslimske land. Det gjelder både bevegelsesfriheten til muslimske kvinner og ytringsfriheten om innvandring og islam i norske medier og akademien.

Hege Storhaug har blitt angrepet fra mange hold i den norske debatten. Angrepene kommer fra de samme gruppene som hun kritiserer for å lukke øynene for problemene ved innvandring: politikere, akademikere og journalister – og talsmenn for muslimer som går til motangrep. Plakatene som ble hengt opp på Kampen, uttrykker det flere mener. Storhaug blir av noen ansett som en trojansk hest malt i humanistiske pastellfarger, men innsiden er brun. De mener hun egentlig bærer frem rasistiske meninger under dekke av omsorg for undertrykte muslimske kvinner og mishandlede barn.

Storhaug lener seg frem over bordet.

- Jeg har blitt brunbeiset flere ganger av en kommunist og kommentator i Dagbladet. Særlig i 8. mars-artikkelen i 2007. Kvinnedagen ble altså brukt av Dagbladets kommentator til å brunskvette meg for mitt forsvar av muslimske kvinners rettigheter. Litt av en prioritering!

Hun lener seg tilbake i stolen.

- Slike personer knytter rasisme til alle som kritiserer islam. Det er et misbruk og en avledningsmanøver av verste slag, og de tømmer innholdet i dette begrepet. For meg er rasisme forferdelig alvorlig, og det var også mitt utgangspunkt da jeg startet arbeidet i 1992.

Storhaug mener kritikere av innvandringspolitikken i den norske debatten blir utsatt for et dominospill der den ene merkelappen utløser den andre. Først blir du kontroversiell, så blir du fremmedfiendtlig - som er et penere ord for rasist.

- Enden på den iscenesatte rekken av karakteristikk er at man er en forkledd nazist. Det er nedrig og uredelig. Det er ingen motsetning mellom å være motstander av dagens innvandringspolitikk og samtidig være glad i personer med muslimsk bakgrunn og deres barn. Tvert

om. Det er lett å bli glad i muslimer og ikke-vestlige innvandrere som finner seg godt til rette i Norge, og som er stolte over å være borgere av Norge.

Storhaug forteller at hun har flere nære venner blant innvandrere, og at de fleste som står i testamentet hennes, er muslimer.

Men det er ikke bare hvite journalister som har angrepet Storhaug. I 2004 publiserte VG et intervju med tre innvandrerkvinner som beskyldte HRS og Storhaug for å ha presset dem til å komme med offentlig kritikk av deres innvandrer kulturer. VG ble dømt i Pressens faglige utvalg for mangelfull dokumentasjon.

- Jeg opplever at mange muslimske kvinner og menn blir presset av familie og miljø til å fremstå som "gode muslimer". Når det stilles spørsmålsteget ved hvorvidt de er lojale mot islam og egen kulturbakgrunn, er dessverre en del villige til å gå svært langt for å komme inn igjen i varmen hos "sine egne". Det er en voldsom kollisjon mellom vårt åpne samfunn og en islam ispedd en god dose æreskultur, altså frykt- og trusselkultur. Men bildet er mer nyansert enn det. Det dreier seg også om politisk, økonomisk og karrieremessig gevinst ved å angripe HSR.

Sommeren 2009 brakte flere aviser uttalelser fra opprinnelig somaliske Amal Aden. Hun hevdet at HRS hadde bestukket innvandrerjenter med 1000 kroner hver for å si at de var kjønnslemlestet og tvunget til å bruke hijab, og at hun var skjenket vodka for å teste om hun virkelig var integrert i norsk kultur. Dette førte til en debatt om HRS burde miste statsstøtten.

- Det startet i Klassekampen og fortsatte i Dagbladet. Det var så uredelig at jeg ble syk, og sykemeldt i et halvt år. De gulpet opp gamle påstander som vi har tilbakevist med bred dokumentasjon flere ganger. De trodde de skulle bidra til å ta fra oss statsstøtten for å bli kvitt en problematisk røst. Men det vondeste var at folk som betydde veldig mye for meg, har vendt meg ryggen.

Storhaug opplever at flere motdebattanter har gitt henne en diagnose; hun lider av både islamofobi og burkafobi.

- Det snedige med slik retorikk – å definere meningsmotstandere som syke – er at man setter seg selv på en pidestall som den friske, den kloke, den skolerte som vet. Man blir dermed selv den som har makt til å dømme, hvilket her betyr makten til å stille diagnosen. Da har man også makt til å forskrive medisinen, som her blir å avstå fra kritikk av undertrykkende religion.

Hun opplever også at pasienten – i dette tilfelle hun selv – blir manet til å vise respekt for andres kultur og religion.

- Men skal vi respektere ideer, verdisett og religiøse tekster dersom vi mener de er forskrudde, og dersom vi mener de ikke respekterer individets ukrenkelighet? Er det ikke slik at guder, profeter og religiøse tekster ikke er ukrenkelige, mens nettopp individet er det? Det står klart

for meg at i et mangfoldig samfunn som det norske er det umulig å ikke krenke hverandre. Å krenke er nødvendig, ja, endog rosverdig, fordi krenkelser er en forutsetning for sosiale endringer og fremskritt. Den kritiske refleksjonen og den frie tanken er essensen i videreføringen av det sekulære demokrati.

Storhaug mener muslimer hovedsakelig har senket taket i den norske debatten ved å insistere på en lavere himling for hva som er religiøst krenkende.

- Jeg kan ikke se at talsmenn som Abid Raja, som representerer et liberalt politisk parti, eller Mohammad Usman Rana, som representerer den konservative muslimske fløyen, hever taket når de vil innføre straffer for blasfemi. Men det finnes innvandrere som Sara Azmeh Rasmussen og Walid al-Kubaisi som er frihetslige og individualistiske. De løfter taket i debatten.

Hun mener ikke at konservativ kristendom er noe godt alternativ til konservativ islam.

- Jeg er svært lite glad i kristenkonservativt tankegods, og jeg er heller ikke personlig troende. Men jeg er kristenkulturell, i den forstand at kristendommen har spilt en vesentlig rolle i fremveksten av vestens sekularitet og frihet. Enkelt sagt: jeg er takknemlig for at Jesus ble profet og dermed et forbilde, og at det med ham kunne vinkes farvel til mørket i det gamle testamentet.

Storhaug opplever at når de fleste merkelapper er brukt opp i debatten, er det alltid én igjen.

- En kvinne med kontroversielle meninger blir fort stemplet som "sint". Men jeg er ikke sint som type, jeg er engasjert og fortvilet, og lar meg lett opprøre over urett og overgrep.

Hun tenker seg om et øyeblikk, før hun fortsetter.

- Det er viktig å vite hvem du er selv når du blir angrepet for å være hensynsløs, skruppelløs, vill og gal. Ellers ville jeg begynne å lure på om det kunne være noe i det.

En drøy måned etter at bydelen Kampen ble dekket med plakater som oppfordret til å ta avstand fra Hege Storhaug skjedde noe langt mer dramatisk. Hun var på nyttårsselskap hos en venninne i nabolaget, og forlot selskapet etter at de hadde skålt for det nye året 2007. Hun husker at hun gikk ned trappen til venninnen, og ut i bakgården hennes. Så husker hun ikke mer.

Noe senere kom samboeren hjem og fant Storhaug i en blodpøl i sengen. Veggene på soverommet, i gangen og på badet var fulle av blodflekker. Hun hadde blåmerker etter gripetak på armene, og et stort kutt og en kul i bakhodet. Men hun husket ingenting.

Samboeren hadde kommet hjem til ulåst dør, med treverket rundt låsen knust. De undersøkte leiligheten, men ingenting var stjålet. Samboeren ringte til politiet. To politimenn kom, og spurte om Storhaug hadde noen fiender. I ørkska svarte hun nei, men samboeren sa ja, og fortalte om episoden med plakatene.

I de neste månedene prøvde Storhaug å huske hva som skjedde etter at hun gikk ut i venninnens bakgård, men dette minnet har så langt ikke kommet tilbake.

- Det var ikke blod i oppgangen, så min teori er at noen fulgte etter meg. Jeg føler meg ganske trygg på at det var noen rabiater på ytterste venstre fløy som mente at de gjorde en god gjerning. Jeg tror det var koplet mot den suksessen jeg hadde den høsten med boka "Men størst av alt er friheten".

Etter voldsepisoden følte hun seg først utrygg når hun gikk tur med hunden i Kampen Park etter mørkets frembrudd, men etter hvert klarte hun å gjenvinne tryggheten.

- Jeg er litt sånn gjort er gjort. Det handler antakelig om å beskytte meg selv. Hvis jeg skal gå rundt og være redd, frarøver jeg meg selv livskvalitet. Jeg er klar over at min opplevelse av trygghet kan være et mentalt skjold.

Saken ble anmeldt til politiet under forutsetning av at saken ble skjermet. Storhaug ville ikke medvirke til at andre trakk seg fra debatten av frykt, og hun ønsket heller ikke å gi overgriperne noen offentlig oppmerksomhet. Ingen har blitt tatt for ugjerningen. Etter en stund ble saken henlagt. Men politiet ga Storhaug en voldsalarm, og søket etter et trygt sted å bo ble innledet.

Du finner ikke adressen til Hege Storhaug i noen offentlige registre. En avdeling i Skattedirektoratet sørger for at den holdes utenfor. Du finner ikke navnet på postkassen hennes heller. I samråd med politiet bor hun på hemmelig adresse.

- Jeg lever på sikkerhetskode nå, og det føles helt absurd når du jobber for å videreføre et omsorgsfullt velferdssamfunn basert på menneskerettigheter for alle.

Hun tenner en Marlboro light, og blåser ut røyken.

- Jeg vil helst bare diskutere sak, men det er så mye personangrep på dette feltet. Det er skremmende hvor langt enkelte går når de er tom for argumenter. De klistrer etiketter på deg som går på sikkerheten løs. Men la det være klart; jeg oppfatter overhodet ikke meg selv som noe offer, og vil heller ikke at andre skal gjøre det. Jeg har et veldig godt liv, og opplever meg privilegert som får sysle med et tema som oppsluker meg.

Men selv det å bli slått ned og i tillegg motta en drapstrussel har ikke klart å bringe den problematiske røsten til taushet.

- Hvis jeg husker riktig, har jeg bare mottatt én drapstrussel. Men den gikk ikke så mye inn på meg, så jeg husker ikke hvilken sak det var.

Storhaug opplever at hun får langt mer støtte enn angrep. Nylig opplevde hun at en mann i 50-årene gjenkjente henne i en butikk, og spontant ga henne en flaske rødvin. Nesten samtlige av alle epostene hun mottar daglig er støtteerklæringer, negative reaksjoner kommer knapt mer enn én gang i måneden.

- Folk er veldig takknemlige fordi jeg orker å formidle de tankene de selv har. Jeg får så få negative henvendelser at jeg nesten synes det er rart ettersom denne debatten vekker så sterke følelser. Men jeg vet jo at jeg har majoriteten av folket i ryggen. Og de kvesta og frihetshungrige muslimske sjelene. Men de kan ikke stå frem.

Støtten er kontant. Hver gang Storhaug stiller opp i tv-debatter, fordømmer noen kritikere uttalelsene hennes. Men samtidig strømmer pengene inn på kontoen til HRS. Rekorden var da én mann sendte 50.000 kroner.

Leien for de romslige lokalene i Møllergata behøver heller ikke bekymre HRS. Lokalene er eid av milliardæren og eiendomsinvestoren Olav Thon, som ringte henne etter å ha lest boka "Men størst av alt er friheten. Om innvandrings konsekvenser". Han ba om et møte.

- Vi fant fort ut at vi hadde samme type hund, og vi snakket om boka. Han sa at han gjerne ville sponse oss.

Dermed styrker Thon budsjettet til HRS med 100.00 kroner i året.

Men til tross for all støtten ville Storhaug heller ha drevet hundekennel eller jobbet med barn enn å fronte kritikk mot innvandringspolitikken.

- Det hadde ikke vært meg i mot om noen andre ville ta på seg denne jobben. Men når politikere, akademikere og journalister ikke tar ansvar, har jeg ikke hjerte til å sitte på rumpa og se på at jenter blir lemlestet og at ufriheten får stadig bedre vekstvilkår i Norge og Europa. Jeg har hatt en veldig sterk drivkraft mot urett siden jeg var liten.

De siste årene har hun blitt bevisst på at oppveksten på Hisøy utenfor Arendal byr på en annen drivkraft.

- Jeg ser den fantastiske oppveksten jeg har hatt som fri jente og kvinne, med åpne vennskap mellom kjønnene og trosfrihet. Alt dette som jeg har tatt som en selvfølge, frykter jeg nå at stadig større andeler av kommende generasjoner kan miste.

Hun mener at det har oppstått en kultur der man som vestlig er rasist til det motsatte er bevist, og siterer sosialantropologen Inger Lise Lien: Ordet rasist har fått nesten samme status som ordet djevel i kristendommen. Storhaug mener rasistbegrepet er blitt så utvidet at det virker lammende.

- Det har særlig skadet politikernes evne til å handle fornuftig. Derfor har de langt på vei lukket øynene i så mange år for henteekteskapet og uttransportering av vergeløse barn. Det gjør de heldigvis ikke lenger.

Hun mener frykten for å bli oppfattet som en rasistisk djevel også lammer debatten. - En oppvåkning hos politikerne fordrer nesten alltid at samfunnets vakthunder bjeffer – og det synes stort sett å avhenge av drahjelp fra deler av akademien og media. Men norsk akademien og media er

dominert av tåkeleggende naivister. De som prøver å tale dem imot, ender nettopp i media – uthengt.

Storhaug forteller at hun har fått henvendelser fra akademikere som ikke tør å forske på det de vil, og si det de tenker, om innvandring, fordi de frykter å bli økonomisk straffet av tunge krefter i Norges Forskningsråd.

Når hun snakker om tåkeleggende naivister sikter hun til multikulturalister.

Multikulturalisme er et sosiologisk begrep med flere tolkninger. I Store Norske Leksikon definerer professor Thomas Hylland Eriksen, som selv er kalt multikulturalist, det slik: "Multikulturalisme aksepterer og oppmuntrer ulike gruppeidentiteter, men legger forholdene dårlig til rette for utviklingen av et overgripende fellesskap og kan gi det enkelte individ svak rettsbeskyttelse mot overgrep fra gruppen".

- Den spiller på den hvite manns byrde og den selvpiskingen som følger med den.

Multikulturalistene spiller en stor rolle i Norge. Men de sitter utrygt i stolen nå og ser at noe går galt, det er derfor de jamrer seg så høyt. Det pågår en politisk kamp om "sannheten" i media og academia. Veldig mange har en tung akademisk karriere å forsvare hvis den multikulturelle idyllen sprekker. Hva skal Thomas Hylland Eriksen gjøre da? Og hva skal lederspaltistene i Dagbladet si?

Storhaug opplever av multikulturalismen næres av det norske godhetsregimet.

- Den norske godheten stinker! Hvor er lidenskapen i forhold til overgrep mot muslimske jenter? Godhetsregimet er en skrivebordselite som ikke har kontakt med virkeligheten. Hvis du snakker med fagfolk i politiet, helsevesen og sosialkontor som jobber med innvandrere, får du en helt annen virkelighet på bordet enn den som serveres i avisene daglig. Journalister kappes om å skrive mest om det gode, flerkulturelle Norge.

Hun mener konkurransen i godhet strekker seg langt ut over Dagbladet, og mener Aftenposten gjentatte ganger har bragt så ukritiske intervjuer med innvandrere at det blir positiv rasisme. Hun synes ikke NRK har vært særlig bedre, som eksempelvis sendte en journalist til Italia for at en lovlig utvist far og hans lille sønn skulle kysse det norske flagget på tv.

Men Storhaug opplever at multikulturalismen har blitt svekket blant norske journalister, akademikere og politikere i de siste årene.

- Jeg opplever at flere og flere ser at vi har et problem, og at enkelte journalister er villig til å slåss med sine redaktører og desker. Jeg opplever også at flere og flere politiske partier adopterer tankene våre om tvangsekteskap og andre tvilsomme praksiser, slik at grunntankene ikke er kontroversielle i det hele tatt lenger. Når det gjelder de menneskerettslige utfordringer islam skaper, ligger vi foran og drar lasset.

Hun mener den politiske suksessen til HRS fører til desperate motangrep.

- Vi har oppnådd politisk innflytelse. Derfor bruker de politisk korrekte media og politikere skitne knep som personangrep for å bli kvitt oss. Jeg mener bestemt at det er Høyre, Venstre, KrF og Rødt som er i utakt med tidsånden og fornuften. Mitt problem er at meningsbærere i akademia, islamister og kommunister, sammen med en journaliststand med en kraftig politisk slagside, klarer å skape et feil bilde av utfordringene Norge står overfor.

Til tross for all motstanden mot sitt arbeid i årene som har gått, føler ikke Storhaug seg utestengt som politisk uren.

- Jeg har alltid vært en lonely rider, men jeg opplever meg ikke som utstøtt. Jeg inviteres jo inn i de politisk korrekte korridorene, og har gode bånd til ulike politiske partier og noen gode akademikere.

Den som sensurer henne mest, er hun selv.

- Jeg sensurer meg selv og holder tilbake en del bekymringer for fremtiden. Jeg er nok en dårlig taktiker, men jeg er så pass taktisk at jeg er forsiktig med å bruke en del ord, som for eksempel "forræder" om krefter som ikke har respekt for det fantastisk gode samfunnet vi har skapt i Norge. Hun mener også at hun gir rikelig plass til tvilen.

- Der er jeg litt stolt av meg selv. Jo lenger jeg har gått langs den 17 år lange veien, jo mer går jeg og ransaker meg selv om jeg kan ha misforstått. Man må ha tvil med seg, ellers ville jeg stått fast på 90-tallet. Da ville jeg fortsatt stemt SV fordi jeg trodde de var oppriktige og handlingskraftige på vegne av barn og kvinner, og i naivismens ånd trodd at alle som er mørke i huden er snille og undertrykte.

Tvilen lammer ikke viljen til å tolke verden. Men hun synes det var ubehagelig den dagen hun gikk ut og sa at 70-80 prosent av somaliske jenter i Norge blir lemlestet.

- Det er min vonde erkjennelse fra de prosjektene vi har gjort. Men det er en enorm lettelse om det kommer en dag da jeg ser at jeg tok feil, sier Hege Storhaug.

Moralens vokter

Nina Karin Monsen opplever at den offentlige debatten er styrt av mektige politikere og journalister på venstresiden som bare slipper til debattanter som alibi for et demokrati som ikke finnes. Men hun fortsetter å skrive innlegg for å vekke til kamp mot en moralsk avstumpet kultur.

Filosof og forfatter Nina Karin Monsen ser ut over de rundt 70 bergenske pensjonistene som har kommet for høre på henne.

- Hvis jeg ser trist ut underveis, er det fordi det er veldig trist det jeg snakker om. Men jeg håper den depresjonen som oppstår, forvandler seg til mani og besettelse, så man kaster seg inn i kampen.

Hun snakker om den nye ekteskapsloven. Monsen er krenket over at alle ektepar har blitt overført til et likekjønnet ekteskapsregister – uten noensinne å ha gitt sitt samtykke til dette.

- Det foregår et komplott på topp politisk hold, som ikke har støtte i befolkningen. Det er en allianse mellom SV, Arbeiderpartiet, Senterpartiet, Rødt, Homo-Høyre og media.

Kaffekoppene og kanelkringlene står urørt på bordene mens hun snakker.
til forsamlingen ved Senioruniversitetet i Hordaland.

Monsen synes det verste med lovendringen er barn som mister retten til far, og homofile og ensliges rett til å få barn ved hjelp av kunstig befruktning.

- Homofile partnere er ikke gode foreldre. De skilles oftere enn heterofile, de har ofte et ekstremt alkoholforbruk, og har et promiskuøst seksualliv der kjønnsorganene lever sitt eget liv, om man skal dømme etter sexguider for homser.

Hun er opprørt over at mange barn vil bli fratatt sin biologiske far, og når eggdonasjon blir lovlig i Norge, også sin mor.

- Barna sees på som en markedsvare, et dyr, en ting, en slave - som alltid vil lure på hvem som er far og mor. De blir familieslaver som skal tjene moren og hennes tilfeldige kjæreste, eller faren og hans tilfeldige kjæreste.

Etter en drøy time blir foreleseren belønnet med kraftig applaus, og varme støtteerklæringer til sin kamp mot den nye ekteskapsloven.

Etter forelesningen setter Monsen seg ned ved et av de runde bordene. Hun har fått mye støtte på møter og fikk mange stemmer da Bergensavisen skulle velge "Årets bergenser" i 2009. Men hun er definitivt ikke bortskjemt med applaus og støtteerklæringer i den offentlige debatten i media om den nye ekteskapsloven. Kvinnen med det halvlange, sølvgrå håret har blitt kalt nazist, medlem av Vigrid, fascist, rasist og homofob. Hun kaller det verbal vold.

- Verbal vold er ord som du vet avgir smerte. Hvis du kjenner folk godt, vet du hvilke ord du skal bruke. Men det vanskeligste for meg er ikke ordene, men tonen. I debatten behandler kulturliberalerne oss konservative som kommer med disse sannhetene på en usedvanlig nedlatende måte. De går inn for å gjøre motstanderne usynlige og mindreverdige.

I debatten opplever hun å ha blitt dårlig behandlet både i media og av media. Hun synes NRK, Dagbladet og hennes egen regionsavis, Bergens Tidende, har vært spesielt ille.

- Jeg har blitt møtt med motinnlegg som er nedverdiggende, latterliggjørende og veldig ondsinnede. Jeg lurte på om Bergens Tidende bare trykket de ondsinnede innleggene, eller om de rett og slett hadde bestilt dem.

Hun ble overbevist om Bergens Tidendes posisjon i debatten da avisen svarte henne på lederplass samme dag som hun fikk en kronikk på trykk. Det hadde hun aldri opplevd før i sine 30 år som deltaker i den offentlige debatten.

- Da skjønnte jeg at Bergens Tidende gikk utenfor sitt journalistiske mandat, og hadde bestemt seg for å støtte denne loven, og ikke ønsker en fri og åpen debatt.

Monsen mener journalister og et flertall av politikere har total kontroll over den offentlige debatten i Norge.

- Det er flertallet blant de politisk korrekte som har hegemoniet i debatten, og de ønsker ikke en åpen debatt. Vi som folk skal oppdras til å ikke se hvem som har makten, og hva de gjør med den. Det er veldig sjelden det kommer frem saker der venstresidens toppolitikere blir alvorlig kritisert, og det samme gjelder media.

Hun mener man i debatten kan skille mellom de profesjonelle og amatørerne.

- Amatørerne er sånne som meg, som er engasjert i saker, og må si sin mening. Amatørerne har kjærlighet til sannheten og fellesskapet. De profesjonelle, som først og fremst er politikere og journalister, har kommet forbi det stadiet. De utgjør en egen overklasse med et eget nettverk, og de bruker karrieren til å fremme seg selv. De kan Lyve og svikte velgere, som Magnhild Meltveit Kleppa og homo-Høyre gjorde.

Monsen mener de profesjonelle på venstresiden har en felles interesse i å unngå debatter som synliggjør ideologien for deres maktbase.

- Den bygger på en delvis sosialistisk likhetstankegang. Derfor vil ikke venstresiden ha debattanter som observerer forskjeller mellom mennesker, og sier det høyt. De vil gjøre oss like, men ikke seg selv. De står over oss.

Hun opplever at det mangler en politisk høyreside som kan skape bredde i debatten.

- De siste årene har jeg lurt på om Norge har noen høyreside lenger. Er ikke alle politikerne på samme side? Det er veldig viktig for dem at vi tror det er en stor forskjell mellom partiene, men jeg oppfatter at vi bare har et ettpartisystem med underavdelinger. Arbeiderpartiets likhetstankegang dominerer alle.

Hun mener det hun kaller statsfeminismen har forbudt folk å snakke om forskjeller på kjønn siden 80-tallet. Hun mener det ikke er lov å se forskjell på folk som kommer fra Korea og Somalia i debatten. Og hun mener det ikke er lov å snakke om klasser basert på velstand, utdanning eller bakgrunn.

- Jeg fikk voldsom kjeft da jeg lurte på hva Mette Marit skulle snakke med gjester og representanter i offentlige anledninger om.

Monsen mener journalister og politikere er enige om å fortie debatten om dagens monarki. Hun var fast skribent for Aftenposten i ti år, og skrev mye om monarkiet.

- Monarkiet bør være klart opphøyet i samfunnet. Da kan man ikke velge en ugift kvinne med et barn og rusproblemer til kommende dronning. Da jeg fortsatte å skrive om monarkiet, ønsket ikke Aftenposten at jeg skulle skrive mer for dem.

Hun forteller at to debattredaktører i et tv-program fortalte at det strømmet på med leserbrev om monarkiet som aldri kom på trykk, og ser dette som et eksempel på hvordan de profesjonelle kveler uønsket debatt. Hvis de ikke bruker sin makt til å stanse uønskede debattanter, vil de gå til angrep.

- Vi amatører prøver å vekke folk, så de trekker seg bort fra de profesjonelle. De profesjonelle argumenterer mot amatørerne så de ikke skal bli så sterke at den støtte de har i folket blir synlig. De frykter at amatørerne kan danne en meningssekt, og overta den politiske makten.

Monsen mener det er en gruppe amatører som likevel slipper til i debatten.

- Nye grupper skaffer seg makt ved offerrollen. Både kvinner og homofile vil være ofre. Dette er ikke spesielt for den norske debatten, det gjelder antagelig i hele den vestlige verden.

Men hun mener ofrene er spesielt kjærkomne for den norske venstresiden.

- Offerrollen støtter opp om venstresiden, siden de oppfatter seg selv som frigjørere. For at de skal frigjøre noen, må det finnes både ofre og overgripere.

Innvandrere er en gruppe som ofte har blitt fremstilt som ofre i debatten. Monsen tror ikke de ellers har påvirket den norske debatten noe særlig.

- De fleste av dem er gisler. Det øyeblikk de forsøker å være noe annet enn psykologisk norske, vil de støtes ut av debatten. Du kan ikke komme inn på Stortinget og stå for muslimske, fundamentalistiske verdier. Hele veien er det den norske enigheten som styrer dem.

Nina Karin Monsen avsluttet en magistergrad i filosofi i 1969. Kort etter studiene var hun med å starte nyfeminismebevegelsen, men angrep den i 1979 for å være dominert av lesbiske og mannehatere i 1984. Motangrepene kom ikke bare i debattspaltene. Hun opplevde at motstandere utga seg for å være henne for å arrangere stevnemøter eller å ringe og skjelle ut politiet, slik at hun fikk undrende telefoner fra skuffede menn og politifolk som lurte på om hun var den kvinnen som ringte dem ned.

- Jeg var en kjetter allerede i kvinnebevegelsen, og jeg er sikker på at det var lesbiske som stod bak den kursen utviklingen tok.

Siden studiene har hun vært en ivrig deltaker i den norske debatten. Hun har skrevet 18 bøker, både romaner og bøker om filosofi. Hun har vært fast spaltist i Aftenposten, Stavanger Aftenblad, Vårt Land, Klassekampen og Bergens Tidende, og skriver fortsatt i Velsignet Helg, helgeutgaven til den kristne dagsavisen Dagen Magazinet.

- Det har aldri vært noe problem å få spalteplass. Jeg skriver klart og poengtert. Men jeg har ofte tenkt at jeg har vært et slags gissel i debatten, bare for at media skal vise at annerledes tenkende mennesker slipper til.

Hun opplever også at media trenger amatører som henne for å bruke debattspaltene som underholdning.

- Kulturredaktørene vil ha temperatur i spaltene sine: sjikane, skjellsord, grove misforståelser, det er temperatur. Hadde det ikke vært fordi jeg vet hva jeg gjør, hadde jeg ikke holdt ut.

Hun opplever demokratiet som en ren kulisse på debattscenen.

- Hele demokratiet med sin ytringsfrihet er et skuebrød. De som snakker uten å ha makt i politikernes og medias øyne, kan debattere til de blir blå i ansiktet. De blir ikke hørt. Agendaen nå er homofili, og den store linjen er sex og likhet.

Monsen tror de fleste samfunnsdebattanter blant amatørerne opplever mye folkelig støtte utenfor debatten, men at de føler seg alene i debatten.

- Jeg har blitt litt mester i å stå alene. Det betyr ikke at jeg ikke ville hatt et fellesskap.

Hun har helt siden hun har vært barn brutt med flere tradisjonelle oppfatninger. Hun var jenta som heller ville lese bøker enn å leke med dukker. Svaret var svært utradisjonelt da hun i 12-årsalderen fikk i oppgave å skrive stil om hva hun ville bli som voksen.

- Jeg ville bli mann. Jeg synes min far hadde det så fint med spennende jobbreiser, mens min mor bare gikk der hjemme. Jeg opplevde at hun var i fengsel.

Selv opplevde hun en annen form for fengsel som en av to tvillinger. Tvillingsøstrene skulle alltid gå likt kledd, og gjøre det samme. Dette til tross for at de var toeggede tvillinger, og var like forskjellige som andre søsken.

- Vi ble oppdratt til å bli identiske. Vi ble liksom én person, og ustanselig sammenlignet. Og da blir det én vinner og én taper. Min søster var snill og lydig, og vinneren hos mor. Jeg var slem. Men jeg var vinneren utad, som den peneste og flinkeste av oss. Jeg ble den sterke, som skulle ta seg av den andre.

Hun tar en liten slurk av kaffekoppen.

- Jeg vet mye om ensretting, og hvor ille det er når folk skal være like. Jeg synes fremdeles det er uhyggelig å se tvillinger.

Som 19-åring var hun eneste jente som begynte på filosofistudiet, og er den eneste i Norge som jobber med den filosofiske retningen personalisme. Personalister forstår personen – i motsetning til det egoistiske individet - som kilden til alle verdier, klart overordnet alle ideologier.

5. mai 2009 vant Monsen en høyst personlig seier i Operaen i Oslo. Hun mottok Fritt Ords Pris for ” hennes gjennomreflekterte og uavhengige bidrag til en friere offentlig debatt”. I operaen ble pristildelingen møtt med applaus. På den andre siden av gaten ble den møtt med buing. Landsforeningen for lesbiske og homofile hadde samlet rundt tusen demonstranter med t-skjorter påtrykket ”Fritt Ord meg i rompa”.

- Den demonstrasjonen var så dum at jeg synes det var vanskelig å ta den alvorlig. Og det var mer enn spesielt at den ble startet av stortingsrepresentanter, som også underskrev oppropet mot meg. De hadde rasket sammen løsrevne setninger fra mine kronikker som tegn på at jeg skulle være homofob.

Prisvinneren smiler.

- Inne på operaen var det så skjønt og varmt at de der utenfor kom i skyggen.

Men skyggen fra enkelte ekstreme motstandere av pristildelingen fotfulgte henne hele kvelden i form av en kjekk, ung mann. Da tildelingen ble kjent, mottok Monsen nesten 600 støttehilsener. Men hun fikk også noen eposter og smser med klare drapstrusler. Den kjekke unge mannen var en livvakt fra politiet.

- Det lå i bakhodet hele kvelden: er noen av dem gale nok til å komme inn og gjøre noe?

Monsen er tilhenger av mer saklig strid i den offentlige debatten.

- Vi bør ha debattanter som kan synspunktene til den andre siden og som kan tenke prinsipielt. Det er da man ser hvor grensene går, og kan forbedre egne standpunkter i lys av motpartens argumenter.

Men det er på ingen måte slik hun opplever norsk debattkultur.

- Alle tenker de samme tankene hele tiden. Folk skal være enige i Norge, også i privatlivet. I et middagsselskap starter man med å være enige, men i de sene nattetimer blir man uenige. Jeg skulle ønske det var omvendt.

Hun tror den norske enigheten skyldes en ung, anti-intellektuell kultur og ”venstresidens klamme hånd”, der folk flest ikke klarer å sette navn på intellektuelle standpunkter.

- Når man ikke kan noe, er det greiest å være enig. Ellers kan du avsløre at du er dum. For å få den gode debatten må du ha mange intellektuelle som respekterer hverandre. Vi har en befolkning der mange har noen års utdanning, men det finnes ikke kritisk tenkning. Det er opplest og vedtatt at alt går riktig for seg, så det er unødvendig å tenke.

Monsen tillater seg et lite sukk, før hun fortsetter.

- I Norge tror man at man tenker fritt og uavhengig, bare man ikke er kristen.

Hun tror det er spesielt viktig at journalister utvikler seg intellektuelt hvis man skal få en bedre og friere offentlig debatt.

- Journalister må lære seg systematisk kritiske tenkning, filosofi, logikk og tankesystemer. De må gjenkjenne dem, og kjenne svakhetene ved dem, for å sørge for balanse i debatten.

Monsen kommer uansett til å fortsette å skrive innlegg i debatten som uttrykker motmeninger.

- Jeg har bestandig lest bøker og tenkt over de store spørsmålene, og da er det veldig naturlig å skrive. Ordet er helt sentralt i mitt liv. Jeg vil gjerne lære fra meg en fruktbar måte å tenke på. Sannhet gir trygghet.

Hun er også drevet av en frykt for kulturens undergang.

- Vi har fått et samfunn preget av hedonisme og positivisme, alle kan gjøre det de har lyst til. Alle de ideer vi har om hva som bygger et sivilisert samfunn, er nå under angrep, som familien og seksualmoralen. Men jeg har følelsen av at revolusjonen kommer snart. Nå våkner folk, og normale kvinner og menn får lov å komme frem i debatten og politikken, sier Nina Karin Monsen.

En vantro kritiker

Walid al-Kubaisi er oppdratt som troende muslim, men er en av de skarpeste kritikerne av islam i den norske debatten. Dette har ført til at norske muslimer har kommet med en fatwa, stadige drapstrusler, flere fysiske angrep, og jagd bort kjæresten hans som hore.

Det er fem måneder siden han fikk den siste drapstrusselen. Han kom gående bortover en av gatene i nabolaget sitt på Tøyen i Oslo, da fem veltrente innvandregutter sperret veien for ham.

- Er det ikke al-Kubaisi?!

Gutten som snakket førte hånden i et raskt snitt over strupen sin.

- Hvis du ikke slutter, gjør jeg sånn!

De truende guttene skremte al-Kubaisi, og han sa til dem at han hadde sluttet å skrive kritiske innlegg om islam og innvandrerulturene nå. Men det var ikke sant.

Walid al-Kubaisi lener seg fremover i svingstolen på det lille loftskontoret.

- Jeg gir aldri opp. Jeg bor i Norge, og dette er min rett. Jeg vil aldri lytte til de som truer meg. Det er dette jeg prøver å fortelle de norske redaktørene.

I begynnelsen av 2006 var den norske debatten om karikaturtegningene på sitt mest intense. Men de fleste avisene var unnvikende, og mente det var uklokt å trykke karikaturene på nytt. Al-Kubaisi oppfordret redaktørene i alle europeiske aviser til å trykke tegningene på samme dag.

- Muslimene kan ikke drepe alle redaktørene. De reagerer annerledes enn nordmenn. Muslimene ville tenke: de er ikke redde, vi må gi opp.

Al-Kubaisi regner seg selv som en sekulær muslim. Islam er for ham en identitet, akkurat som han anser at europeere har en kristen identitet. Men han tror det finnes en høyere makt et sted utenfor det lille takvinduet.

- Islam er også min kultur. Jeg tror på en Skaper, men jeg tror ikke på noen åpenbaring. Jeg tror at et tre som skifter blader høst og vår, kan fortelle meg mer om Gud enn alle hellige skrifter. Jeg er ingen ateist. Jeg tror på en intelligent skaper som bygde universets system på kjærlighet og viten.

Al-Kubaisi vokste opp i en troende muslimsk familie i Bagdad i Irak. Faren var politimester. Men allerede som gutt ble han innkalt til samtale med imamen på grunn av sine kritiske spørsmål til islam. I 1981 flyktet han fra krigen mellom Irak og Iran, og bodde fem år i Libanon og Syria. Der jobbet han som journalist, og studerte litteratur, historie, antropologi og tok religionssammenlignende studier.

I 1991 kom han til Hove asylmottak ved Arendal. Han synes norskundervisningen var så dårlig at han lærte seg norsk ved å lese bibelen parallelt i norsk og arabisk utgave. Resultatet var at han sa "salige, salige er de som snakker det norske språk" og "meg fattes intet". Men han moderniserte raskt sitt gammelmodige bibelspråk, og skrev innlegg i Agderposten som kritiserte islamsk praksis. Da han skrev om Hellig krig og omskjæring av muslimske jenter, svarte en norsk-pakistansk imam med et innlegg der han erklærte al-Kubaisi som Rushdie nummer 2.

- Det er en fatwa når han sier at jeg er Rushdie nummer 2, og det betyr at enhver muslim kan drepe meg. Jeg har ikke bare forlatt islam, jeg angriper den også. Sunni-islam krever ikke at en ayatollah erklærer fatwa, bare et ord sagt på tv kan føre til at du blir drept.

Da lederen for flyktningekontoret i Arendal ble intervjuet om episoden på NRK Sørlandssendingen, trodde al-Kubaisi at han ville ta avstand fra imamens fordømmelse. Det gjorde han slett ikke. Al-Kubaisi opplevde at lederen ved flyktningekontoret tok av stand fra *ham*, fordi han hadde krenket religionen til andre muslimer.

Han slår ut med hendene så den svarte dressjakken strammer over skuldrene.

- Mitt muslimske folk bør modernisere seg. Den religiøse delen av muslimene i Norge nekter å integrere seg ut fra en islamistisk eller fundamentalistisk holdning. De vil islamisere moderniteten, ikke modernisere islam. Derfor bør visse sider ved muslimsk kultur kritiseres, og en slik oppgave bør utføres av en muslim. Når nordmenn påpeker at man må unngå å krenke muslimske miljøer, betyr

det at muslimsk kultur er mindreverdig, fordi den ikke tåler kritikk. Vil de ikke utvikle innvandremiljøet via kritikk slik resten av nordmenn utvikler seg?

Det lille loftskontoret er fylt opp med bøker og avisstabler. Kontoret tilhører redaksjonen til Dag og Tid, en uavhengig ukeavis for kultur- og politikk. Det er ikke tilfeldig at al-Kubaisi er fast spaltist i den nynorskspråklige avisen.

- Jeg vet at Dag og Tid ikke blir lest av muslimer, men av mange nordmenn. Derfor kan jeg beskytte meg bak Dag og Tid.

Men han klarer ikke å holde seg unna debatten i andre aviser som Klassekampen og Aftenposten, og innleggene hans har mange ganger blitt møtt med noe helt annet enn argumenter fra andre innvandrere på Tøyen og Grønland.

- Jeg har blitt angrepet på åpen gate foran nordmenn av både libanesere, tyrkere og pakistanere.

Da han skrev et innlegg som kritiserte kurdiske ledere, fikk han et kort med drapstrussel i posten. Han anmeldte saken til politiet. Dagen etter fikk han 13 trusselbrev. Da ga han opp å anmelde drapstruslene, og begynte ved et treningssenter. På treningssenteret møtte han sju medlemmer av den beryktede norsk-pakistanske A-gjengen.

Al-Kubaisi reiser seg og tar strupetak på seg selv.

- De tok de strupetak på meg, og ropte: Du skriver om islam!

Han føler seg ikke trygg i nabolaget, og overnatter hos venner når han har skrevet et debattinnlegg som er spesielt kritisk mot islam og muslimsk kultur. En somalier sa til ham: Du hører ikke til her. Du må flytte!

Al-Kubaisi stryker seg over den kraftige, kullsvarte hårkransen rundt issen.

- Jeg vil gjerne flytte. Men jeg har ikke klart å finne en leilighet til samme pris blant nordmenn.

Han tror det ville hjelpe lite om han bodde på hemmelig adresse.

- Hvis muslimer vil planlegge å ta meg, kommer de ikke hjem til meg. De vil spørre sine venner hvilke gater jeg går i, og når jeg går der. Og så vil de vente på meg der.

Islamkritikeren har mange muslimske venner som er troende, men også blant dem opplever han tanken om å møte utsagn med vold.

- Jeg blir sjokkert når mine venner forteller at en person har sagt noe de ikke liker, og de foreslår å drepe ham.

Al-kubaisi sier det fins troende muslimer som er selvstendige i deres valg av venner, og oppfatter hans kritikk som berettiget.

- Mange mener at islam må reformeres og moderniseres, og de er også imot uvitende imamer og tradisjonell praksis. Men en slik holdning finner jeg blant enkelte, og de er ennå ikke blitt organisert. Blant muslimer finnes også folk som vurderer mine aktiviteter ut fra en humanistisk målestokk og mener at det jeg gjør ikke er i konflikt med islam. Andre kommer til meg for dialog og kunnskap, og finner vennskapet verdifullt.

Angripernes drapstrusler har ikke blitt iverksatt, men de har klart å drepe kjærlighetslivet til Walid al-Kubaisi. Da han gikk sammen med en kjæreste på gaten, ble de møtt av to menn som begynte å bokse på ham. Han kom på andreplass i boksing ved universitet i Bagdad, og klarte å slå fra seg for å beskytte seg. Men han klarte ikke å beskytte forholdet deres. Når hun gikk alene i gatene ropte angriperne etter henne: Hore! Du er sammen med al-Kubaisi! Du er en hore! Kjæresten hennes skrev i avisen hver dag, og hver dag var hun redd. Til slutt sa hun: Hvis du fortsetter å skrive i avisen, kan ikke dette fortsette. Nå har hun flyttet fra Tøyen og kjæresten.

- Jeg kan ikke slutte å skrive. Men jeg elsker henne fremdeles, selv om jeg ikke ser henne.

Den forrige kjæresten forlot ham også fordi hun ikke orket de daglige trusseltelefonene og all utryggheten.

- Hun sa: Vi elsker hverandre, men vi må skille lag.

Men verken ødelagt kjærlighetsliv eller drapstrusler hindrer al-Kubaisi fra å sette seg ved tastaturet og hamre videre på kritikken mot muslimsk ukultur.

- Flyttet jeg ikke til Norge for å kunne si min mening? Hvis de truer meg til å slutte å skrive, er jeg "død" allerede.

Men han forventer ikke mye sympati hvis han blir drept en dag.

- Hvis jeg blir drept akkurat nå, kommer ingen til å synes synd på meg. Avisene kommer til å skrive: Han provoserte mange.

Dag og Tid beskytter al-Kubaisi fordi det er en nynorsk nisjeavis som ikke blir lest av mange muslimer. Men han er også glad for at den ikke beskytter norskinger mot politisk ukorrekte meninger.

- Dag og Tid er det den eneste avisen som ikke har blitt politisk korrekt. Det du leser i de andre avisene representerer ikke folket, men en elite med redaktører og politikere. Det er veldig vanskelig å påvirke nordmenns meninger når det finnes en redaktør i Dagbladet eller Morgenbladet som bestemmer hvilke meninger som skal komme frem.

Han mener redaktørene inngår i en antirasistisk elite sammen med politikere, akademikere og institusjoner som Antirasistisk Senter. Han sier at denne eliten adopterte den nye antirasismen som utviklet seg i England, der "rase" ble erstattet med "kultur".

- Definisjonen innebærer at enhver kritikk mot innvandrerulturen er rasistisk fordi den fører til fremmedfrykt. Feil definisjon fører til feil konklusjon. Denne antirasistiske eliten skiller ikke mellom den som kritiserer sider ved innvandrerulturen for å utvikle og modernisere den, og den som sier "Pakkisene har en annen kultur fordi de er sånn, og de blir aldri siviliserte!".

Al-Kubaisi mener den antirasistiske eliten ikke har støtte i befolkningen lenger.

- Grunnen til dette er at den antirasistiske eliten har utviklet nesten fascistiske trekk. Den er Førereren som tenker for deg, vet alt, og eier hele sannheten, mens meningsmotstanderne er fiender, uvitende, idioter og onde mennesker. Dette ødelegger den demokratiske debatten.

Han mener den antirasistiske eliten har sin maktbase på den politiske venstresiden, men at den også er koplet til kristendommen. Han mener de finnes to utgaver av Jesus. Europa har tatt et oppgjør med den seirende Jesus som la under seg andre kulturer.

- Men det finnes en annen Jesus.

Han reiser seg.

- Offeret, som henger på korset! Derfor er offeret kollektivt og underbevisst blitt en helt for nordmenn. Jeg finner ingen annen analyse. Og den norske offerideologien forvandler innvandrere til ofre for å sympatisere med oss.

Han setter seg ned igjen.

- Jeg er ikke noe offer, jeg er mye sterkere enn de fleste muslimer og nordmenn.

Al-Kubaisi opplever at den antirasistiske eliten har gjort den norske debatten mye trangere i de siste ti årene, og at det særlig etter Muhammed-karikaturene er vanskelig å få sine kritiske innlegg på trykk.

- Egentlig er ytringsfriheten like begrenset i Norge som i den muslimske verden. Her finnes det fire-fem riksaviser, og ingen av dem vil trykke meningene til en person som er utstøtt. I Kairo finnes det utallige aviser, og det finnes alltid en eller flere som vil trykke den utstøttes artikkel. I Norge må du bevege deg innen en likhetsramme: du kan diskutere islam og integrering, men ikke med den friheten jeg vil ha.

Han mener den som går utenfor den norske likhetsrammen i debatten, blir sosialt utstøtt.

- Se på Hege Storhaug, hun blir stemplet som rasist. Tøv! Jeg kjenner henne, og hun er alltid sammen med innvandrere.

Al-Kubaisi mener nordmenn er raske til å støte ut folk med avvikende meninger. Han ble sjokkert da han leste om det norske krigsoppgjøret.

- Det var en større andel som ble dømt i Norge enn i andre land. Selv en som bare hadde vært passiv medlem i Nasjonal Samling i to måneder, ble dømt. Nordmenn er veldig harde med meninger de ikke tåler.

Han opplever at riktige meninger blir langt høyere ansett enn kunnskap i den norske debatten.

- Kunnskap er nesten fraværende, det er kun argumenter basert på overflatiske holdninger hvor målet er selvhevdelse: jeg eksisterer, jeg har gode verdier! Og det er viktig at debatten avsluttes med et illusorisk resultat: at alle blir venner og er enige. Jeg opplever at folk setter mer pris på kunnskap i den arabiske debattkulturen, der viser vi uenighet med den kunnskapen vi har.

Han mener at han spesielt vanskelig for å få på trykk sine avvikende meninger fordi han uttaler seg som individ.

- Jeg er en innvandrersom skriver som person, men nordmenn respekterer bare innvandrere som er talsmenn for en gruppe. Men hvorfor må jeg representere en organisasjon? Edvard Hoem og Dag Solstad gjør ikke det.

Han opplever at de fleste muslimer heller ikke tør å si hva de mener i den offentlige debatten.

- De velger representanter som snakker på en måte som ikke har sammenheng med deres virkelighet, men som kan beskytte dem. Inne i menigheten snakker de om drap, forkynnelse og vantro nordmenn. De frykter at det vil skape rasisme og angrep fra nazister, hvis de sier hva de mener. Selv vanlige nordmenn ville gå i mot dem.

Al-Kubaisi opplever at konservative muslimer blir mye mer provosert av hans innlegg i debatten, enn om en nordmann uten muslimsk bakgrunn hadde skrevet det samme.

- Det er lett å stemple en norsk religionskritiker for rasisme, fremmedfrykt eller uvitenhet. Men de kan ikke bruke dette argumentet mot meg, min kritikk er innenfra islam. Jeg er dypt bevandret i islams teologi, historie, litteratur og er selv et produkt av islam. Derfor har jeg vært en målskive for konservative muslimer. De debatterer ikke med meg, men sender private brev til redaktørene som: "Jeg har respektert Aftenposten, men i det siste er jeg blitt skuffet. Det som al-Kubaisi skriver, er faktisk feil. Vær kritiske!"

Walid al-Kubaisi har skrevet kritiske innlegg i den norske debatten om innvandring og islam i 20 år.

- Jeg har kun høstet frustrasjon og problemer. Hvorfor orker jeg å gå i mot strømmen som dominerer media? Strømmen skapes av velvillige redaktører og journalister. Hvem skaper den religiøse strømmen? Det er Knut Olav Åmås, Harald Stanghelle, Marte Michelet og Alf van der Hagen! De forstår ikke at toleranse i hele den europeiske historien gjelder religion, ikke politikk. Og det er politikk jeg snakker om; islamistisk budskap som skader samfunnet.

Han har rundet 50 år. Han har høyt blodtrykk, og er operert flere ganger for hjerteproblemer.

- Jeg orker ikke mer! Men hver gang jeg ser noe som gjør meg irritert, skriver jeg igjen. Og tenker at det er siste gang.

Alle truslene går innpå ham, og han merker at kreftene svekkes.

- Jeg er redd. Men jeg er ikke feig, sier Walid al-Kubaisi.

Djevelens advokat

Tor Erling Staff har forsvart både voldsporno og pedofile på tv og i debattspaltene. Han har fått svar med underskriftkampanjen "Stopp Staff" og et utbredt rykte om at han selv er pedofil. Han synes det er rimelig at den som er glad i å slåss får seg en på trynet.

- Meningsklimaet har blitt så tjukt som tåke. Det virker som om det største kravet mennesker i mellom er å være uniform. Flertallet får vist seg fram i media, og trenger inn i hver krok i det fjerneste tømmerhus i landet. Det skriker etter opposisjon, dissens, dissonans og energisk motstand.

Høyesterettsadvokat Staff har besvart skriket etter opposisjon og dissonans siden han hver fjortende dag kapret talerstolen i Heimdal gymnasiesamfunn for å legge ut om alle sine synspunkter. Tilhørerne trampet med føttene i gulvet. De ville avbryte talestrømmen til fordel for dansen som stod på programmet etter debatten. Men det påvirket ikke den unge debattanten. Drøyt 30 år senere fant Staff fasaden utenfor kontoret sprayet ned med uttalelser som "Jævla gris" og "Kastrér Staff". Samme kveld hadde han på "Fredagsforum" på Nrk fortalt det norske folk midt i helgekosen at porno med barn, dyr og vold har en misjon, "for de minoritetene som i sin ensomhet må ty til seksualitet i en slik form".

- Jeg føler at jeg er født under en heldig stjerne. Jeg har følt at det riktig for meg å ha egne meninger helt fra starten av, og at det har vært naturlig for meg å uttrykke dem. Det gir meg energi, alle mennesker liker vel å bruke et talent de har. Jeg får en følelsesmessig reaksjon på hysteribølger i samtiden.

Staff reiser seg fra den røde kontorstolen og setter seg på skrivebordskanten. Han er 77 år, og har brukt over 60 av dem til å bryte med flertallets meninger.

- Etter hvert har jeg også opplevd at det har vært nødvendig å uttrykke meningene mine. Et demokrati krever meninger og meningsbærere. Det galeste er å holde kjeft, uansett spørsmål. Opplever du overgrep eller urett, bør du tørre å si det. Alternativet er å lukke øynene.

En kinesisk terrakottakriger vokter over arkivskapet i det lille kontoret. Bokhyllene bærer titler som "Lærebok i psykiatri" og "Politiovergrep i grenseland". Vinduet gir fri utsikt til murveggene i

bakgården. Opp mot en vegg står et speil i helfigur, godt skjult bak en henslengt svart advokatkappe med en grå lapp på innsiden og en rift i siden.

- Jeg tror ikke det er noe vits i å lappe mer på den nå. Men den har gjort sin nytte.

En oktoberkveld i 1996 står mennesker fra hele landet med fakler utenfor høyesterettsadvokat Staffs kontor i Oslo sentrum. De er ikke kommet for å hylle en modig opposisjonell, fakkelbærerne er noen få av de 12.000 registrerte medlemmene i folkeaksjonen "Stopp Staff!". Aksjonen ble tent da Staff igjen forstyrret fredagskosen. På TV2 fortalte han det norske folk at han ikke trodde det var så galt om en mor onanerte en urolig sønn.

- Barn og seksualitet er det verste området jeg kan uttale meg om, da bør jeg ha 30 munnbind.

Den smale munnen under den grå panneluggen kler åpenbart ikke munnbind.

- Når en 14-åring har blitt tuklet litt med seksuelt av en lærer, er det ikke et alvorlig overgrep. Jeg tror skaden opprinnelig er beskjedent, men de som vokser opp nå har lært at de er ødelagt. Da er det nødvendig for meg å si noe, fordi alle mener at en seksuell forgåelse er det verste som kan skje – nesten verre enn drap. Hysteriet på dette området blir bare tettere og tettere.

Han mener at disse barna til blir gjort til ofre i samfunnsdebatten, og at denne rollen også brukes av kvinner i nesten alle likestillingsdebatter. Det er et begrep som gir makt.

- Etter hvert har offerrollen utviklet seg slik at ofrene soler seg i samfunnets stråleglans. For å si det kynisk; offerrollen er en av de mest attraktive rollene du kan innta. Da kommer psykologer og sosionomer løpende, krisesentre åpnes, hele livet legges til rette.

Staff mener bestemt at offerrollen er økonomisk lønnsom også, og utnyttes for det den er verd.

- Offerindustrien er ikke uten økonomiske hensyn. Ofrene skal ha offererstatning. Man godtar at enhver som foregir seg å være offer, er et offer. Definisjonen på et offer i dag er intellektuelt uforståelig, men den blir brukt som et avgjørende argument i debatten. Men det argumentet har ikke substans.

Han mener at offerrollen er drevet fram av en kvinnebevegelse som mener at alle skal være helt like - og den som blir utsatt for en krenkelse, inntar den uangripelige offerrollen.

- Vi har blitt et samfunn der vi må ta på hverandre med silkehansker. Det har blitt lammende for debatten, fordi vi har blitt meningsfeige ut fra en likhetstankegang.

Han opplever også at likhetstankegangen og den edle offerrollen har ført til hykleri i debatten.

- Det har liksom blitt så greit å stå fram som homofil, at det har blitt vanskeligere for den som faktisk synes det er vanskelig. Den blir møtt med: hvorfor går du ikke bare ut av skapet?

Staff opplever at det finnes et godhetsregime som bestemmer hva som er riktig å mene i debatten, og stempler motstandere som onde. Men han bryr seg ikke om det.

- Jeg liker å slåss selv, og da får jeg tåle en på trynet - selv om de tar meg i stedet for saken. Motiver er et fremmedlegeme i en debatt, argumentene får stå for seg selv. Mitt credo er at mennesket er godt. Hvis noen gir uttrykk for et syn, vil jeg velge å tro at min motpart mener det.

Han lar seg heller ikke påvirke av at hans forsvar av pedofile har ført til et rykte om at han selv er pedofil.

- Det har jeg hørt i 25 år, og det skader meg lite. Jeg kjenner meg selv bedre enn den alminnelige mening. Hvorfor skal jeg eventuelt dementere det? Tanken har ikke en gang slått meg. Det ville være å ta avstand fra pedofile, og er det noen som trenger sympati, så er det jo den gruppen.

Noen går lenger enn å sette ut rykter for å drepe meningene til Staff. Noen sender anonyme trusler om å drepe mannen som ytrer meningene.

- Et par av drapstruslene har vært klart ubehagelige. Men jeg har sagt til meg selv at du kan ikke bli paranoid.

Utsagn som "Kastrér Staff" og "Utrydd Staff" sprayet på fasader er svært synlige. Det samme er rasende angrep på hans meninger i debattspaltene - angrep som trolig har støtte i flertallet av befolkningen.

- Jeg har aldri følt meg ensom. Jeg er takknemlig fordi jeg har meninger og kan uttrykke synspunkter som er mangelvare.

Publikum ser bare den tøffe Staff med den kjappe svarreplikken.

- Jeg går ikke rundt og husker på hvem som har vært jævlige mot meg. Men det er ting som det hadde vært hyggelig om folk ikke hadde sagt, vi har jo alle et selvilde. Vi har alle en dagside og en nattside, og vi vil jo helst at det er dagsiden som blir sett. Jeg mener i hovedtrekk at jeg prøver å oppføre meg skikkelig, men folk tar meg naturlig nok for meningene jeg bringer inn i det offentlige rom. Det er ennå ikke straffbart å ha meninger, men det kommer.

Offentligheten ser ikke de personlige brevene fra folk som støtter hans uttalelser om en mer human behandling av pedofile eller narkomane.

- Jeg har aldri søkt støtte, men jeg opplever skjult og individuell støtte i nesten alle debatter. Jeg vil ikke si at støtten er nødvendig for meg, men at noen sender noen ord når alt virker som mest desperat, er som å få grønt lys, og gir energi.

Staff er svært glad i teater, og teatersalen er et av de få stedene han holder munn.

- Jeg tenker på livet som et teater, og mitt yrke er relatert til opptreden. Jeg har aldri lagt skjul på at jeg vil at min stemme skal bli offentlig kjent både i forhold til mitt yrke og den offentlige debatten. Det er nyttig i begge tilfeller.

Han mener det finnes en form for klasseskille som avgjør hvem som har adgang til debattscenen.

- De som redigerer debattspalten vil heller ha et såkalt godt navn enn et ukjent navn. Men debattredaktør Knut Olav Åmås har vært svært flink til åpne Aftenposten slik at flere får ytre seg.

Staff opplever at adgangen til debattspaltene ikke bare styres av hvem som ytrer seg, men også av om de behersker formen.

- Det er drepande for norsk debatt at enkelte akademikere og byråkrater forfekter skyhøye krav til at man er intellektuell og saklig. Det er engasjementet som driver debatten. Jeg har aldri etterlevd saklighetskravet, saklighet er ofte likt med at det ikke er interessevekkende. Jeg vil ha fram en mening og vekke engasjement. Et argument bør kunne oppleves skjærende falskhet og stå på ett bein og svaie litt i vinden. Hvis det står på to bein, er det mest preget av sement og manglende vilje til å la seg påvirke.

Nå er han bekymret for at han forfaller som debattant.

- Jeg begynner å bli for saklig, det har sikkert med alder å gjøre, det er et forfall. Hvis jeg mener det samme som alle andre, er det ikke noen vits i å lese meg.

Men usaklighetens forsvarer mener det finnes en grense for hvordan man kan ytre seg i debatten.

- Grensen går vel ved utsagn som vekker vemmelse og kvalme. Det kan skyldes formen, men selve innholdet kan også være så voldsomt at det vekker kroppslige utslag.

- Har du gjort det med noen av dine uttalelser om pedofili?

Høyesterettsadvokat Staff plukker opp en strikk fra skrivebordet, og sikter på meg.

- Det har jeg gjort. Men jeg har ikke blitt stoppet av den grunn.

Tanker og følelser er likeverdige redskaper når han smir meningene sine.

- Jeg synes jeg har en god evne til å sortere ting i hodet, og uttrykke dem. Men jeg får jo tårer i øynene stadig vekk, og det er ikke fordi jeg er intellektuell.

- Er det fordi dine meninger er like solid forankret i følelser som i tanker at du tåler så mye motstand i debatten?

- Ja.

Han tier et øyeblikk, før han fortsetter.

Jeg kjenner meg selv veldig godt, og mine standpunkter er suget av både sjel og kropp, sier Tor Erling Staff.

Del 2: Drøfting og analyse

Innledning

Jeg har gjennom intervjuene i del 1 belyst spørsmålet "Hva kjennetegner rollen som motstemme i avisdebatten?", og hypotesen: "Motstemmene opplever at de blir forsøkt dominert i avisdebatten av krefter som hevder å representere en form for godhet". I del 2 vil jeg analysere funnene fra del 1 innen en vitenskapelig diskurs.

Jeg har bevisst valgt det litt diffuse begrepet motstemme, fordi oppgaven nettopp drøfter hva som kjennetegner dette begrepet. Mitt datamateriale er intervjuene med informantene, og dette sier noe om hvordan de subjektivt opplever rollen som motstemme i debatten. Dette sier i seg selv ikke noe om den faktiske virkelighet. Jeg vil derfor benytte meg av noen tidligere utførte kvalitative undersøkelser, for å plassere informantene i en kontekst til den faktiske verden.

Siden dette er en praktisk masteroppgave, i kontrast til en tradisjonell rent teoretisk masteroppgave, vil oppbygningen bli noe annerledes. Denne oppgaven presenterer i del 1 et uvanlig omfattende materiale for analysen her. Jeg vil derfor ikke presentere teorien samlet i et teorikapittel på tradisjonelt vis, men heller presentere teoriene underveis for å bruke dem på de ulike informantene. Oppgaven er strukturert med en overordnet tematilnærming i forhold til teoriene, som igjen blir drøftet personrelatert i forhold til den enkelte informant.

Funn fra intervjuene

Jeg anser intervjuene som en grundig deskriptiv gjengivelse av materialet, og vil derfor ikke bruke plass på omfattende sitater i denne delen av oppgaven. Jeg vil nå trekke fram de funnene i intervjuene som jeg vil utsette for vitenskapelig drøfting og analyse. Flere av informantene opplever at det ikke finnes en likeverdig adgang til den offentlige debatten, og ser dette i sammenheng med et hegemoni. Et annet funn er at Informantene har en felles opplevelse, med mulig unntak av Staff, av at de blir møtt i debatten av en form for godhetsregime som definerer dem som mennesker med slett moral, eller rett og slett onde. De har også en felles skepsis til offerbegrepet, og en opplevelse av at "den gode motpart" definerer offergrupper som gjør dem selv til velgjørere og beskyttere. De fleste informantene hevder at denne godheten" besittes av en elite, men de har ulike oppfatninger av hvordan denne eliten forholder seg til "folk flest".

Et annet funn er at mange av informantene ser ut til å ha en stor evne til å fortrenge det de oppfatter som direkte eller verbal vold. Flere av dem sier at dette er en overlevelsesmekanisme for å holde ut som debattant. Et annet funn dreier seg om informantenes forskjellige personlige motiver for å engasjere seg i debatten, som både berører bakgrunn og livssyn. De fleste av dem har eksplisitte og sterke oppfatninger av sin motivasjon.

Jeg vil først presentere teori og drøfte avisdebatten som demokratisk arena, og så problematisere hvor informantene ser seg selv i forhold til debatten som en demokratisk arena. Jeg vil også undersøke hvor representative deres synspunkter er, av tre grunner. Jeg vil belyse deres oppfatninger av å representere grupper utenfor debatten, og jeg vil belyse hvor avvikende disse påstandene faktisk kan antas å være. Jeg vil også drøfte hvordan informantene forholder seg til debattens publikum. Deretter vil jeg presentere teori og drøfte informantenes opplevelse av et en form for godhetsregime i debatten, og hvordan de forholder seg til dette godhetsregimet.

2.1 Teorier om offentlige debatten

2.1.1 Habermas og offentlighet

Jeg vil først definere den offentlige debatten i forhold til begrepet offentlighet. Jürgen Habermas utviklet idealtypen for borgerlig offentlighet ut fra de historiske kontekster for den engelske, franske og tyske utvikling på 1700-tallet og det tidlige 1800-tallet (Habermas 2005). I Tyskland oppstod det på slutten av 1700-tallet en liten, men kritisk, diskuterende offentlighet, som først og fremst bestod av byborgere. De nøyde seg ikke lenger med å gjenlese noen få standardverker, men lot sine lesevaner styre av en stadig økende strøm av utgivelser. Dette førte til et økende antall lesere, med ytterligere økning i utgivelser av bøker, tidsskrifter og aviser. Det oppstod stadig flere forlag, leiebiblioteker og ikke minst frie leseselskaper i Tyskland. Dette ble fulgt av opplysningsselskaper som ble etablert av private borgere. Disse baserte seg på frivillig medlemskap, fri meningsutveksling og flertallsavgjørelser. Habermas ser disse private sammenslutningene, som riktignok bare bestod av medlemmer fra borgerskapet, som arenaer for innøvelse av de politiske likhetsnormene for et fremtidig samfunn. Det skjedde en lignende utvikling med base i salonger i Frankrike og klubber i England.

Bakgrunnen for denne utviklingen ser Habermas i den franske revolusjon som førte til en politisering av offentligheten, som tidligere hadde vært litterær og kunstkritisk. En stadig mer omfattende og politisert offentlig kommunikasjon førte til fremveksten av en interessebasert presse, kampen mot sensur og for ytringsfrihet. Allerede på 1700-tallet begynte folk å skrive leserbrev til avisene.

Dannelsen av en borgerlig offentlighet er også knyttet til fremveksten av den moderne stat, kapitalismen, og den moderne patriarkalske kjernefamilie. Dette fører til industrialisering og urbanisering, som fører til at mannen erstatter arbeid i hjemmet, som jordbruk og håndverk, med lønnet arbeid i industrien. Det utvikler seg en økonomisk verden som er skilt fra øvrigheten og hjemmet.

Habermas mener fremveksten av den borgerlige offentlighet førte til at føydale representasjoner og vilkårlige lover som fremmet de herskendes argumenter ble erstattet med en resonerende offentlighet med fornuftbaserte lover som gjorde at de beste argumenter kunne vinne.

Habermas beskriver *offentligheten* som "et nettverk for å kommunisere relevante temaer og innlegg, der meningsytringene tillegges vekt ut fra de positive og negative reaksjoner de møter" (Habermas 1999a:74). Det er den felles samtalen vi som borgere fører om felles anliggender. Med det sivile samfunn mener Habermas alle de frivillige sammenslutninger som ligger både utenfor stat og marked, og utenfor den private sfære. Det sivile samfunn består av privatpersoner i offentligheten. Borgerlig offentlighet er sfæren for privatfolk samlet til et kritisk diskuterende publikum, der argumentene gjelder likt for alle, uten fremvisning av de deltakendes sosiale status (Habermas 2005). Den borgerlige offentlighet skal i prinsippet være åpen for alle. Hvis bestemte grupper er utelukket, er det "ingen offentlighet i det hele tatt" (op.cit.:110). Informasjon og argumenter i samtalen bearbeides og knyttes sammen til *offentlig mening* gjennom meningsstrid og den grad av oppslutning de får. Denne prosessen for demokratisk meningsdannelse gir lovgivning og politiske avgjørelser legitimitet i et pluralistisk samfunn.

Habermas forutsetter tre egenskaper ved et innlegg i enhver diskusjon. Det sagte skal være sant, normativt riktig, og oppriktig ment. Samtaler er relatert til tre verdener; en objektiv verden som omfatter alle naturlige, sosiale og subjektive saksforhold, en sosial verden som er sosialt konstruert og legitimert, og en subjektiv verden som en indre verden av følelser, meninger og holdninger (Habermas 1999a). Til disse tre verdener samsvarer tre typer talehandlinger: konstateringer, vurderinger og selvrepresentasjon. Gyldigheten i talerens utsagn må kunne begrunnes med rasjonelle argumenter. En lytter som betviler legitimiteten i talerens underliggende holdninger, må begrunne dette rasjonalt.

2.1.2 Gentikows kritikk av Habermas

Teorien til Habermas om borgelig offentlighet må oppfattes som normativ, og er av flere kritisert for å være både ubegrunnet idealiserende og å overvurdere de rasjonelle aspekter ved en offentlig

kommunikasjon (Fauske i Habermas 1999b). Barbara Gentikow kritiserer Habermas for å inkludere alle deloffentligheter innen den borgerlige offentligheten (Gentikow 2009). Habermas nevner riktignok en plebeiersk offentlighet, men han ser den ikke som en motoffentlighet. Han ser den ifølge Gentikow som en variant av den borgerlig offentligheten. Gentikow kritiserer dette ved å bruke Negt og Kluges *Offentlighet og erfaring* (1972 i Gentikow 2009), der det argumenteres for to tydelig adskilte offentligheter; den proletariske og den borgerlige. Negt og Kluge mener den proletariske offentligheten har betydelige problemer med både å definere egne interesser og å artikulere dem i den borgerlige offentligheten. Den borgerlige offentligheten har en stor fordel fordi den representerer folk som er trent til å tale, for eksempel politikere, jurister og journalister. Lavutdannede behersker ikke i samme grad den offentlige talekoden. Gentikow kritiserer med utgangspunkt i den britiske Cultural Studies-tradisjonen Negt og Kluge for å gjøre den proletariske offentligheten like enstemmig som Habermas omtaler den borgerlige offentlighet. Hun mener Cultural Studies-tradisjonen utvidet diskusjonen borgerlig kontra proletarisk offentlighet til hegemonisk kultur kontra subkulturer (Gentikow 2009:172). Hegemonisk kultur er ikke del av et fiksert motsetningsforhold mellom klasser, i Marx' forstand. Den er snarere hegemonisk i Gramscis forstand. Subkulturer betegner ikke bare klasse, men også kjønn, rase og aldersgrupper. Subkulturer vil ofte representere motoffentligheter, der medlemmer av sosiale grupper skaper og sirkulerer alternative fortolkninger av sine identiteter, interesser og behov (Fraser 1992). Representasjon er et nøkkelord i Cultural Studies-tradisjonen. Hvilke personer og grupperinger kommer til orde med sine erfaringer og synspunkter, og hvem blir marginalisert? "Medier gir (eller fratar) tilstedeværelse til noe og noen; med dette får bestemte temaer og aktører legitimitet, andre ikke" (Gentikow 2009:173).

2.1.3 Gramsci og hegemoni

Antonio Gramsci utviklet begrepet hegemoni for å forklare hvorfor arbeiderklassen ikke klarte å gjennomføre en kommunistisk revolusjon i kapitalistiske land, til tross for teoriene til Karl Marx som tilsa at den ville klare det (Smelser og Baltes 2001). Hegemoni beskriver en historisk prosess der en dominerende gruppe utøver moralsk og intellektuelt lederskap over samfunnet gjennom frivillig "samtykke" fra den brede lag av befolkningen. Hegemoni må forstås i kontrast til Gramscis begrep dominans. Dominans tilhører staten, som har maktmidler som politiet og militæret for å sikre den ønskede sosiale orden. Hegemoni baserer seg primært på sosiale institusjoner som kirken, fagforeninger og media – som Gramsci omtaler som "det sivile samfunn". Hegemoni oppstår når en dominerende grupperings verdenssyn blir akseptert som deres eget av den øvrige befolkning. Slik

fremstår den dominerende grupperingens interesser som hele samfunnets felles interesser. Dermed fremstår den dominerende grupperingen med et berettiget intellektuelt og moralsk lederskap i en bestemt historisk periode. Gramsci oppfattet ikke hegemoni som en endelig tilstand, men som en historisk prosess som hele tiden må gjenskapes og forsvares. Han understreket at hegemoniet hele tiden var under press, og var en ivrig talsmann for at dominerte og folkelige grupperinger skulle utfordre det ved hjelp av "sunn fornuft" som avslørte den hegemoniske undertrykkelsen. Gramsci så et problem ved at folks fornuft var fundert i hverdagslige erfaringer, og kunne være fragmentert og motsetningsfylt i forhold til elitens helhetlige ideologi. Hans svar var at de dominerte måtte omdefinere elitens helhetlige ideologi ved å kombinere den med sin sunne fornuft, og dermed kunne skape mot-hegemonier, og kjempe om den moralske og intellektuelle ledelsen.

Gramscis teori om hegemoni har blitt videreført og utviklet av mange. Todd Gitlin argumenterer for at media har en tendens til å bevare hegemonier gjennom at de tolker og presenterer nyheter slik at dissidenter fremstår som illegitime, og omtale opposisjonelle ideer på måter som styrker hegemoniet (Gitlin i Smelser og Baltes 2001).

2.1.4 Spørsmål som teorien reiser

Habermas beskriver offentligheten som "et nettverk for å kommunisere relevante temaer og innlegg, der meningsytterne tillegges vekt ut fra de positive og negative reaksjoner de møter" (Habermas 1999a). Avisdebatten vil være en av flere institusjoner i denne offentligheten, der både representanter for staten, politikere, akademikere, næringsliv og privatpersoner kan fremme sine meninger. Siden flere av deltakerne i debatten vil representere staten, bedrifter og institusjoner, vil ikke avisdebatten tilfredsstille kravet om en ren borgerlig offentlighet, som er kjennetegnet av at deltakerne møtes som privatpersoner. Det vil ofte være et uklart skille mellom privatperson og representant. Når en professor ytrer seg i debatten, snakker han da på vegne av seg selv, eller snakker han på vegne av sitt fag, sitt institutt eller sitt universitet? Habermas forutsetter at samtalen føres blant frie og likeverdige borgere. De fleste innlegg i avisdebatten er signert med navn, og ofte med tittel. Det kan derfor spørres om en ukjent privatpersons innlegg blitt sett som likeverdig med professorens innlegg i debatten om et bestemt tema. Habermas stiller som et krav til offentligheten at den er åpen for alle. Dette reiser en rekke spørsmål som kant relateres til denne oppgavens tema, avisdebatten.

Tilfredsstiller debatten kravet om likeverdig adgang? Eller det er slik at en elite har privilegert adgang? Dette berører kritikken som Gentikow fremmer mot én borgerlig offentlighet. Vil

grupperinger som politikere, akademikere og journalister dominere i debatten fordi de er trent til å tale (Negt og Kluge i Gentikow 2009)? Vil de høyt utdannede fremme til dels felles oppfatninger i debatten, og undertrykke andre synspunkter, slik at de skaper et hegemoni? Det berører også hvilke krav til posisjon, innhold og form som stilles til den som ønsker adgang. Hvem bestemmer hvilke posisjoner og innlegg som er relevante i debatten? Det enkle svaret er at det er de som redigerer debattspaltene, men blir de igjen påvirket av underliggende holdninger til hva som kan ytres offentlig?

Det knytter seg også flere spørsmål til de som lykkes med å få adgang til avisdebatten. Habermas forutsetter som sagt tre egenskaper ved alle innlegg i en diskusjon: de skal være sanne, normativt riktige og oppriktig ment (Habermas 1999a). Om noe er sant, kan være mulig å avgjøre når det gjelder konstateringer av forhold i den objektive verden. Men de fleste innlegg i avisdebatten dreier seg om vurderinger av forhold i den sosiale verden, og ofte med en mer eller mindre tydelig selvrepresentasjon hentet fra den subjektive verden. Det er problematisk å trekke et klart skille mellom den objektive, den sosiale og den subjektive verden, og det å avgjøre hvor sanne konstateringer og vurderingene er, er en stadig kamp som nettopp kjennetegner avisdebatten. Dette gjelder i enda større grad Habermas sitt krav om at alle innlegg skal være normativt riktige. Jeg forstår det slik at han her henviser til en kollektivt akseptert allmenmoral. Men i et pluralistisk samfunn som Norge, vil innleggene være basert på flere forskjellige moralbegreper, og disse forskjellene vil være sentrale i den meningsstriden som pågår i debatten. Oppfatningen av grunnleggende moral er trolig vidt forskjellig hos en etnisk norsk ateist og en troende muslimsk pakistaner. Hvem skal avgjøre hva som er godt og hva som er ondt? Kravet om oppriktighet i ytringen mener Habermas må bevises gjennom konsistent atferd over tid, at den som ytrer seg handler som hun taler (Op.cit.). Dette er altså et krav som tilfredstilles utenfor debatten. Habermas stiller også krav til en lytter som betviler legitimiteten i talerens underliggende holdninger. Lytteren må begrunne dette rasjonelt. Dette reiser spørsmål om de positive og negative reaksjoner deltakerne blir møtt med i debatten, er uttrykk for saklig argumentasjon, eller om det finnes krefter som prøver å diskreditere dem uten bruk av saklige argumenter.

Denne oppgaven vil drøfte spørsmålene som er reist over.

2.2 Deltakerne i den norske avisdebatten

Før jeg drøfter informantenes rolle og posisjon i avisdebatten, vil jeg se på hva som generelt kjennetegner deltakerne i den norske avisdebatten.

Det er utført mye forskning på hvordan folk lar seg informere og påvirke av massemedia, men interessen har vært mindre for hvordan folk bruker mediene som talerør for sine meninger og interesser (Augedal i Olsen 1980). Det er gjort få studier av deltakelsen i den offentlige debatten i Norge.

2.2.1 Olsen og Sætren

Johan P. Olsen og Harald Sætren fant at 19 prosent av befolkningen har fått publisert et debattinnlegg eller et leserbrev i en norsk avis (Olsen 1980). Deltakelsen i debatten er høy i forhold til tre prosent i USA, og 10 prosent i Sverige. Den høye norske deltakelsen må sees i sammenheng med at Norge har et stort antall lokalaviser som kan senke terskelen til debatten. Deltakerne i den norske avisdebatten er ikke representativ for befolkningen, og utdanning er den sosiale faktoren som betyr mest. Bare ti prosent av de med sjuårig folkeskole hadde skrevet i avisen. Andelen steg jevnt med utdanningsnivået til 46 prosent for de med utdanning fra høgskole eller universitet. Det er viktig å understreke at tallene omtaler andelen innenfor utdanningsgruppen, ikke andelen av alle de som skriver debattinnlegg. Den faktiske andelen av innlegg var 23 prosent for gruppen med 2-3 års utdanning etter artium, og 15 prosent for de med høgskole- eller universitetsutdanning. De høyutdannede utgjorde altså ikke en majoritet i debatten, men de var sterkt overrepresentert. Yrkes- og inntektsgrupper fulgte samme mønster, men med svakere utslag enn for utdanning. Husmødre, arbeidere og håndverkere skilte seg ut ved at få hadde skrevet avisinnlegg. Det var også en klar sammenheng mellom avisskriving og deltakelse i organisasjonslivet, andelen økte med antall organisasjonsmedlemskap og hvor sentral man var i organisasjonene. Bare ni prosent hadde skrevet avisinnlegg blant de som ikke var medlem av noen organisasjon. Blant de som hadde myndighetsposisjoner, det vil si satt i offentlige nemnder, råd og utvalg, hadde halvparten skrevet avisinnlegg

Konklusjonen er "at veletablerte grupper står sterkest i avisspaltene. Innslagene av utfordrere, avvikere og opprørere er beskjedent" (Olsen 1980:22). Man så også på hvem som ble intervjuet i avisene, uten at dette endret bildet "Det er de institusjonelle elitene som intervjues. Opprørere og avvikere gis ikke spesiell oppmerksomhet i form av intervjuing" (op.cit.:28). I tolkningen av funnene blir det fremhevet at massemediene kan sees som en kanal mellom institusjonelle eliter og mellom eliter og øvrige befolkning. Personer med høy utdanning eller stor organisatorisk erfaring vil ha mye erfaring i å uttale seg offentlig, og de vil ha større selvtillit når det gjelder sitt budskap. De vil også stole mer på at de vil finne støtte i sin gruppering hvis deres uttalelser møter motstand.

2.2.2 Elvestad

Eiri Elvestad bekrefter og forsterker hovedfunnene til Olsen og Sætren i en studie av hvem som hadde fått leserbrev på trykk i lokalaviser og regionsaviser (Elvestad 2001). Hun fant at leserbrevskribentene i langt større grad har høyere utdanning enn gjennomsnittet av befolkningen, med 62 prosent mot 21 prosent. Elvestads undersøkelse viste altså at de høytutdannede ikke lenger bare var overrepresentert, men at de utgjorde en faktisk majoritet blant de som skriver leserinlegg. Det er mye som tyder på at terskelen for å delta i avisdebatten har ”steget i takt (eller raskere) med økt utdanningsnivå i befolkningen” (Elvestad 2001:35), og grupper med lavt utdanningsnivå vil komme ufordelaktig ut hvis de ”har meninger som ikke samsvarer med den eliten som uttaler seg i lesebrevspaltene forøvrig” (ibid). Utdanningsterskelen stiger med avisens størrelse. I regionsavisene Adresseavisen og Bergens Tidende har 77 prosent av leserbrevskribentene høyere utdanning, og 45 prosent har mer enn fire år på høyskole eller universitet. I distriktsaviser og lokale fådagers aviser er det henholdsvis 23 prosent og 21 prosent som har over fire års høyere utdanning. Dette kan skyldes både lavere utdanningsnivå på småsteder enn i storbyene, og en høyere terskel for å få adgang til debattspaltene i regionsavisene. Samlet var det de over 50 år som dominerte lesebrevspaltene med hele 61 prosent.

Elvestad fant at kvinnene var sterkt underrepresentert med 27 prosent, og at de i mindre grad enn menn sendte innlegg til riksavisene. Mennene i undersøkelsen har skrevet flere leserinlegg, og nærmere dobbelt så mange menn som kvinner hadde opplevd å få et innlegg refusert. Sannsynligheten for refusjon var sterkest i regionsavisene med 44 prosent samlet for kvinner og menn. Elvestad (1999) intervjuet også de som redigerte lesebrevspaltene. De mente at alle politiske grupperinger som ikke var i strid med norsk lov, hadde lik rett til å komme på trykk. Blasfemi, rasisme og personangrep gjorde at brev ble refusert. Elvestad ser dette i sammenheng med avpolitiseringen av avisene. Redigererne mente også at kritikk av artikler i avisen ble prioritert i leserbrevspalten, og slik sett fungerte som et korrektiv for avisens profil.

Leserbrevskribentene er også i stor grad aktive i politiske partier og interesseorganisasjoner, 73 prosent hadde vært aktive politisk eller i aktive i interesseorganisasjon. Det mest utbredte motivet for å skrive var å sette egne saker på dagsorden, og 78 prosent har opplevd å bli takket av andre fordi de tok opp saken. 80 prosent av de som skrev til regionsavisene, ønsket å påvirke politikerne. Elvestad fant at mange av de mest aktive leserbrevskribentene også var aktive i diskusjoner på internett. Det var ikke en erstatning for å uttrykke seg i avisspaltene, men snarere et supplement. Her vil jeg tilføre at dette kan ha endret seg, i og med at internett har fått større utbredelse og betydning

siden 2001. Men debatten på internett faller utenfor denne oppgavens tema, og vil ikke bli drøftet ytterligere.

Leserbrevskribentene var også kraftig overrepresentert som intervjuobjekter i avisene. 70 prosent av dem var også intervjuet i avisene, radio eller fjernsyn de siste to årene. 17 prosent av dem var intervjuet mer enn seks ganger det siste året. Det var de skribentene som hadde høyest utdanning, de som var politisk aktive, og de som skrev innlegg oftest, som ble intervjuet hyppigst. Høy utdanning var den viktigste faktoren for å bli intervjuet, og dette var tydeligst når det gjaldt riksmediene.

Elvestad (1999) fant at avisdebatten var populær lesning. 43 prosent av leserne leste omtrent alle eller ganske mange av innleggene. For riksavisene lå andelen noe lavere (Høst i Elvestad 1999).

2.2.3 En demokratisk avisdebatt?

Den offentlige debatten som føres i aviser i Norge, kan sees som en del av Habermas' offentlighet der både statsapparatet, markedet og det sivile samfunn brytes om å definere den offentlige mening. Men debatten preges ikke av likeverdige aktører, ettersom høyt utdannede er sterkt overrepresentert (Olsen 1980), og faktisk står for en majoritet blant de som skriver og får publisert debattinnlegg (Elvestad 2001). Når jeg videre omtaler grupperingen lavere utdannede i sammenheng med deltakelsen i avisdebatten, er det viktig å fremheve at det representerer en stor majoritet av befolkningen, det er "folk flest" som er sterkt underrepresentert i debatten. Dette kan gi to utslag som motvirker avisedebattens demokratiske funksjon. For det første kan det tenkes at lavere utdannede representerer andre meninger enn høyt utdannede. Jeg vil senere vise at dette er tilfelle på områder som innvandring og homofili. For det andre vil de lavere utdannede som deltar i debatten kunne ha en svakere evne til å uttrykke seg slik at de overbeviser publikum utenfor debatten. Debatten kan få et preg av å være en kanal mellom eliter, eller fra elite til folk (Olsen 1980). Dette peker mot at debatten har et hegemonisk preg, der den øvrige befolkningen blir dominert av en elites synspunkter.

Deltakerne i avisdebatten representerer ikke bare seg selv, men skriver ofte innlegg på vegne av en institusjon eller organisasjon. Olsen og Sætren (1980) fant at bare ni prosent av de som ikke var medlem av en organisasjon, hadde skrevet leserinnlegg. Dette kan bety at organisasjoners kollektive meninger kan dominere i debatten på bekostning av individuelle meninger. Halvparten av de som hadde myndighetsposisjoner, hadde fått sine meninger på trykk, i kontrast til 19 prosent som et snitt for befolkningen. Det peker mot at det offentliges meninger i debatten kan være overrepresentert på bekostning av private individers meninger.

Debattdeltakerne er altså sterkt overrepresentert som intervjuobjekter i mediene (Olsen 1980, Elvestad 2001). Dette svekker debattspaltens funksjon som et korrektiv til de meningene som uttrykkes i avisens artikler. Debattspaltens demokratiske funksjon blir ytterligere svekket av at det i særlig grad er de høyt utdannede debattdeltakerne som blir hyppigst intervjuet, samtidig som de dominerer i debattspaltene (Elvestad 2001).

Det kan hevdes at avisdebatten har tendenser som gjør det meningsfullt å snakke om et skille mellom en borgerlig og en proletarisk offentlighet i betydningen til Negt og Kluge (Gentikow 2009). Men skillet går ikke mellom klasser, i Marx' forstand. De høyt utdannede er sterkt overrepresentert både som debattdeltagere og intervjuobjekter, og vil - i den grad de har felles meninger - kunne dominere både i debattspalten og i avisens artikler i forhold til de lavere utdannedes meninger. Skillet vil ikke være absolutt, i og med at de lavere utdannede og de med liten organisatorisk erfaring ikke er utelukket fra debatten, men de er både underrepresentert og antas å ha mindre evne til å vinne fram i debatten. De vil ha en dominert posisjon i debatten. Hvis man forutsetter at den institusjonelle eliten har til dels felles meninger som uttrykkes i debatten, vil visse meninger kunne dominere debatten. Jeg mener undersøkelsene av den norske avisdebatten tyder på at den har et hegemonisk preg, der en høyt utdannet elite har stor adgang til å dominere den øvrige befolkning med sine synspunkter. Den øvrige befolkningen har tilsvarende problemer med å hevde meninger som skulle avvike fra elitens i debatten. Gentikows utsagn "Medier gir (eller fratar) tilstedeværelse til noe og noen; med dette får bestemte temaer og aktører legitimitet, andre ikke" (2009:173), ser ut til å være gyldig for den norske avisdebatten.

Jeg vil i den videre diskusjonen av informantenes oppfatning bruke begrepene "elite" eller "hegemoni", og "øvrige befolkning", i betydningen de dominerende og de dominerte i debatten.

En fellesnevner for mine informanter er som sagt at de deltar i debatten i Aftenposten. Også her dominerer menn i debattspaltene med 72 prosent (Nilsen 2009). Jeg har ikke funnet noen egen undersøkelse av utdanningsnivået til debattdeltakerne i Aftenposten. Det er grunn til å tro at den som en stor riksavis og hovedstadsavis er minst like preget av en høy utdanningsterskel for adgang til debattspaltene som regionsavisene, fordi utdanningsnivået ser ut til å stige med avisens størrelse (Elvestad 2001). Aftenposten er en innflytelsesrik avis ettersom den blir lest av nesten hver femte nordmann over 12 år (Forbruker & Media '08/2). Aftenposten har en svært stor pågang av debattinnlegg, med rundt 3000 innsendte innlegg i måneden. Dette fører til at hele 90 prosent blir refusert (se del 1, s.3), i kontrast til en refuseringsprosent på 44 i regionsavisene (Elvestad 2001). Den høye terskelen til Aftenpostens debattspalter kan føre til at det blir enda vanskeligere for de mindre

ressurssterke å slippe til, men Åmås bestreber seg på å slippe til nye grupperinger innsatte og psykisk syke i debatten.

2.2.4 Informantene i eliten

Samtlige av mine informanter viser gjennom sine mange publiserte innlegg at de har rikelig adgang til den offentlige debatten i Norge. De har alle høyere utdanning. Monsen er magister i filosofi, Staff er cand. jur, al-Kubaisi har studert litteratur, historie, antropologi og tatt religionssammenlignende studier, Storhaug har studert journalistikk, og Åmås har hovedfag i filosofi og doktorgrad i medievitenskap. Samtlige har også utgitt flere fagbøker. Staff og Åmås har prestisjetunge stillinger som henholdsvis høyesterettsadvokat og debattredaktør. Monsen og al-Kubaisi har begge blitt belønnet med statsstipendier. Både Monsen og Åmås har fått anerkjennelse med Fritt ords pris for sin innsats i debatten. De tilhører alle en elite i forhold til utdanning og sosial status, med Storhaug som den har minst formell status.

Ingen av informantene snakker ut ifra en myndighetsposisjon, et politisk parti eller en større medlemsorganisasjon. Storhaug har sammen med sin samboer etablert stiftelsen Humans Rights Service (HRS). HRS har ikke øvrige ansatte eller medlemmer, og er snarere en privat tenketank enn en organisasjon. Monsen har fått støtte fra Nordisk nettverk for ekteskapet, men nettverket har bare rundt 300 norske medlemmer. Hun organiserte også en liten gruppe som gikk til sak mot Staten for å oppheve det likekjønnede ekteskapet på vegne av seg selv, sin mann og seks andre ektepar. De tapte saken.

Ingen av informantene kan sies å representere en subkultur eller motoffentlighet i debatten, i betydningen kjønn, legning, rase eller aldersgrupper. Al-Kubaisi hevder riktignok sin kulturelle bakgrunn som muslim som en legitimering av sin kritikk mot muslimsk kultur, men han posisjon er snarere kritikeren enn representanten. Åmås fremhever sin historie som homofil som en av flere personlige motiver for sin sans for motstemmer, men han deltar ikke primært i debatten som representant for lesbiske og homofile. Jeg vil senere vise hvordan informantene representerer synspunkter som har støtte i brede lag av befolkningen, med unntak av Staff, som nærmest står for en enmannskultur. Informantene uttaler seg altså primært som individer og privatpersoner.

Samtidig som informantene tilhører den definerte eliten i debatten gjennom sitt utdanningsnivå, og delvis sin sosiale posisjon, opplever de denne eliten som sine hovedmotstandere i debatten, med mulig unntak for Staff. Jeg vil argumentere for at informantenes oppfatning av elite delvis kan sees som hegemonisk.

2.2.5 Informantenes oppfatning av et hegemoni

Jeg opplever at informantene hevder at avisdebatten har hegemoniske trekk. Jeg vil derfor se på hvordan de ser en form for elite som prøver å opprettholde sitt hegemoni overfor en undertrykt befolkning i debatten. Et hegemoni vil aldri være totalt (Gramsci i Smelser og Baltes 2001), det vil alltid finnes motkrefter som ser hegemoniet, og prøver å bekjempe det. Jeg vil her kalle det et omfattende hegemoni hvis et stort flertall av befolkningen over hodet ikke er seg bevisst den hegemoniske mekanismen.

Åmås skiller seg fra de andre informantene ved hovedsakelig å snakke ut fra posisjonen som portvokter i debatten. Han ser en elite med kjente navn som har svært lett adgang til debatten. Denne eliten består av "mest folk fra akademia, politikk og ikke minst organisasjonslivet" (se s.4). Denne påstanden er sammenfallende med undersøkelser av deltakerne i debatten (Olsen 1980, Elvestad 2001). De nevnte undersøkelsene klargjør hvem som snakker i debatten, men de sier lite om hvem de snakker på vegne av. Det er kanskje grunn til å anta at de snakker på vegne av sine egne gruppers interesser når de uttrykker hva de mener er fornuftig for hele samfunnet. Åmås mener eliten i riksavisenes debattspalter "representerer programmatisk interesser" (s.4). Dette kan sees som at han er seg bevisst et hegemonisk trekk i debatten, og at han velger å utfordre dette ved å invitere deltakere fra nye grupperinger inn i debatten. Han ser det som sin oppgave å trekke inn deltakere fra tause miljøer som innvandrere, innsatte og psykisk syke personer. Disse kan sees som mot-hegemonier i forhold til debatten. Men Åmås opplever at debatten i seg selv har en logikk som omskaper nye deltakere i debatten til en elite med kjente navn og privilegert adgang til debatten. Dette kan sees som en hegemonisk mekanisme, der mot-hegemoniene blir assimilert inn i det overordnede hegemoniet. Men det kan også sees som om mot-hegemoniene klarer å utfordre hegemoniet. For å få undersøkt dette, måtte jeg ha studert tekstene i selve debatten.

Åmås ser en annen elite i form av portvoktere til pengesekken i institusjoner som Kulturrådet og Norges Forskningsråd. Denne eliten undertrykker politisk ukorrekte meninger blant akademikere og kulturarbeidere (begrepet politisk korrekt vil jeg diskutere senere). Det er mulig å se denne eliten som en del av det samme hegemoniet som folk fra akademia, politikk og organisasjonslivet tilhører. Åmås uttaler seg også fra posisjonen som kommentator og debattant. Her inntar han en posisjon der han står alene mot alle de andre kommentatorenes enighet: "jeg vil være annerledes" (s.4). Dette kan igjen sees som om Åmås utfordrer hegemoniet i debatten.

Storhaug mener innvandringsdebatten er dominert av en elite med politikere, akademikere og journalister. Hun mener denne eliten uttrykker et syn på innvandring i debatten som ikke deles av den øvrige befolkningen, og samtidig undertrykker befolkningens syn. Hun ser et hegemoni i innvandringsdebatten. Men det er i hennes syn ikke totalt, ettersom den øvrige befolkningen ikke oppfatter at de dominerendes syn representerer deres egne interesser. Men hegemoniet er så sterkt at det langt på vei klarer å ekskludere utfordrende meninger fra debatten. Storhaug ser seg selv som den som utfordrer hegemoniet på vegne av den dominerte befolkningen: "Folk er veldig takknemlig fordi jeg orker å formidle de tankene de selv har" (s.15). Hun opplever også at akademikere og journalister svikter sin rolle som "samfunnets vaktbikkjer" som utfordrer hegemoniet: "norsk akademia og media er dominert av tåkeleggende naivister. De som prøver å tale dem i mot, ender nettopp i media – uthengt" (s.16). Dette samsvarer med Gitlins teori om at media omtolker dissidenter på en måte som tjener hegemoniet (Gitlin i Smelser og Baltes 2001).

En lignende oppfatning kan sees hos Monsen. Hun omtaler en elite som dominerer debatten, som "de profesjonelle". Denne eliten består av politikere og journalister, "som har total kontroll over den offentlige debatten i Norge" (s.19.). Hun opplever altså et hegemoni som altomfattende, debatten om ekteskap for homofile blir for henne et symptom på dette. Monsen er eksplisitt i sin oppfatning av et hegemoni: "Det er flertallet blant de politisk korrekte som har hegemoniet i debatten, og de ønsker ikke åpen debatt. Vi som folk skal oppdras til å ikke se hvem som har makten, og hva de gjør med den" (s.19). Monsen ser altså ikke bare et hegemoni i debatten, men mener dette hegemoniet også har makt over samfunnet utenfor debatten. Hun mener den hegemoniske eliten bygger sitt moralske og intellektuelle lederskap på en likhetsideologi der vi alle er tjent på være like. Men hun mener dette skjuler elitens interesser, "de vil gjøre oss like, men ikke seg selv. De står over oss" (s.19). Hun opplever at dette hegemoniet blir svært lite utfordret: "det er veldig sjelden det kommer frem saker der venstresidens toppolitikere blir alvorlig kritisert, og det samme gjelder media". Monsen plasserer den hegemoniske makt primært hos den politiske venstresiden, men mener at høyresiden også er en del av hegemoniet: "er ikke alle politikerne på samme side? Det er veldig viktig at vi tror det er en forskjell mellom partiene, men jeg oppfatter at vi bare har et ettpartisystem med underavdelinger" (s.19). For Monsen er altså inndelingen i en venstre- og høyreside et grep for å fremstå som pluralistisk og skjule den hegemoniske makten. At hun selv slipper til i debatten "som et slags gissel" (s.21), innebærer også at den hegemoniske makten skjuler seg ved at "annerledes tenkende mennesker slipper til" (s.21).

Til forskjell fra Storhaug utelater Monsen akademikere i sin elite-definisjon, til tross for at flere akademikere støttet en ny ekteskapslov i debatten, og representerer en høyt utdannet gruppe som er mer homoliberal enn flertallet (Norman og Slåtten 2008). En mulig tolkning av dette er at hun

oppfatter politikere og journalister som de mest aktive grupperingene i å fremme ny ekteskapslov. En annen tolkning er at hun selv bærer en sterk identitet som intellektuell og akademiker, og blant annet signerer alle sine innlegg med filosof, og at dette kan gjøre det vanskelig å ta avstand fra gruppen intellektuelle. Hos Monsen er "de profesjonelle" den eliten som har hegemoniet, mens "amatørene" er de undertrykte. De profesjonelle prøver å holde amatørene utenfor debatten, fordi "de frykter at amatørene kan danne en meningssekt, og overta den politiske makten" (s.20). Monsen beskriver her en mulig kamp om å skape et mot-hegemoni i debatten. Men dette vil forutsette at at befolkningen blir bevisst hegemoniet, slik at det mister sin makt som det som er moralsk og intellektuelt tjenlig for hele samfunnet. Monsen mener befolkningen har svake forutsetninger for å avsløre hegemoniet. Hun snakker generelt om en befolkning som mangler kritisk tenkning, og som er enige i det meste fordi de er redde for å avsløre at de er dumme. Men i spørsmålet om ekteskap for homofile hevder hun at politikerne ikke har støtte i befolkningen, noe som må forstås som at den hegemoniske eliten ikke har det moralske lederskapet i denne saken. Monsen fremstår som den intellektuelle i debatten som "prøver å vekke folk" (s.20). Hun er selv en undertrykt amatør, men en unik sådan fordi hun er en av de få som har avslørt hegemoniet, hun "har blitt litt mester i å stå alene" (s.21). Hun har stor tro på sin evne til å vekke befolkningen, hun har en "en følelse av at revolusjonen kommer snart. Nå våkner folk, og normale kvinner og menn får lov å komme frem i debatten og politikken" (s.23). Dette utsagnet viser hennes sterke oppfatning av et hegemoni i debatten, og hennes tro på at den øvrige befolkningen vil avsløre hegemoniet og ta makten i debatten.

Bildet blir mer komplisert når det gjelder al-Kubaisi, fordi han relaterer seg til to grupperinger i rollen som "folk" i innvandringsdebatten, både det etnisk norske folket og det muslimske folket. Disse står igjen i ulike forhold til ulike eliter. Dette gir også al-Kubaisi flere posisjoner i debatten. Han mener at den norske, anti-rasistiske eliten består av redaktører, politikere og organisasjoner, som undertrykker den norske befolkningen ved å skremme den bort fra den demokratiske debatten. Den antirasistiske eliten har "nesten fascistiske trekk. Den er føreren som tenker for deg, vet alt og eier hele sannheten, mens meningsmotstanderen er fiender, uvitende, idioter og onde mennesker" (s.27). Dette kan oppfattes som et hegemoni i innvandringsdebatten som er så kraftig utfordret at det er i ferd med å miste sitt moralske og intellektuelle lederskap, og må ty til stadig mer synlig maktbruk for å opprettholde sitt hegemoni. Al-Kubaisi mener da også at eliten "ikke har støtte i befolkningen lenger" (s.27). Han mener at denne eliten gjør det vanskelig for ham å påvirke nordmenns holdninger, dette kan sees som at eliten frykter for at han skal utfordre hegemoniet ytterligere. Han mener media ser ham som en provokatør, hvis han blir drept for sine meninger vil avisene skrive "han provoserte mange" (s.26). Denne oppfatningen samsvarer med Gitlins teori om at media definerer dissidenter

slik at det gagnar hegemoniet (Gitlin i Smelser og Baltes 2001). Den norske eliten gjør det også vanskelig for ham å modernisere sitt muslimske folk. Jeg oppfatter al-Kubaisi som han også ser et religiøst, muslimsk hegemoni der imamene utgjør en elite som har bred støtte i befolkningen. Jeg vil hevde at enhver religion med en sterk ledelse har hegemoniske trekk. Al-Kubaisi opplever at muslimene i debatten blir representert av en elite av imamer og andre talsmenn, som beskytter muslimene ved å snakke på en måte som "ikke har sammenheng med deres virkelighet" (s.28). Men han hevder at det er den muslimske befolkningen som velger disse representantene, som kan beskytte dem mot nordmenns fordømmelse, altså noe som reelt er i befolkningens interesse. Det kan da være vanskelig å snakke om et hegemoni. Samtidig opplever al-Kubaisi at imamene og talsmennene ikke vil møte ham i debatten fordi han er "dypt bevandret i islam" (s.28). Jeg oppfatter det som om al-Kubaisi utfordrer en hegemonisk fortolkning av islam, når han vil modernisere sitt muslimske folk.

Staff opplever som Monsen at debatten er dominert av en likhetsideologi: "vi har blitt meningsfeige ut ifra en likhetstankegang" (s.30). Staff peker på kvinnebevegelsen som en drivkraft bak likhetsideologien, men han opererer ikke med et klart skille mellom en elite og den øvrige befolkning i debatten. Det er derfor uklart om han oppfatter debatten som hegemonisk, og det er kanskje riktigere å si at han ser en svært sterk kultur for konsensus, ettersom han ikke ser en elite som undertrykker den øvrige befolkningen med sine meninger. Hans hovedskille går mellom flertallet og han selv. Han opplever heller ikke på noen måte å bli utestengt fra debatten, snarer tvert imot, han har svært lett adgang til debatten på grunn av sitt kjente navn. Han ser et klaseskille som gir ham lettere adgang til debatten fordi debattredaktørene heller vil ha "et såkalt godt navn enn et ukjent navn" (s.32). Dette skillet blir forsterket av at enkelte akademikere og byråkrater "forfekter skyhøye krav til at man er intellektuell og saklig" (s.32). Kravet om å være intellektuelt saklig kan sees som en mekanisme som opprettholder dominansen til de høyt utdannede i debatten. Men Staff kobler ikke dette elitistiske kravet til likhetsideologien, og jeg oppfatter heller ikke her at han ser et klart hegemoni. Han ser seg selv som en del av eliten med et godt navn, og har en så suveren posisjon at han åpnet utfordrer kravet om formell saklighet. Men Staff ser en utskilt minoritet i grupper som pedofile og narkomane, som ikke deltar i debatten, og som blir svakt representert i debatten. Han opplever at hele befolkningen svikter i debatten på grunn av en lammende likhetstankegang, og hans rolle blir å svare på skriket etter "opposisjon, dissens, dissonans og energisk motstand" (s.29).

Samtlige informanter ser i ulik grad en form for elite i debatten, men dette perspektivet er underordnet for Staff. De øvrige informantene beskriver denne eliten som bestående av grupperinger med høy utdanning, som langt på vei sammenfallende med den eliten som er påvist i empiriske undersøkelser (Olsen 1980, Elvestad 2002). Men dette sier ikke noe om hvilken intensjon

eliten har med sin deltakelse i debatten. Både Storhaug, Monsen og al-Kubaisi ser en hegemonisk elite i debatten som undertrykker meningene til den øvrige befolkning. Tydeligst er dette hos Monsen, som ser undertrykkelsen som bevisst og nesten total mot en ubevisst befolkning. Storhaug ser også et hegemoni, som i hennes tilfelle er ukritisk innvandervennlig. Men hun mener majoriteten av befolkningen har avslørt hegemoniets ideologi, men ikke tør å uttrykke det i debatten. Storhaugs rolle blir å uttrykke folkets undertrykte meninger. Al-Kubaisi ser i likhet med Storhaug et etnisk norsk hegemoni som er ukritisk innvandervennlig og en befolkning som har avslørt hegemoniet, men i liten grad tør å ta til motmæle. I forhold til muslimene opplever jeg at han ser et hegemoni i form av imamenes konservative fortolkning av islam og en befolkning som ikke er bevisst undertrykkelsen. I forhold til den etnisk norske befolkningen ser al-Kubaisi det som sin oppgave å bidra til ytterligere avsløring av hegemoniet ved å uttrykke kritikk fra sitt ståsted som muslim. I forhold til den muslimske befolkningen ser han det som sin oppgave å bevisstgjøre dem det religiøse hegemoniet.

Staff ser i debatten befolkningen som en helhet innenfor én borgerlig offentlighet, for å bruke Habermas uttrykk. Han skiller seg i så måte fra både Monsen, Storhaug og al-Kubaisi, som kan sees som om de opplever et skille mellom en borgerlig offentlighet og folket i en undertrykt, proletarisk posisjon. Både Monsen, Storhaug og al-Kubaisi kan sees som de opplever sin rolle i debatten i et frigjøringsperspektiv. Alle tre hevder at det finnes en undertrykt majoritet som deler deres meninger i kampen mot en undertrykkende elite. Det kan derfor være interessant å se på meningsmålinger for å undersøke hvor sterk støtte deres meninger faktisk har i befolkningen. Men meningsmålingene vil ikke kunne gi svar på om det foreligger hegemonier. Hvis flertallet deler elitens meninger, kan dette være et uttrykk for et hegemoni som er så sterkt at befolkningen er manipulert til å innta elitens meninger mot sin egen interesse. Men det kan like gjerne være et uttrykk for at det finnes et sterkt konsensus, og at folk flest har disse meningene fordi de faktisk tjener deres egne interesser.

Spørsmålet om hegemoni vil jeg drøfte ytterligere mot slutten av oppgaven i kapittelet om godhetsdiskursen.

2.3 Informantenes ethos

2.3.1 Folkelig støtte

Samtlige informanter hevder at de uttrykker interessene til grupperinger som blir undertrykt av en form for elite i debatten. Flere av dem hevder de taler på vegne av et flertall av folket. Det kan derfor være interessant å se på hvilken støtte deres grunnleggende synspunkter kan antas å ha i folkningen.

Monsen er kritisk til homofile og lesbiske i rollen som foreldre, og motstander av deres rett til å inngå ekteskap. I en undersøkelse som er under utgivelse (Anderssen 2010), svarer hver tredje nordmann at han er helt eller delvis enig i at "ekteskapet som institusjon bør være forebeholdt en mann og en kvinne". Det er stor forskjell på menns og kvinners holdning til spørsmålet. Nesten annenhver mann er motstander av ekteskap for lesbiske og homofile, mens bare hver femte kvinne mener dette. Holdningene er langt mer liberale hvis det dreier seg om borgerlig ekteskap enn kirkelig vielse. 7 av 10 nordmenn er positive til borgerlig ekteskap mellom to av samme kjønn, mens bare halvparten av befolkningen støtter kirkelig vielse for homofile og lesbiske (op.cit.).

Når det gjelder lesbiske og homofiles rettigheter til å bli foreldre, er en tredjedel av nordmenn negative til dette (Anderssen og Slåtten 2008).

Det er også grunn til å tro at det finnes en viss sammenheng mellom nordmenns generelle holdning til lesbiske og homofile, og holdningen til dem som ektepar og foreldre. Det er gjennomført flere meningsmålinger og spørreundersøkelser om nordmenns generelle holdninger til homofile og lesbiske. En gjennomgang av undersøkelsene viser at holdningen har blitt stadig mer positiv i perioden 1978-2008 (op.cit.). Anderssen og Slåtten's egen undersøkelse viser at drøyt en fjerdedel av befolkningen mener at deres forhold til homofile og lesbiske har bedret seg. Blant kvinner er 5 prosent generelt negative til homofile og lesbiske. Menn er klart mer negative med 16 prosent negative til lesbiske og 28 prosent negative til homofile. Menn med lav utdanning og menn med bosted i spredtbygde strøk er mer negative enn menn med høy utdanning og menn som bor i de større byene. Mellom en tredjedel og halvparten av kvinner og menn samlet har en nøytral holdning til lesbiske og homofile.

Funnene over kan virke både positivt og negativt for Monsens støtte i debatten. Menn er sterkt overrepresentert i debatten, og de er også sterkt overrepresentert blant de som er negative til ekteskap for to av samme kjønn. Men de høyt utdannede, uavhengig av kjønn, er også sterkt overrepresentert i avisdebatten, og disse har også gjennomgående en relativt positiv generell holdning til homofile og lesbiske. Det er derfor vanskelig å si hva holdningene til likekjønnet ekteskap vil bety for Monsens støtte i debatten. Ettersom et klart flertall i befolkningen støtter likekjønnet ekteskap, har hun ikke dekning for at det har foregått "et komplott på topp politisk hold som ikke har støtte i befolkningen" (s.18).

Monsens motstand mot det likekjønnede ekteskapet er likevel representativ for en tredjedel av befolkningen, så det kan heller ikke sies at hennes meninger om dette er avvikende eller originale. Hvis man forutsetter at den generelle holdningen til homofile og lesbiske vil påvirke holdningen til det likekjønnede ekteskapet, vil en stadig mer generelt positiv holdning i befolkningen tyde på at

motstanden mot det likekjønnede ekteskapet vil være avtakende. Dette vil i så fall svekke Monsens støtte.

Monsen ytrer seg også om et mye større tema: en politisk korrekt elite som vil gjøre alle like, og forby folk å snakke om forskjeller på kjønn, etnisk bakgrunn, klasser, utdanningsnivå eller bakgrunn. Jeg oppfatter at hun snakker om en pervertert jantelov. Dette er et tema som stadig blir berørt i debatter om likestilling og kvotering for kvinner, men sjelden med en så total kritikk som Monsen fremmer. Det er vanskelig å klarlegge hvor sterk støtte en slik total kritikk av likestilling vil ha i befolkningen, men jeg vil formode at den ikke er ubetydelig, ut ifra at temaer som positiv kvotering til styreverv, utdanning og arbeidsliv ofte skaper en opphetet debatt.

Storhaug fremmer i debatten flere påstander i forbindelse med innvandrere og innvandring. De kan grunnleggende deles i to kategorier. Den ene er at muslimsk kultur truer vestlige og norske verdier, den andre er at menn i muslimske innvandrer kulturer undertrykker og mishandler kvinner og barn. Storhaug bruker begrepet innvandrere nær synonymt med innvandrere fra ikke-vestlige land, og som regel omtaler hun mennesker som tilhører en muslimsk kultur. En undersøkelse av nordmenns syn på om folk fra fattige land utenfor Europa bør få bosette seg i Norge, viser at i 2004-2005 svarte 12 prosent at man burde "la mange bosette seg her", mens 47 prosent svarte "la noen bosette seg" (Blom 2006). 41 prosent svarte at bare enkelte eller ingen av denne gruppen bør få bosette seg i Norge, en økning på to prosentpoeng fra undersøkelsen i 2002-2003. På spørsmål om Norge har blitt et verre eller bedre sted å bo på grunn av den totale innvandringen, svarer i 2004-2005 24 prosent "verre" og 20 prosent "bedre". Begge disse kategoriene øker fra forrige måling, mens kategorien "verken eller" synker. Dette tyder på en polarisering i dette spørsmålet. På spørsmål om innvandrere bør bestrebe seg på å bli så like nordmenn som mulig, svarer i 2009 47 prosent at de er helt eller nokså enig, mens 28 prosent er nokså eller helt uenig (Blom 2009). Jeg har ikke funnet noen undersøkelse av oppfatningen blant nordmenn av muslimske menns behandling av kvinner og barn. Men den relativt høye andelen nordmenn som har negative holdninger til innvandrere, kan tenkes å være velvillige til en påstand om at muslimske menn mishandler sin familie, ut ifra en antakelse om at en negativ holdning til en gruppe kan åpne for større aksept for påstander om negative forhold innad i gruppen.

Holdningene til innvandrere varierer sterkt med spørsmålsstillingen, og jeg vil ikke her drøfte disse forskjellene. Men undersøkelsene viser at nær halvparten av nordmenn har negative holdninger til innvandrere. Storhaug har ikke belegg for sin påstand om at hun har "majoriteten i ryggen" (s.15), men det kan se ut til at hun har langt større støtte i befolkningen enn Monsen. Det finnes også en forskjell i holdninger over tid. Mens holdningen til homofile ser ut til å bli stadig mer positiv i

befolkningen, viser holdningen til innvandrere på noen områder en svakt negativ tendens. Dette kan gi Storhaug et bedre utgangspunkt for å nå fram med sine synspunkter. Hun kan også ha en fordel av den store andelen nøytrale, som kan være lettere å påvirke enn de som har tatt et klart standpunkt.

Hovedtendensen er at graden av toleranse for innvandrere øker med utdanningsnivået (Op.cit.:25). Dette har vært et klart funn i alle undersøkelsene til Statistisk sentralbyrå. Et typisk eksempel er 64 prosent av dem med kun grunnskoleutdanning synes innvandrere gjør en nyttig innsats i norsk arbeidsliv, mens 81 prosent blant de med høyere utdanning over fire år mener dette. Storhaug uttrykker meninger som har støtte i nesten halvparten av befolkningen. Men støtten er sterkest hos de lavere utdannede, den grupperingen som er svakest representert i debatten. Slik sett kan Storhaugs meninger sees som delvis avvikende i debatten, men også der finnes det meningsfeller. Men med den sterke støtten hennes meninger har i befolkningen utenfor debatten, kan hennes meninger ikke sees som originale.

Al-Kubaisi standpunkter i debatten ligner på Storhaug sine når det gjelder påstanden om at muslimsk kultur er fundamentalistisk, voldelig og trenger modernisering. Han vil trolig finne noe av den samme støtten i den etnisk norske befolkningen som Storhaug, og kan sies ha dekning for at "den anti-rasistiske eliten ikke har støtte i befolkningen lenger" (s.27), hvis den defineres som en gruppering som bekjemper kritikk av innvandrere. Al-Kubaisi forholder seg ikke bare til etniske nordmenn, han snakker vel så mye til "mitt muslimske folk som trenger å modernisere seg" (s.24). Her påberoper ikke al-Kubaisi seg å ha representative meninger, han sier tvert i mot at muslimene bekjemper ham.

Al-Kubaisi har relativt representative meninger i forhold til den etnisk norske befolkningen, og dermed lite originale meninger i debatten. Men hans meninger om muslimer som muslim selv, har svært liten støtte i den muslimske befolkningen, og kan i den sammenheng kalles både originale og sterkt avvikende i debatten.

Det er vanskelig å fastslå i hvilken grad Staff har støtte i befolkningen. Den er trolig svært liten når det gjelder liberale holdninger til pedofile, mens vårens diskusjon om en mer liberal narkotikapolitikk kan tyde på en økende støtte på dette området. Staff får i hvert fall ingen åpen støtte for sine synspunkter på pedofile i debatten. Staff påberoper seg heller ikke noen støtte fra en majoritet. Han understreker tvert imot sin kamp mot flertallet. Han er nesten alene om å uttrykke sine meninger i debatten, og har heller ikke nevneverdig støtte i befolkningen. Hans meninger kan betegnes som både avvikende og originale.

Åmås er vanskelig å plassere når det gjelder støtte i befolkningen. Som debattredaktør høster han trolig bred anerkjennelse for å bringe flere deltakere inn i debatten i et demokratisk perspektiv. Som debattant ytrer han seg ofte om temaer som kulturpolitikk og universitetssystemet, og dette er trolig temaer som primært interesserer lesere med høyere utdanning. Hans meninger er sjeldnere plassert langs ytterfløyene i debatten enn hos de øvrige informantene, og han vil dermed trolig skape mindre polarisering i reaksjonene hos publikum.

Verken Storhaug, al-Kubaisi eller Monsen uttrykker meninger i debatten som har støtte i et klart flertall av befolkningen, men de har likevel støtte i en relativt stor andel av befolkningen. Men støtten kommer primært fra den delen av befolkningen som er underrepresentert i debatten. Dermed uttrykker de fleste av informantene meninger som er underrepresenterte og delvis avvikende i debatten - delvis avvikende fordi de dog har meningsfeller i debatten. Siden de fleste informantene uttrykker meninger som er svært utbredt i befolkningen, kan de ikke sies å ha særlig originale meninger. Staff skiller seg ut som den som med sine uttalelser om pedofili ikke har meningsfeller i debatten, og trolig har svært liten støtte i befolkningen. Han kan derfor sies å ha både avvikende og originale meninger.

Informantene finner altså i liten grad støtte for sine meninger blant de høyt utdannede som dominerer i avisdebatten. De vil ikke finne den støtte som personer med høyt utdanning ofte kan forvente hvis deres uttalelser i debatten vekker motstand (Olsen 1980). Informantene bærer i stor grad frem meninger som er overrepresentert hos personer med lavere utdanning. Det blir da interessant å se hvordan de forholder seg til dette publikummet. Jeg vil først presentere fire skjematiske måter som rollen motstemme kan forstås på, og så drøfte hvordan informantene forholder seg til publikum gjennom sitt ethos.

2.3.2 Fire forståelser av en motstemme

Et fellestrekk for informantene er som sagt at de med sitt utdanningsnivå og sin sosiale bakgrunn tilhører den definerte eliten som dominerer debatten. Samtidig hevder de fleste av informantene å representere interessene til grupperinger som står svakt i debatten. Jeg vil argumentere for at informantenes rollesom motstemme i debatten kan forstås gjennom begrepene talerør, frigjør, vekkelsespredikant og dissident.

Talerørets funksjon er å bringe fram meninger som andre har, men ikke klarer å bære fram. Det forutsetter altså at de man taler på vegne av, er bevisst sine meninger. Storhaug inntar denne posisjonen når hun snakker på vegne av innvandrerkritikere som "er veldig takknemlige for at jeg

orker å formidle de tankene de selv har” (s.15). Åmås kan sies å ha en posisjon som slipper til talerør for grupperinger som ikke blir hørt.

Med frigjøreren mener jeg en posisjon som uttrykker meninger som skal fremme interessene til grupperinger utenfor debatten, uavhengig av om de berørte selv deler disse meningene. Storhaug kan sies å opptre som frigjører når hun fremmer meninger om undertrykte muslimske kvinner og barn. Al-Kubaisi taler som en frigjører når han vil modernisere sitt muslimske folk. Staff kan også sies å innta denne posisjonen når han taler for en mer human forståelse av svake grupper som pedofile og narkomane, men det er uklart om disse gruppene bevisst har disse meningene. Monsen inntar denne posisjonen når hun taler på vegne av ektepar som har blitt omfattet av den nye ekteskapsloven.

Vekkelsespredikanten bruker jeg i betydningen å fremføre meninger på vegne av grupperinger som man mener ikke er seg bevisst disse meningene. Denne posisjonen inntas tydeligst av Monsen, som vil ”vekke” amatørerne, folket, slik at det blir en ”revolusjon”. Dermed vil hun i denne sammenhengen besitte posisjonene til både vekkelsespredikanten og frigjøreren. Staff vil også prøve å vekke en befolkning som har blitt ”meningsfeige ut fra en likhetstankegang” (s.30).

Dissidenten beskriver den som taler på vegne av sin egen sterke overbevisning, og ikke hevder å representere andre. Staff er den som tydeligst står i denne rollen som ”aldri har søkt støtte” (s.31), og ”kan uttrykke synspunkter som er manglebare” (s.31). I en mer moderat grad kan det samme sies om Åmås, som ”vil være annerledes” (s.4). I motsetning til de andre informantene hevder ikke Staff og Åmås å representere andre enn seg selv.

Talerøret vil trolig være den rollen som gir størst gjennomslag i debatten fordi den både i og utenfor debatten henter legitimitet ved å representere en bevisst, utbredt mening. Talerøret vil dermed med sin evne til å uttrykke seg, og ved litt utholdenhet, kunne berede grunnen for at tidligere tause meningsfeller trer inn i debatten. Rollene som frigjører og vekkelsespredikant har ikke denne demokratiske legitimiteten, og et gjennomslag vil trolig kreve en relativt sterk og suveren posisjon i debatten.

2.3.3 Informantenes etablering av ethos

Hvordan forholder informantene seg til publikum utenfor debatten, leserne av debattspalten? En debattant kjemper mot sine motstandere i debatten, men det er minst like viktig å overbevise

publikum. Det er grunn til å tro at det blir særlig viktig å vinne publikums gunst når informantene opplever liten støtte innad i debatten. Jeg vil diskutere det ved å se på informantenes ethos.

2.3.3.1 Retorikk

Retorikk er prosessen som leder publikums oppfatning slik at de tror talerens foreslåtte ideer og handlinger er sammenfallende med deres egne interesser. Retorikk er derfor verken strengt logisk eller ulogisk, den er psykologisk. Ethos er det elementet i retorikken som beskriver publikums holdninger og følelser overfor taleren, og er det elementet som finner sterkest støtte i moderne, empirisk forskning (McCroskey 2006:80). I den klassiske retorikken knyttes tre egenskaper til ethos; sunn dømmekraft, gode menneskelige egenskaper, og talerens velvilje overfor publikum. Hvis et av disse elementene ikke tilfredstilles, svekkes talerens ethos (Fafner 2005). Det er viktig å understreke at selv om det er vanlig å snakke om talerens ethos, er ethos forankret i publikums oppfatning av taleren, ikke i taleren selv (McCroskey 2006). Troverdigheten som taleren tilegner seg gjennom talen, styrkes hvis han peker på sin gunstige bakgrunn og erfaring. Ekspertene har klart større mulighet til å påvirke holdninger (Hogg og Vaughan 2005). Talerens troverdighet styrkes kraftig hvis taleren sier noe som publikum er enig i – og dette kan øke talerens sjanse for å få tilslutning til nye temaer (McCroskey 2006). Talere som spiller på frykt ved å hevde at det å ikke følge ham gir negative konsekvenser, vil miste troverdighet hvis den opprinnelige troverdigheten var lav. Men appellen til frykt vil styrke troverdigheten hvis den i utgangspunktet var høy.

Den psykologiske forskningen finner et annet element som er svært avgjørende for ethos: homophily (op.cit.). Dette begrepet står for gruppetilhørighet, og forholder seg til hvilke likhetstrekk taleren har med publikum. Det dreier seg om likhet på tre områder: demografisk (kjønn, alder, etnisitet, religion, stilling og utdanning), bakgrunn (for eksempel felles oppvekst i småby, eller felles erfaring i kjærlighetsliv), og grunnleggende holdninger og verdier. Gruppetilhørighet styrker det opprinnelige ethos hos publikum, og det styrker deres ønske om å slutte seg til taleren, altså hans endelige ethos. Publikum oppfatter ham i utgangspunktet som velvillig overfor dem, fordi han er lik dem. Jeg oppfatter det slik at gruppetilhørighet er sterkt knyttet til representativitet, at taleren representerer publikums holdninger og verdier.

Medlemmer som har en grupperings grunnleggende kjennetegn, men som også har avvikende holdninger, blir sterkere mislikt av gruppemedlemmene enn en person utenfor gruppen som har de samme holdningene (Hogg og Vaughan 2005.:309). De blir sett på som avvikere eller til og med forrædere fordi de truer gruppens normative konsensus, og gruppens ledere vil ofte fordømme dem

for klargjøre hva som er gruppens normer. Men avvikerne kan tidvis klare å utfordre konsensus i gruppen. De bør da enten ha en ledende posisjon i gruppen, eller alliere seg med meningsfeller innad i gruppen, og danne en undergruppe.

2.3.3.2 Drøfting av informantenes ethos.

I et hegemoni har eliten klart å etablere sitt ethos på et gunstig vis hos den øvrige befolkning, slik at den øvrige befolkningen opplever at den deler elitens holdninger, og har positive følelser rettet mot eliten. Som sagt opplever de fleste informantene å bli dominert av et hegemoni i avisdebatten. Det blir da avgjørende for dem å etablere et gunstig ethos hos den øvrige befolkning, for å utfordre eliten, og vinne støtte for sine meninger. Dette reiser flere spørsmål i forhold til informantene. Hva er deres ethos i forhold til de som informantene påberoper seg å representere? Fremstiller de seg som talerør eller som representative for grupperingen som deler deres meninger?

Informantenes ethos vil være vidt forskjellig hos de som er enige med informantene, og hos deres motstandere. Det finnes trolig en selvoppfyllende mekanisme ved at du i hvert fall til dels vil mene at en person du er enig med, har sunn dømmekraft, gode menneskelige egenskaper og er velvillig innstilt overfor deg – og visa versa. Funnene fra den psykologiske forskningen viser også en klar tendens til at oppfatningen av ethos vil styrkes gjennom nye budskap, i den grad budskapet bærer samme meninger og holdninger som tidligere. Talerens opprinnelige ethos har stor betydning for oppfattelsen av det nye budskapet, og ved å gjenta noe publikum er enig i, øker taleren sjansen for tilsutning til nye meninger (McMcCroskey 2006, Hogg og Vaughan 2005). Jeg oppfatter det som om retorikken lett vil virke bekreftende på tidligere holdninger når hovedsakelig samme budskap gjentas i debatten, og at den også vil virke forsterkende på de ulike oppfatninger av talerens ethos. Dermed kan et gjentatt budskap virke polariserende på publikum.

Hvordan fremstiller informantene sitt ethos i lys av retorikken og funnene fra den psykologiske forskningen? I hvilken grad påberoper de seg å være representative for den delen av befolkningen som deler deres mening? Jeg har tidligere drøftet hvilken rolle informantene inntar i forhold til et hegemoni, og vist at de ikke er representative for sine meningsfeller når det gjelder utdanningsnivå. Jeg vil her drøfte retorikkens krav til ethos når det gjelder sunn dømmekraft og velvilje overfor publikum. Den tredje egenskapen, gode menneskelige egenskaper, vil bli drøftet senere i kapittelet om godhetsdiskursen.

Siden de fleste informantene opplever at debatten har hegemoniske trekk, vil det ifølge Gramsci (Smelser og Baltes 2001) være viktig å henvende seg til den dominerte befolkningens "sunne

fornuft”, og ikke bare bruke intellektuelle argumenter. Dette blir skjerpet av at både Storhaug, Monsen og al-Kubaisi finner sterkest støtte i den lavere utdannede befolkningen.

Jeg vil først se på kravet om å være kunnskapsrik og ha sunn dømmekraft. Ingen av informantene er eksperter på det området de uttaler seg om i debatten. Men Monsen signerer alle sine innlegg med ”filosof” – som hun jo vitterlig er – og det kan tenkes at dette vil gi henne en form for legitimitet når hun uttaler seg om eksistensielle spørsmål. Men hennes motstandere vil trolig underkjenne denne kunnskapen som relevant for å diskutere homofili og likekjønnet ekteskap når taleren har en så sterk oppfatning av hva som er riktig. Staff signerer sine innlegg med ”advokat”. Men hans uttalelser er mer basert på psykologi enn jus. Likevel kan både Monsen og Staff hos tenkes å styrke en oppfatning av sunn dømmekraft hos sine meningsfeller ved bruk av filosof og advokat, fordi begge yrker er relatert til vurdering av menneskelig atferd.

Monsen kan trolig også hente autoritet gjennom utgivelse av diverse bøker om filosofi. Hun hevder eksplisitt sin klokskap med utsagn som ”jeg har bestandig lest bøker og tenkt over de store spørsmålene (...) sannhet gir trygghet” (s.23). Monsen uttrykker å være den som besitter sannheten. Dette står i sterk kontrast til en befolkning der mange har noen års utdanning, men ”det finnes ikke kritisk tenkning” (s.22). Monsen er den som skal ”vekke” en sovende befolkning. Som vi så i kapitlet om folkelig støtte, er Monsens fremste støttespillere religiøse personer med lav utdanning. Hun stiller seg med dette over den delen av befolkningen som deler hennes meninger, og uttrykker ikke noe ønske om å være representativ. Hennes velvilje overfor publikum spiller da ikke på gruppetilhørighet, men har en mer maternalistisk karakter. Dette vil trolig svekke hennes ethos hos det publikummet som deler hennes meninger. Hun deler riktignok en viktig grunnverdi som kristen med sine meningsfeller, og jeg opplever at dette ligger under hennes argumentasjon. Dette vil i så fall styrke en gruppetilhørighet til meningsfeller utenfor debatten. Men Monsen vektlegger dette lite i sin åpne argumentasjon, og unnlater å bruke muligheten til å styrke sitt ethos hos det kristne publikum ved utsagn av typen ”vi kristne” eller ”at ekteskapet er innstiftet av Gud”. Dette kan skyldes at en kristen argumentasjon vil komme i konflikt med Monsens oppfatning av seg selv som primært intellektuell. Monsen språkbruk er forankret i filosofi, og hun er opptatt av å tenke prinsipielt. Hun snakker om ”et samfunn preget av hedonisme og positivisme” (s.23). Denne språkbruken kan styrke oppfatningen av at hun er kunnskapsrik, men vil samtidig svekke tilhørigheten til en gruppering med lavere utdanning.

Staff uttrykker eksplisitt at han ikke er representativ. Han slåss mot det uniforme flertallet, og ”har meninger og kan uttrykke synspunkter som er mangelvare” (s.31). Han skal i likhet med Monsen vekke en sovende befolkning. Men han hevder ikke å ha velvilje overfor dette flertallet, men for

utsatte grupperinger som pedofile og narkomane. Hans innstilling blir dermed mindre paternalistisk overfor flertallet. Han tar avstand fra enhver gruppetilhørighet, "jeg har aldri søkt støtte" (s.31). Med sitt uakademiske språk og sitt angrep på akademikere og byråkrater som "forfekter skyhøye krav til at man er intellektuell og saklig" (s.32) i debatten, vil han kunne bygge ned noe av den avstanden som hans utdanningsnivå og stilling kan skape til publikum utenfor debatten. Staff er den eneste informanten som ikke hevder å bygge sitt ethos på ren saklighet, "jeg har aldri etterlevd saklighetskrav" (Op.cit.). Dette kan plassere ham i rollen som ren provokatør hos sine motstandere. Men Staff understreker at han forankrer sine meninger like mye i hodet som i følelser. Han vil trolig anerkjennes mer som kontrær, den som vil gå imot mainstream, hos den mer liberale delen av publikum.

Storhaug hevder både å besitte kunnskap og sunn dømmekraft når hun snakker om at hun "har gått langs den 17 år lange veien (...) og ransaker meg selv" (s.17). Hun hevder altså både lang erfaring med innvandrersproblematikk og en stor evne til selvrefleksjon. Hun baserer sin kunnskap og dømmekraft i langt større grad på erfaring enn intellektuell innsikt. Dette kan bli velvillig mottatt blant den lavere utdannede befolkningen som er særlig skeptisk til innvandrere, og er i samsvar med Gramscis teori om å appellere til den "sunne fornuft" for å utfordre et hegemoni (Smelser og Baltes 2001). Storhaug hevder å ha kunnskap og dømmekraft ved å fortelle at hun har mange gode venner blant innvandrere, som viser til både innsikt i innvandrerulturen og et nyansert syn på innvandrere. Hun kan også som forfatter av sju bøker om innvandring hente autoritet i sine kunnskaper om innvandringsspørsmål. Hun signerer sine debattinnlegg som informasjonsleder for stiftelsen Humans Rights Service (HRS). At HRS som "uavhengig tenketank" mottar statsstøtte, kan også gi henne et skinn av faglig autoritet. Men de siste årenes medieoppslag om tvilsomme metoder i HRS vil trolig ha svekket oppfatningen av Storhaugs dømmekraft. Det kan dog tenkes at hennes klareste meningsfeller blant publikum vil dele hennes oppfatning av at hennes motstandere bruker "skitne knep" (s.17), fordi hun har oppnådd så stor politisk innflytelse. Jeg oppfatter at Storhaug ser seg selv som representativ for sine meningsfeller utenfor debatten, "folk er veldig takknemlige fordi jeg orker å formidle tankene de selv har" (s.15). I motsetning til Monsen og Staff mener Storhaug at hun uttrykker meninger som folk utenfor debatten er seg bevisst, men ikke tør å uttrykke i debatten. Hun uttrykker dermed sin velvilje overfor det innvandrerskeptiske publikum som ikke klarer å delta i debatten. Hun uttrykker sin samhørighet med den vanlige nordmann når hun forankrer sitt engasjement i "den fantastiske oppveksten jeg har hatt som fri jente og kvinne, med åpne vennskap mellom kjønnene og trosfrihet" (s.15). Disse verdiene er generelt vestlige, og uttrykker en tilhørighet til de fleste nordmenn, både meningsfeller og motstandere, og ikke minst det store nøytrale publikum som ikke har dannet seg noen sterke meninger i innvandrerspørsmål. Men samtidig vil det

at hun fremhever likestilling og trosfrihet peke mot en klar avstandstagen til innvandrer kulturer preget av segresjon mellom kjønn og mindre åpne holdninger til trosfrihet. Storhaug sier da også at hun frykter at "stadig større andeler av kommende generasjoner kan miste" (s.15) disse verdiene. Hun spiller åpent på frykt hos publikum, og vil dermed trolig styrke sitt ethos hos de som er enig med henne, og svekke det blant de som i utgangspunktet er uenig (McCroskey 2006). Storhaug fremstiller seg som en ordinær, norsk kvinne, som heller ville ha "drevet hundekennel eller jobbet med barn enn å fronte kritikk mot innvandringspolitikken" (s.15). Omsorg for barn og hunder er verdier som svært mange nordmenn vil dele. Storhaug er den av informantene som har lavest utdanning, og hennes språk er lite akademisk, hun snakker om "de kvesta muslimske sjelene" og "har ikke hjerte til å sitte på rumpa" (s.15). Religion er ofte et viktig element i debatten om innvandring, og Storhaug fremstiller også islam som en kilde til mange av problemene. Dette kunne ført til et dilemma når hun som taler skal henvende seg til både et kristent publikum og et ateistisk publikum. Storhaug løser dette ved å fremstå i en moderat posisjon som "ikke glad i kristenkonservativ tankegods", men samtidig regner seg som "kristenkulturell" (s.13). Jeg oppfatter at Storhaug ved å plassere seg selv og sine personlige verdier innenfor et bredt sentrum av norske verdier, er den av informantene som lykkes best i å fremstå som representativ for sine meningsfeller utenfor debatten. Disse "norske" verdiene vil i seg selv heller ikke skape avstand til hennes meningsmotstandere, der vil avstanden trolig primært oppstå på grunn av den skarpe kritikken av innvandrer kulturen.

Al-Kubaisi forholder seg eksplisitt til to svært forskjellige publikum, et etnisk norsk publikum og et muslimsk publikum. Han vil derfor ha to forskjellige ethos. Han hevder det samme grunnlaget for kunnskap og dømmekraft i forhold til de to publikummene: "min kritikk er innenfra islam. Jeg er dypt bevandret i islams teologi, historie, litteratur" (s.28). Al-Kubaisi hever å besitte kunnskap om muslimer som etniske nordmenn ikke har, muslimene "reagerer annerledes enn nordmenn" (s.24). Denne kunnskapen vil trolig bli anerkjent i majoriteten av et etnisk norsk publikum, også som grunnlag for dømmekraft. I det muslimske publikumet vil den trolig også delvis bli anerkjent som kunnskap, men kanskje som dømmekraft. Der blir al-Kubaisi en som misbruker kunnskapen til å angripe religionen. Han uttrykker denne forståelsen med at han "selv er et produkt av islam. Derfor har jeg vært målskive for konservative muslimer" (s.28). Al-Kubaisi fremstiller seg selv som "sekulær muslim". Dette kan være et uttrykk for hans tilhørighet til både det etnisk norske og det muslimske publikum. Men det kan også sees som en posisjon mellom de to publikummene, en slags brobygger. Det kan føre til at han ikke får tilhørighet noen av stedene. Innvandrer vennlige nordmenn ser ham som en innvanderer som kritiserer innvandrere, og opplever dette som en vanskelig posisjon. Innvandrerskeptiske nordmenn kan anerkjenne denne kritikken, men de kan også avvise ham fordi de er skeptiske til alle innvandrere. Innvandrerne selv kan oppleve ham som en sviker som har snudd

dem ryggen og tar avstand fra dem ved å hevde at de er voldelige og underutviklede. Al-Kubaisi argumenterer både basert på islamsk kultur og vestlige verdier som ytringsfrihet og religionsfrihet. Det er mulig at denne kombinasjonen gjør at han ikke får anerkjent sitt ethos hos noen av grupperingene. Al-Kubaisi påberoper seg heller ikke å være representativ som muslim, han sier tvert imot at muslimene bekjemper ham. Hans representerer ikke muslimene, og han er heller ikke deres talerør. Han blir stående i en sterkt paternalistisk posisjon som den som fremmer standpunkter som er gode for dem, men som de i sin uvitenhet bekjemper.

Felles for Storhaug, Monsen og al-Kubaisi er at de hevder å representere uten å ha fått noe mandat fra de som de representerer. Al-Kubaisi sier det er vanskelig å bli respektert i debatten uten mandat, fordi "nordmenn respekterer bare innvandrere som talsmenn for en gruppe" (s.28). Åmås peker på hvor problematisk dette er når han snakker om at Norge et gjennomorganisert samfunn, og frykter å bli latterliggjort hvis han slipper til personer "som bare representerer seg selv" (s.9). Han må altså bruke sin egen posisjon som debattredaktør og det ethoset dette kan gi i form av kunnskap og dømmekraft, for å legitimere en individuell mening.

Alle informantene vil som sagt i egenskap av sin høye utdanning mangle en tilhørighet til det lavere utdannede publikum på dette området. Jeg har samtidig argumentert for at den høye utdanningen kan styrke deres ethos når det gjelder å fremstå som kunnskapsrik. Men det kan også være slik at "akademiker-kunnskaper" blir underkjent som teoretiske og livsfjerne av et lavt utdannet publikum. Informantene risikerer å ikke snakke den "sunne fornuft" hos de dominerte i hegemoniet (Gramsci i Smelser og Baltes 2001). Jeg ser Storhaug som den som minst sannsynlig blir rammet av dette, og hun møter en eventuell kritikk av denne karakter når hun omtaler sine motstandere som "skrivebordselite" og "tåkeleggende naivister" (s.16). Hos både Monsen, Staff og al-Kubaisi øker faren for å bli rammet av en slik kritikk fordi de fremstår som matriarkalske/patriarkalske talere som snakker på vegne av et ubevisst publikum.

Det er som sagt mulig å se informantenes hovedmotstandere i debatten som en gruppering av høyt utdannede som langt på vei har et konsensus i sin holdning til homofile og innvandrere. Samtlige informanter tilhører denne grupperingen med sin høye utdanning, men samtidig hevder de meninger som bryter med gruppens konsensus, og risikerer dermed å bli fordømt som forrædere (Hogg og Vaughan 2005:309). Informantene har de høyt utdannedes kunnskaper og evne til å uttrykke seg i debatten, som Monsen sier "Det har aldri vært noe problem å få spalteplass. Jeg skriver klart og poengtert" (s.21). Men informantene uttrykker meninger i debatten som er langt sterkere representert hos den lavere utdannede del av befolkningen. Den høyt utdannede grupperingen blir trolig mindre provosert hvis en lavere utdannet med et mindre intellektuelt språk uttrykker de

samme meningene som en av informantene (Hogg og Vaughan 2005). Informantene har en svak posisjon for å utfordre den høyt utdannede gruppens konsensus. De har verken ledende posisjoner i gruppen, eller noen klar allianse med andre gruppemedlemmer som deler deres synspunkter. Jeg oppfatter at samtlige informanter uttrykker en opplevelse av å stå alene i debatten.

Jeg oppfatter at samtlige informanter, med unntak av Storhaug, vil ha et relativt svakt ethos basert på tilhørighet hos den delen av publikum som vil være tilbøyelig til å være deres meningsfeller. Både Monsen, Staff og al-Kubaisi kan fremstå som maternalistisk/patriarkalsk. Det blir da desto viktigere at de styrker sitt ethos ved å fremstå som en taler med gode menneskelige egenskaper. Dette er nært knyttet til personlig moral. Jeg vil i det følgende først vise hvordan moral har blitt en viktigere dimensjon i debatten i de senere årene, og at vurderinger og selvrepresentasjon har vunnet terreng på bekostning av konstateringer i offentligheten i Habermas betydning (1999a). Dette gjør det stadig vanskeligere å bli enig om hva som er sant, og å søke et konsensus.

2.4 En mer moralsk debatt

Habermas (2005) mener at det er den offentlige mening som dannes gjennom meningsstrid og graden av oppslutning, som utgjør den prosessen for demokratisk meningsdannelse som gir legitimitet til lovgivning og politiske avgjørelser i et pluralistisk samfunn. Men en stadig mer komplisert offentlig politikk vil føre til mer tvetydighet og usikkerhet, og dermed åpne for flere tolkninger. Dette vil knytte mer makt til å kunne påvirke meningsdannelsen og meningsformidlingen (Olsen 1980).

Jill Loga mener den moralske dimensjonen gradvis har fått større betydning i norsk og internasjonal politikk i det siste tiåret (Loga 2009). Temaer som stamcelleforskning, mannsrollen, religiøse plagg i skolen, homofili og muhammed-karikaturer skaper politisk strid. Dette er temaer som ikke primært dreier seg om fordeling av ressurser mellom ulike interessegrupper, og som er vanskelige å løse gjennom rasjonell argumentasjon og forhandlinger. Disse temaene inviterer til verdidebatt i et stadig mer komplisert og polarisert moralsk landskap. Det tradisjonelle skillet mellom politikk og religion svekkes i et verdipolitisk landskap. Dette fører til at folks verdigrunnlag blir satt i bevegelse, og denne bevegelsen kan forsterkes gjennom den offentlige debatten. Samtidig vil det være krefter i debatten som ønsker å forsvare det tradisjonelle verdigrunnlaget.

Habermas (1999a) forutsetter som sagt tre egenskaper ved et innlegg i enhver diskusjon. Det sagte skal være sant, normativt riktig, og oppriktig ment. Samtaler er relatert til tre verdener: en objektiv verden som omfatter alle naturlige, sosiale og subjektive saksforhold, en sosial verden som er sosialt

konstruert og legitimert, og en subjektiv verden som en indre verden av følelser, meninger og holdninger. Til disse tre verdener samsvarer tre typer talehandlinger: konstateringer, vurderinger og selvrepresentasjon. Gyldigheten i talerens utsagn må kunne begrunnes med rasjonelle argumenter. En lytter som betviler legitimiteten i talerens underliggende holdninger, må begrunne dette rasjonelt.

Habermas' krav til diskusjonen er i utgangspunktet utformet som et normativt ideal. Dette idealet blir enda vanskeligere å innfri når en stadig mer komplisert offentlig politikk fører til flere tolkninger, og knytter mer makt til meningsdannelsen og meningsformidlingen. Meningsdanning berører som sagt talerens ethos, og makten knyttes da ikke bare til det sanne og rasjonelle argument, men også til hvordan taleren fremstår for publikum som person. Den moralske dimensjonens økende betydning i politikken svekker også makten til det rasjonelle argument, fordi moral dreier seg om hva som er godt og ondt. Det fører til en forskyvning i diskusjonen fra en sosial verden fundamentert i den objektive verden til en sosial verden fundamentert i den subjektive verden. Moral er i vårt pluralistiske samfunn ikke et spørsmål om sannhet, men en kamp mellom forskjellige grupperinger om hva som er normativt riktig. Moral dreier seg om å være et godt menneske, og i en moralsk debatt vil det være avgjørende at taleren fremstår som god. Selvrepresentasjon blir viktigere enn konstateringer. Retorikken stiller som sagt tre krav til talerens ethos: sunn dømmekraft, velvilje overfor publikum og gode menneskelige egenskaper. De to første kravene er drøftet over, jeg vil videre drøfte kravet om å fremstå overfor publikum med gode menneskelige egenskaper. Når det blir en avgjørende egenskap å fremstå som god i debatten, vil det føre til en kamp om godheten. Det vil ikke bare være en kamp mellom individer, men også mellom grupperinger. Hvis en gruppering klarer å etablere sin oppfatning av hva som er godt, som en underforstått norm for hva som er godt for hele samfunnet, vil denne grupperingen ha muligheten til å skape et hegemoni basert på sin godhet. Det er muligheten for en slik form for hegemoni jeg vil drøfte med henblikk på informantene i det følgende ved å se på en godhetsdiskurs. Jeg vil med dette undersøke nærmere hypotesen "Motstemmene opplever at de blir forsøkt dominert i avisdebatten av krefter som hevder å representere en form for godhet".

2.5 Godhetsdiskursen

2.5.1 Diskursbegrepet

Før jeg presenterer og drøfter godhetsdiskursen, vil jeg gjøre rede for hva jeg mener med diskurs. En diskurs er "en bestemt måte å snakke om og forstå verden (eller et utsnitt av verden) på" (Jørgensen og Phillips 2008:9, min oversettelse). Diskursen er knyttet til språket, til nettverk av ord og utsagn

som skaper et meningssystem. En diskurs er altså ikke et speilbilde av den faktiske verden, men en sosial konstruksjon. Diskursiv handling er en form for sosial handling som konstruerer den sosiale verden, og dermed opprettholder visse sosiale mønstre. Den konstruerte verdenen omfatter både viten, identiteter og sosiale relasjoner. Viten skapes i sosial samhandling der man både skaper felles sannheter og kjemper om hva som er sant og falskt. Identitet skapes ved at man identifiseres og identifiserer seg med en posisjon i en diskurs, ikke minst begrunnet i hva man ikke er (op.cit.:55). I en tradisjonell kjønnsdiskurs kan en person være "mann", en identitet som blant annet er basert på hva han ikke er: kvinne. Akkurat som diskurser ikke er uforanderlige, er heller ikke identiteter det. Men i en konkret situasjon vil en diskurs som regel gi svært begrensede mulighet for hvilken identitet et individ kan påta seg, og hvilke utsagn som aksepteres som meningsfulle. I en medisinsk diskurs vil en pasient som hevder han er dyktigere til å diagnostisere enn legen, være en hypokonder. Legen på sin side vil hevde at hans utdanning, erfaring og omsorg for pasienten gir ham rett. Legen vil da hevde sin identitetsposisjon i diskursen, og med dette kunne styrke sitt ethos hos tilhørerne. En diskurs vil ha hegemonisk karakter, men det utelukker ikke at den kan utfordres både innenfra og fra andre diskurser i en diskurskamp om hvordan verden skal forstås. For eksempel kan identiteten "homofil" utfordre den tradisjonelle kjønnsdiskursen, ved å forbinde "mann" med "sex med menn". En diskursiv kamp kan dreie seg om å fastlegge et begreps betydning innen en diskurs, eller mellom to diskurser, og er særlig effektiv når begrepet er relativt åpent. Dette gjøres ved en artikulasjon, et utsagn, som gir begrepet en bestemt betydning. For eksempel vi utsagnene "innvandrere beriker norsk kultur" og "innvandrere truer norsk kultur" kunne være innslag i en diskursiv kamp om både "innvandrere" og "norsk kultur".

En diskurs vil også stå i et historisk forhold til tidligere diskurser, og ha elementer fra disse avleiret i seg (Neumann 2001). Jeg vil under peke på at godhetsdiskursen kan ha avleiringer fra både kristendommen og norsk okkupasjonstid som diskurser.

2.5.2 Presentasjon av godhetsdiskursen

I ulik grad oppfatter samtlige informanter at de blir møtt av en form for godhetsregime i debatten. Jeg vil diskutere dette med utgangspunkt i godhetsdiskursen som Jill Loga (2004) har konstruert på grunnlag av en analyse av Verdikommisjonen og dens mottakelse. Makt blir som regel knyttet til godhetens motsetning, det er først når godheten blir utfordret - når det onde og undertrykkende tar over – at man har snakket om maktstrategier. Godhet oppfattes ofte som en kontrast til makt. Men makten blir også forstått som god i noen sammenhenger, som for eksempel når undertrykte kvinner bruker kvinnemakt mot den onde mannemakten. Men fordi maktbegrepet er moralsk ladet, vil det

være "kontroversielt å peke på makt hos det som ansees som svake grupper" (op.cit.:311). Det kan anses som man mener at kvinnes maktbruk i eksempelet over er illegitim. Loga mener at mye samfunnsforskning får makt ved å knytte personer og institusjoner til negative begreper som hersketeknikker og paternalisme. Med dette avmektiger man maktutøverne, fordi deres handlinger er potensielt onde. Maktbegrepet blir i klassisk statsvitenskap knyttet til en personifisert eller institusjonell makt. Loga ser på makt i et diskursivt perspektiv, hun knytter makt til språket, til nettverk av ord og utsagn som skaper et meningssystem. Grunntanken i diskursanalysen er at den synlige makten mister sin potens idet den blir synlig, og at den potente makten finnes i det som oppleves som maktfritt. "Den synlige makten fungerer snarere som en avledningsmanøver for den virksomme makten, fordi det er de underliggende og ubevisste mekanismene som i realiteten fordeler dominansposisjoner" (op.cit.:13).

Godhetsdiskursen handler om å være et "godt menneske", og kjennetegnes ved en oppfordring om å "bry seg". Den baserer seg på en oppfatning av et forfall, som har ført til at "svake grupper" har blitt mer utsatt, og oppfordrer til handling som skal motvirke forfallet. Godhetsdiskursen referer til og avgrenses av bestemte begreper som omsorg, etikk, solidaritet, toleranse, flerkulturelt samfunn og rettferdighet. Diskursen er opptatt av temaer som vold og fattigdom, eller "svake grupper" som muslimske kvinner, barn, funksjonshemmede og homofile. Fordi verdibegrepet i diskursen er basert på godhetsbegrepet, snakker man bare om såkalt positive verdier, som man anser som universelle (Loga 2003). Diskursen setter likegyldighet og selvopptatthet som sin motsetning. Diskursens struktur består blant annet av assosierende slutninger. Den sammenkjemper bestemte begrep, verdier og spørsmål. Dermed kan for eksempel utsagnet "'min homofile nabo har plagsomt bråkete fester", knytte meg til assosiasjonsskjeden "negativ til homofile – homofob - kristenfundamentalist" .

Loga diskuterer spesielt tre aspekter ved godhetsdiskursen: den skjulte kontra den åpne godheten, godhetens asymmetri, og godhetens manglende opposisjon. Hun tar utgangspunkt i Hannah Arendt, som mente at den egentlige godheten er skjult, mens den åpne godheten har som formål å kaste et gunstig lys på den som utviser godheten. "En person som snakker i godhetsdiskursen fremstår selv som god, ikke på grunn av sine handlinger, men på grunn av sine ord" (op.cit.:10). Denne iscenesettelsen forutsetter et publikum. Logas godhetsdiskurs er basert på denne åpne godheten. Den åpne godheten kan produsere nyttige handlinger som veldedighet. Men i debatten er det godhetsdiskursens taler som erverver godheten, ikke den trengende. Makten i godhetsdiskursen bygger på en asymmetrisk relasjon. En sterk person viser i sitt overskudd godhet mot en svak person. Hvis forholdet skulle være likeverdig, måtte personen som utviser godhet, også ha mottatt noe fra den som mottar godheten. Asymmetrien skaper en offerrolle hos mottakeren. Men den rollen kan også brukes av den som frivillig trer inn i den, og bli den som omfattes av godheten. Den som snakker

ut fra godhetsdiskursen vil si at tilhørerne ikke bryr seg nok, og dermed få makt over dem ettersom de vanskelig kan ta til motmæle uten å ende i godhetens motsatte posisjon; å bli framstilt som den onde. Dermed blir godhetsdiskursen ikke kommunikativ. En debatt som skal fremme dialog, må fremme kontroversielle standpunkter som inviterer til ulike standpunkter. Godheten blir stående uimotsagt fordi dens budskap er selvsagte prinsipper, og ikke konkrete erfaringer eller handlinger. Det er ingen som vil argumentere for mer rasisme. Arendt hevder at den åpne godheten vil skade politikken, "den blir – der den settes ut i livet – rett og slett destruktiv" (Arendt 1996:87). Diskursen gyldige svar er samtykke og nye oppfordringer om godhet, slik vil en samtale gradvis kunne utvikle seg til en godhetskurranser som fjerner seg stadig mer fra handlingsnivået. Loga mener den som vil kjempe mot godhetsdiskursen, kun disponerer latter og ironi. Hun mener også motstanderen kan ende i ressentiment, et nag, en hatefull antiposisjon som ikke er basert på egne oppfatninger av det gode. Men godhetsdiskursen kan bli for tydelig. Ut i fra grunntanken i diskursanalysen om at makt som blir for synlig, mister sin potens, kan dette redusere godhetsdiskursens makt.

2.5.3 Politisk korrekthet

Jeg opplever at den åpne godheten hos Loga er nært beslektet med begrepet politisk korrekthet. Jonathan Friedman betegner politisk korrekthet som den frykten for å uttrykke sine meninger som blir påført individet gjennom en moralsk definert tolkning som besittes av de som "eier" den politiske korrektheten (Friedman, under utgivelse). Han ser på politisk korrekthet som et hegemoni som kan forvandle makt til autoritet, fordi det forvandler oppfatninger av verden til beskrivelser og sannheter. Den bygger på en oppfatning som er gitt, implisitt udiskutabel, men samtidig skjult, i likhet med Bourdieus begrep doxa. Den bygger ikke på rasjonelle argumenter, men handler om "hva som ikke kan være sant, fordi det er for forferdelig eller ondt, og hva som må være sant, fordi det er så vidunderlig og godt" (op.cit., min oversettelse). Politisk korrekt kommunikasjon identifiserer talerens sosiale betydning mer enn utsagnets argumentative innhold. Det letteste for den som blir moralsk fordømt av de politisk korrekte, er å akseptere dommen som om det var ens egen. Friedman mener det er på denne måten politisk korrekthet sprer seg ut over en befolkning. Han mener det er et falskt bilde når politisk korrekte holdninger som kamp mot homofobi og rasisme sees som om de kommer nedenfra, fra de gruppene som blir rammet. Det vil alltid være en elite av grupperinger som jurister, politikere og akademikere som eier og definerer innholdet i det politiske korrekte. Siden politisk korrekthet har en hegemonisk karakter, kan den utfordres ved synliggjøring, slik at den mister sin usynlige selvfølgelighet.

2.5.4 Drøfting av godhetsdiskursen og politisk korrekthet

Både Logas begrep godhetsdiskurs og Friedmans politisk korrekthet beskriver diskurser av hegemonisk karakter. Hos begge finnes en elite som besitter makten gjennom språket i form av en gitt, selvfølgelig og udiskutabel forståelse av virkeligheten - i likhet med Bourdieus' begrep doxa. Begge hegemoniene forvaltes og utøves av en form for selvutnevnte moralske eliter, som i sin dominerende posisjon har makt til å fordømme den som uttaler seg mot den gitte forståelsen. Den dømte forventes å ta sin dom inn over seg, i motsatt fall risikerer han eksklusjon ved å bli betegnet som ond. Friedman er eksplisitt på at det frykten for å bli fordømt, som sprer det politisk korrekte budskapet ut over befolkningen.

Jeg opplever at Loga og Friedman vektlegger noe forskjellige faser i den hegemoniske prosessen. Godhetsdiskursen vektlegger "de gode" som etablerer hegemoniet gjennom å skape sine ofre. Friedmans teori vektlegger i større grad når "det gode" som politisk korrekt har fått en omfattende hegemonisk karakter – det vil si at det har blitt mainstream. Offeret er lite synlig i Friedmans teorier, dette kan skyldes den politisk korrekte tankegangen har blitt så naturalisert i befolkningen at den ikke lenger trenger en tydelig forankring i et offer. Rasisme er galt i seg selv, og behøver ingen klar henvisning til faktiske ofre for rasismen. Begrepet politisk korrekt blir så bredt og allment brukt at det har fått den populære forkortelsen pk (politisk korrekt), eller ipk (ikke politisk korrekt). Det utbredte kjennskapet til dette uttrykket har gjort at mange bruker og misbruker begrepet for å stemple en meningsmotstander. Begrepet godhetsdiskurs er lite kjent, og har ikke blitt utsatt for samme inflasjon. Men begge begrepene har det felles at de også kan brukes til å sverte en motstander. De har også det felles at deres motsats ikke behøver å være god. Det er ikke politisk korrekt å hevde at homofile eller innvandrere er mindreverdige mennesker, men det er samtidig heller ondt enn godt.

Hegemonier kan bekjempes med synliggjøring, slik at den usynlige, gitte forståelsen av verden mister sin potens (Loga 2004, Friedman, under utgivelse). Hos Loga øker sjansen for dette når den gjensidige utvekslingen av gode utsagn fører til en godhetskurranser, der det blir svært tydelig at det dreier om gode ord og ikke gode handlinger. Jeg forstår det slik at Friedman i sterkere grad enn Loga vektlegger synliggjøringens kraft til å frigjøre seg fra hegemoniet, og mener dette kan skyldes at han vektlegger en fase der "det gode" har blitt så utbredt at det er synlig for de fleste.

Jeg oppfatter Logas godhetsdiskurs og Friedmans politiske korrekthet som relativt sammenfallende teorier, og vil videre diskutere dem samlet. Loga har i mye større grad enn Friedman beskrevet de hegemoniske mekanismene, så jeg vil hovedsakelig bruke hennes begreper til å strukturere diskusjonen.

Både Loga og Friedman understreker at henholdsvis åpen godhet og politisk korrekthet ikke nødvendigvis behøver å være bevisste handlinger. Det kan dreie seg om en ubevisst bruk av diskurser. Jeg vil her diskutere informantenes oppfatning av en bevisst bruk av disse begrepene for å oppnå makt, og deres mer eller mindre bevisste bruk av dem selv.

Jeg oppfatter at offerrollen er sentral både i godhetsdiskursen og i det politisk korrekte, selv om den ikke behøver å være like synlig i sistnevnte. Jeg vil derfor drøfte offerrollen, før jeg ser på informantenes opplevelse av en godhetsdiskurs.

2.5.5 Offerrollen

2.5.5.1 van Dijk

Jan van Dijk (2009) har studert offerrollens etymologiske opphav og betydningen det har for den moderne offerrollen. Han henviser til offerrollen innen viktimologi, det vil si ofre som er utsatt for kriminell vold. Jeg mener at hans studier av offerbegrepets fremvekst også er relevant for offer i den bredere sosiale betydning, som denne oppgaven drøfter. Alle vestlige språk - uten unntak - bruker et ord som refererer til ofring av dyr for å beskrive et offer utsatt for en forbrytelse. Det samme gjelder moderne hebraisk og arabisk. I kontrast brukes det på japansk og kinesisk langt mer nøytrale ord som betegner "den skadede part". Van Dijk mener det vestlige offerbegrepets opprinnelige betydning som offerdyr både fratar offeret enhver mulighet til å reise seg igjen, og setter oppførselen til overgriperen i et merkelig fordelaktig lys. Det var først med reformasjonen at Calvin brukte ordet offer om et menneskelig vesen, og det er da forebeholdt en spesiell mann - Jesus – for å betegne medfølelse for hans lidelse. Jesus søkte ikke hevn, han tilga sine mordere. Van Dijk kaller bruken av begrepet offer om mennesker utsatt for vold og kriminalitet for en språklig genistrek, fordi "samfunnet kan anerkjenne deres dype og uskyldige lidelse, og på samme tid uttrykke sin klare forventning om at de vil ofre sin rett til hevn" (op.cit.:7). Han ser dette som bakgrunnen for at dagens offerrolle er passivisert og gjort hjelpsløs. Men vår tids ideal om personlig styrke har ført til et opprør mot å bli kategorisert som offer

2.5.5.2 Best

Joel Best (1999) beskriver med utgangspunkt i amerikanske forhold hvordan en moderne offerideologi og en offerindustri har vokst frem i løpet av de siste tiårene. Han mener den afroamerikanske borgerettsbevegelsen på 60-tallet inspirerte andre sosiale bevegelser for kvinner,

homofile, funksjonshemmede og andre grupperinger. Disse bevegelsene hevdet at de ble møtt med fordommer og diskriminering, og krevde respekt og lovendringer. Offerideologien utviklet seg til å bli en viktig retorisk ressurs for de som ønsket oppmerksomhet for sine saker. Republikanernes talte for offeret som var utsatt kriminalitet. Venstresiden fant også sine ofre. Undertykkelsen av fattige, svarte kriminelle ble i 1971 beskrevet av psykologen William Ryan i boken "Blaming the Victim". Her ble den tidligere overgriperen fremstilt som offer. Boken ble en stor suksess, og bidro til å flytte oppmerksomheten fra overgriperen til offeret. Dette førte mange nye grupperinger inn i offerrollen. Best mener offerideologien har fått bredt gjennomslag i terapi, lovverk, utdanning, academia og media, og beskriver den med sju særtrekk (Op.cit. 103-117).

1. Alle hevder at det finnes svært mange av deres type offer. Kvinnebevegelsen vil for eksempel definere kvinnemishandling svært bredt, slik at blir mange ofre som igjen kan legitimere deres politiske krav.
2. Man hevder at ofrene har store psykologiske problemer som følge av overgrepet.
3. Man etablerer et klart skille mellom en sterk overgriper og et maktesløst og uskyldig offer. Dette forutsetter at oppmerksomheten rettes mot offeret, ikke mot overgriperen - for å unngå at han sees med et nyanserende og forsonende blikk.
4. Man hevder at ofrene og overgrepet er usynlig i samfunnet. Kulturelle og språklige barrierer kan bidra til dette.
5. Man baserer seg på at offeret ikke alltid forstår at de er et offer, men må hjelpes til å forstå dette. Offerets fornektelse av sin rolle er bare et symptom på overgrepets skade.
6. Man må ikke kritisere offeret, han har lidd nok.
7. Man avviser begrepet "offer", fordi det passiviserer, og introdusere nye begrep som "survivor". "Survivor" beskrev opprinnelig de som overlevde Holocaust, og peker både mot personlig styrke og voldsom og totalt uskyldig lidelse. Men i den nåtidige bruken tar man ikke med assosiasjonen til den tydelig utpekte, faktiske overgriperen: nazisten.

Best mener offerideologien er nærmest uangripelig. Den som kritiserer den, blir i best fall definert som motstander av en sosial utvikling - og i verste fall som en som en alliert med overgriperne. Fordi offerideologien fremstår som god for både offeret og samfunnet, og i liten grad peker ut overgripere, er det tilsynelatende heller ingen grunn til å utfordre den, eller de gode og uselviske menneskene som fremmer den. Best mener de som fremmer offergrupper ofte tjener på det i form av personlig og yrkesmessig anerkjennelse, og støtte fra store deler av samfunnet. Best presenterer flere

undersøkelser som viser at media er svært velvillig innstilt overfor ofre og offerideologien fordi det passer med medias egne interesser. Et uskyldig offer utsatt for en ond overgriper, tilfredsstiller medias krav om et lettfattelig drama, uten å gå inn på komplekse samfunnsmessige sammenhenger. Fordi offeret ikke har noen klare kritikere eller en konkret motpart, slipper media å balansere saken. Samtidig fremstår saken som vesentlig, fordi offeret representerer et stort sosialt problem.

Best mener vår tid er preget av rasjonelle og vitenskapelige idealer som gjør det vanskelig å forholde seg til tidligere tiders tanker om det onde som må straffes. Han mener den moderne offerrollen tilfredsstiller vårt behov for å forholde oss til rettferdighet og ondskap, uten å måtte peke ut en klar overgriper som må straffes.

2.5.5.3 Drøfting av offerrollen

Felles for alle teoriene om offerbegrepet er at noen trenger offeret av ulike årsaker: i godhetsdiskursen for å fremstå som god (Loga 2004), i offerideologien for tjene en (politisk) sak (Best 1999), eller for å fjerne spenninger i samfunnet (van Dijk 2009). Men offeret trenger også omgivelsene som ser det, for å være et offer i samfunnet. Det må erklæres og godtas som offer. Det gir makt over offeret til de som erklærer offeret. Dette vil i avisdebatten være "de gode" som erklærer og forsvarer grupperinger som innvandrere og homofile som ofre. Men den som erklærer offeret, vil også bidra til å definere hvilke kjennetegn offeret har som innvandrer eller homofil. Dette innebærer makten til å kreve at offeret inntar en passiv rolle, og dermed frasier seg sin styrke. En 16 år gammel innvandrerjente er et mer nyttig offer for anti-rasisten enn et medlem av A-gjengen. De grupperingene som selv trer inn i offerrollen, må tilfredsstille offerideologiens definisjoner for å bli anerkjent.

Jeg vil hevde at de seks første av Bests karakteristikker av offerideologien beskriver sider ved makten "den gode" får gjennom offeret. Joel mener kortfattet at offerindustrien fremstiller ofrene som: mange, lidende, uskyldige, usynlige, og uvitende om sin offerrolle. Dette gjør "den gode" betydningsfull fordi ofrene er mange, medfølelse fordi de er lidende, rettmessig fordi ofrene er uskyldige, og nødvendig fordi de er usynlige i samfunnet og ikke er bevisst sin egen offerrolle. Alle disse forholdene skaper en asymmetrisk relasjon mellom "den gode" og offeret, der ikke minst offerets manglende selvbevissthet inviterer til å innta en bedrevitende rolle for "den gode". Den sjuende karakteristikken av offerideologien hos Best er mer problematisk. Den sier at offeret eller dets forsvarere avviser begrepet "offer" fordi det passiviserer den skadelidende. Jeg vil hevde at "den godes" moralske makt bygger på denne passiviteten. Hvis offeret inntar en aktiv rolle, kan det

fremme sin egen sak, og trenger ingen gode talspersoner. Men godhetsdiskursen og offerideologien kan også sees som hegemonier som besittes av "de gode". Den voldsomme økningen i antall offergrupperinger (Best 1999) kan føre til at offerbegrepet blir så synliggjort, at dets underliggende, hegemoniske makt blir avslørt. I det perspektivet kan skiftet fra et begrep som offer til survivor, sees som et forsøk på å unnsnippe denne synliggjøringen. Hegemonier må hele tiden endre seg for å møte utfordringer og beholde sin makt (Smelser og Baltes 2003).

Offerets forsvarere i offerindustrien bruker godheten som et middel for å oppnå personlig makt i form av personlig prestisje og yrkesmessig anerkjennelse, og politisk makt i betydning av bevilgninger, endret lovgivning osv (Best 1999). I godhetsdiskursen søker aktørene primært godheten som en moralsk makt, i likhet med aktørene i Friedmans teori om politisk korrekthet. Men det utelukker ikke at denne moralske makten kan transformeres til personlig og politisk makt. Jeg vil under vise hvordan flere av informantene mener dette er tilfelle.

Når "den gode" baserer sin makt på offeret, vil en kritikk av offeret true denne makten. I godhetsdiskursen er "den onde" den som prøver å motsi "den gode", blant annet ved å kritisere ofrene. "Den onde" er ikke i seg selv offerets overgriper, men han kan sees som en forsvarer av overgriperen fordi han ikke anerkjenner offerets lidelse. Best mener også at det er svært vanskelig å kritisere ofrene eller deres talsmenn, fordi man vil fremstå som en motkraft til sosial utvikling, eller i verste fall som en alliert av overgriperen. Både Loga og Best peker på mekanismer som vil straffe offerets kritiker ved å stemple ham som "ond". Jeg vil under vise hvordan denne mekanismen rammer informantene.

Felles for teoriene til Loga og Best er at ofrene eller deres forsvarere av ulike grunner ikke peker ut noen klar overgriper. Godhetsdiskursen er primært opptatt av å snakke om det positive ved å bry seg om den som diskursen utpeker som trengende. Hvis man skulle snakke om offerets overgriper, ville man måtte snakke om det negative, det onde. Dette ville bryte med diskursens formål om ren godhet. Dette fører til at overgriperen ikke blir klart identifisert i godhetsdiskursen. Dette samsvarer med Bests teori om at den moderne offerideologien baserer seg på en overgriper som ikke blir klart pekt ut, fordi man da kan tilfredsstille kravet om samfunnets godhet og rettferdighet, uten å måtte straffe "en ond" overgriper. Dette gjør det lettere å etablere nye offergrupperinger. Jeg vil hevde at en overgriper nødvendigvis ligger implisitt i diskursen som motsatsen til offeret. Det blir meningsløst å snakke om innvandrere som er utsatt for rasisme, hvis det ikke finnes faktiske rasister. Slik sett trenger "den gode" ikke bare et offer, men også en overgriper som skader offeret. Men fordi "den godes" hensikt er å fremstå som bare god, vil han heller snakke om offeret enn overgriperen. "Den gode" uttrykker primært sin godhet i ord, og dermed finner han sin hovedmotstander i debatten som

”den onde” som motsier hans godhet – og ikke overgriperen. Hvis ”den gode” klart identifiserte en overgriper, kunne det medføre at han måtte gå fra ord til handling. En synliggjøring av overgriperen kunne true ”den godes” makt i diskursen.

Jeg vil i drøftingen av informantenes oppfatning av en godhetsdiskurs drøfte offerrollen i tre sammenhenger: motpartens offergrupperinger, egne offergrupperinger og informanten selv i offerrollen. Jeg vil også i drøftingen prøve å synliggjøre den delvis skjulte overgriperen.

2.5.6 Informantenes oppfatning av en godhetsdiskurs

Jeg vil først undersøke informantens oppfatning av om det finnes en godhetsdiskurs. Jeg vil deretter bruke godhetsdiskursens mekanismer til å diskutere hvilke strategier informantene bruker for å forholde seg til godhetsdiskursen, og prøve å undersøke om informantene selv benytter seg av noen av disse mekanismene. Jeg vil også diskutere muligheten for at godhetsdiskursen har blitt svekket gjennom stor synlighet. Jeg vil bruke mekanismer i godhetsdiskursen som assosiasjonskjeder, offerrollen, forfall, godhetskurranser, hinder for kommunikasjon og synliggjøring.

Alle kildene opplever i ulik grad å bli utsatt for en godhetsdiskurs som peker på hvem man skal ”bry seg om”. Åmås beskriver et norsk godhetsregime der det tidvis er viktigere å demonstrere hvor godt menneske du er, enn å diskutere saklig, og ”de gode” bryr seg om den som er svak, fattig eller i mindretall. Storhaug beskriver en godhet som bryr seg om og mener at ”alle som er mørke i huden er snille og undertrykte” (s.17). Al-Kubaisi snakker om en godhet der det bak en overflatisk argumentasjon egentlig ligger en selvhevdelse ”jeg eksister, jeg har gode verdier” (s.28), og de man bryr seg om er innvandrere. Det er ikke like eksplisitt at Monsen ser en godhetsdiskurs når hun snakker om en likhetsdiskurs. Men hun mener eliten i likhetsdiskursen hevder å bry seg om homofile, innvandrere og kvinner. Hun mener denne eliten trenger offerrollen for å opprettholde sin makt, og at den bruker assosiasjonskjeder for å stemple sine motstandere. Jeg mener derfor at Monsens likhetsdiskurs kan sees som en godhetsdiskurs. Det samme gjelder Al-Kubaisis ”likhetsramme”. Staff skiller seg ut fra de andre informantene. Han ser en godhetsdiskurs som bryr seg om voldtatte kvinner og overgrepsutsatte barn. Men han underkjenner samtidig diskursens makt ved å erklære at han ikke er opptatt av motiver i debatten. Men han er svært opptatt av offerrollen, og anerkjenner dermed en viktig mekanisme i godhetsdiskursen.

2.5.7 Den onde og assosiasjonskjeder

Åmås opplever at det er tre hersketeknikker som dominerer i den offentlige debatten: taushet, tillegge personlige motiver og stemple kritikerne som politisk usympatisk. Åmås ser tausheten som et forsøk på eksklusjon fra debatten når en klart utpekt mottaker ikke svarer, og dermed legger debatten død. Den som ytrer seg, blir ikke en gang funnet verdig til kritikk. Men det forhindrer ikke at det ubesvarte innlegget blir lest av publikum, og at nettopp mangelen på svar her kan bli observert og registrert som en form for feighet eller mangel på gyldige argumenter hos den utpekte mottakeren. Dermed kan den fortiede fremstå som seierherre i publikums øyne. Men vedkommende vil miste den oppmerksomheten som et tema som blir debattert over lengre tid kan få, gjerne med økende temperatur i brytningen mellom debattantene.

Som aktiv debattant har Åmås blitt stemplet som både nazist og kommunist. Disse kan vanskelig sees som virksomme stemplingsmekanismer innen godhetsdiskursen av to grunner. For det første blir de ytret utenfor debatten, på fest eller i epost, og unndrar seg den makten de kunne hatt om de ble fremsatt i selve debatten. For det andre utgjør ikke nazist og kommunist noen assosiasjonskjede, tvert imot, de skaper som politiske ytterpunkter det store feltet der de fleste er komfortable med å befinne seg.

De fleste informantene opplever sterkest den moralske dommen i form av stempling. Storhaug opplever å bli utsatt for assosiasjonskjeden "kritisk til innvandrere – fremmedfiendtlig – rasist – nazist". En motpart som hadde hevdet at en som er kritisk til innvandrere, er nazist, ville trolig miste legitimitet, fordi koblingen ble for grov og ikke minst synlig. Men det snedige med assosiasjonsteknikken er at den skrittvis forandrer en kritiker til et politisk monster. Den gjør først Storhaug til et slags psykologisk kasus som "fremmedfiendtlig", deretter til noe som oppfattes som ondt, og til slutt til et politisk monster. Den som bruker denne strategien, slipper å argumentere for hvilke faktisk nazistiske trekk hun har. Storhaugs behov for å fremheve sine muslimske venner og arvinger, kan sees som en motstrategi: "muslimske venner - glad i innvandrere - ikke rasist- ikke nazist". Strategien over argumenterer ikke direkte i forhold til nazisme. Koblingen nazisme-rasisme blir flittig brukt i debatten om innvandring, samtidig som reelt nazistiske krefter er nærmest eliminert i Norge i dag. Men oppfatningen av nazisten som den rent onde har stått sterkt i Norge siden andre verdenskrig, og det er mulig at den norske krigs-diskursen er avleiret i den norske godhetsdiskursen. Inger Lise Lien (1997) mener at dagens bruk av "rasist" trekker veksler på kristendommens "djevel", som i så fall kan sees som en avleiring av en kristen diskurs i godhetsdiskursen. Begrepene "islamofobi" og "burkafobi" er mer diffuse enn nazisme, og krever ikke en assosiasjonskjede for å benyttes. Men som Storhaug selv påpeker er det en form for stempling som gjør henne til et

sykdomskasus, og den som stempler vil påberope seg makten til å foreskrive medisinen: å si seg enig med "godheten".

Al-Kubaisi vil trolig være vanskeligere å stemple som rasist av norske anti-rasister fordi han selv er innvandrер, og koplingen innvandrер-rasist bryter mot en av diskursens regler. Rasisme blant innvandrere, enten internt eller mot nordmenn, har da også vært nesten tabu innen debatten og forskningen (Dagens Næringsliv 30.08.08). Mens hans identitet som innvandrер kan beskytte ham mot rasisme-stemplet og gjør ham vanskeligere å angripe for etnisk norske, vil det at han som kritiker av innvandringskultur "selv er et produkt av islam" (s.28), kunne føre til at han oppfattes spesielt krenkende i forhold til en muslimsk, religiøs diskurs. Han risikerer å bli sett som en forræder fordi han bryter konsensus i grupperingen som han selv tilhører (Hogg og Vaughan 2005). Jeg vil hevde at de fleste religioner må kunne sees som en form for godhetsdiskurs med sine klare oppfatninger og regler for hva som er godt og ondt, og dermed hva du kan si eller ikke si. Al-Kubaisis opplevelse av stempling fra muslimsk, religiøst hold blir særdeles alvorlig når han tolker stemplingen som "Rushdie nr.2" som en oppfordring til "at en hver muslim kan drepe meg" (s.24).

Monsen opplever seg stemplet på en lignende måte med assosiasjonskjeder som Storhaug, men i hennes tilfelle er kjeden "motstander av likestilt ekteskap – homofob – nazist - medlem av Vigrid". Det samme resonnementet som for rasisme vil gjelde slutningen til nazisme. Men Monsen selv kan sees som hun bruker kjeden "homofil – promiskuøs – dårlig foreldre – vil ha barn som dyr og slaver - moralsk forkastelig". Dette kan muligens rettferdiggjøre slutningen fra motstander av homoekteskap til homofob, men ikke videre til nazist.

Staff har blitt utsatt for kjeden "forsvarer av pedofile – pedofil – ond", og har også flere ganger avslått offentlig å avkrefte dette i intervjuer. Da noen sprayet "Staff er en pedojævel!" på fasaden til advokatkontoret, nektet han de ansatte å fjerne det (Dagsavisen 28.12.02). Stemplingen som pedofil har så vidt jeg kjenner til, ikke skjedd i selve debatten, men debatten har uansett lagt grunnlaget for denne oppfatningen hos deler av befolkningen. Stemplingen er trolig svært effektiv i forhold til deler av debattens publikum, ettersom Staff som pedofil vil oppfattes som både ond og som en som taler sin egen sak. Men siden han tilsynelatende lever greit med oppfattelsen av seg selv som pedofil, mister angriperne mye av sin makt over ham personlig i den offentlige debatten.

2.5.8 Forsøk på å utfordre godhetsdiskursen

Jeg ser fire muligheter for å utfordre godhetsdiskursen. De første er å benekte at "det gode" er godt, og gjerne hevde at det er ondt. Det andre er å hevde at du selv er den egentlig gode, den som bryr

seg om de svake. Og dette bringer meg videre til det tredje: å ta fra "de gode" deres definerte offergrupper, og gjerne skape dine egne. Det fjerde er å synliggjøre overgriperen. Et viktig grep blir å omdefinere åpne begreper som kan være sentrale i godhetsdiskursen, som "nordmenn", "innvandrere" og "homofile". Det blir også viktig å omdefinere hva slags forfall i samfunnet som er gyldig.

Jeg ser Storhaug som den tydeligste utfordreren til godhetsdiskursen. Hun erklærer at "den norske godheten stinker!" (s.16) fordi den virkelighetsfjerne skrivebordseliten, som påstår å inneha den, lukker øynene for overgrep mot muslimske jenter Journalister og akademikere sviker rollen som samfunnets vakthunder. Hun peker dermed på svakheten ved å snakke om det gode, uten å handle godt (Loga 2004). Eliten sviker "norske verdier" som likestilling og barns rettigheter. Elitens ofre er innvandrere "som importer sin brutale æreskultur til Norge", og truer ytringsfriheten til nordmenn. Når eliten blir angrepet, bruker den "skitne knep som personangrep" (s.17).

I kontrast til dette bildet fremstiller Storhaug seg selv som den som "jobber for å videreføre et omsorgsfullt velferdssamfunn for alle" (s.14). Hun har ikke "hjerte til å sitte på rumpa og se på at jenter blir lemlestet og at ufriheten får stadig bedre vekstvilkår i Norge" (s.15). Hun er den som ser virkeligheten langt fra skrivebordet, og hun er vakthunden som orker å bjeffe. Hennes ofre er lemlestedede jenter og undertrykte kvinner i innvandringskulturene. Elitens forfallsbegrep er basert på en rasisme som rammer enhver kritiker, mens den for Storhaug er "forferdelig alvorlig" (s.11). Hun har mange venner som er innvandrere, og blir lett glad i innvandrere "som finne seg godt til rette i Norge" (s.12). Hun definerer da hvordan hun ser den "gode innvandrer", i kontrast til elitens "onde innvandrere", som står for vold og undertrykkelse. Storhaug definerer forfallet som er svik av menneskerettigheter og ignoranse i forhold til overgrep mot muslimske kvinner og barn.

Storhaug angriper motstandernes godhetsdiskurs ved å hevde brudd på anerkjente verdier som likestilling, ytringsfrihet og avstandstaken til seksuell vold. Dette er verdier som kan anerkjennes i en godhetsdiskurs. Den som kjemper for disse verdiene, er god, den som lukker øynene er i hvert fall likegyldig. Og det er ikke langt fra likegyldighet overfor ondskap til å bli den onde. Den som godtar Storhaugs premisser om utstrakt lemlesting og undertrykkelse av muslimske kvinner, kan tenkes å akseptere at hun overtar den moralske makten og blir den gode. Storhaug diskrediterer generelt elitens ofre innvandrere som en trussel mot norske verdier. Men hun splitter også denne gruppen i voldelige menn og undertrykte kvinner. Hennes ofre er de undertrykte kvinnene, og de voldelige mennene er overgripere. Eliten inkluderer altså overgriperne i sitt offerbegrep, og de profiterer på det ved "tung akademiske karriere" (s.16). Hvordan kan de da være gode? Storhaug definerer sine ofre med flere av karakteristikkene til Best (1999): Det finnes mengder av dem: "70-80 prosent av

muslimske jenter blir lemlestet" (s.17). De har store psykologiske problemer: "de kvesta (...) sjelene" (s.15). Det er klare grenser mellom offer og overgriper: hos Storhaug går skillet mellom menn og kvinner i innvandringskulturene. Ofrene er usynlige; politikere, akademikere sitter ved skrivebordet og lukker øynene for problemene.

I likhet med alle de andre informantene uttrykker Storhaug eksplisitt at hun ikke ser på seg selv som offer, og at "hun heller ikke vil at andre skal gjøre det" (s.14). Jeg oppfatter at denne klare motstanden dreier seg om at offerrollen knyttes til å være passivisert og at andre får makt over deg (Best 1999, Loga 2004, van Dijk 2009). Det kan dreie seg om både overgriperens makt, og den makten "den gode" får over et offer. Storhaug forteller at hun ikke vil gå ut offentlig da hun ble slått ned, fordi hun ikke vil gi overgriperen makt til å skremme hennes meningsfeller vekk fra debatten. Hun innrømmer at overgriperen en stund fikk makt over henne, men hun kom over det fordi "jeg er litt sånn gjort er gjort" og "er klar over at sin opplevelse av trygghet kan være et mentalt skjold" (s.14). Storhaug omtaler dette som en strategi for at ikke overgriperen skal få makt over henne, og dermed plassere henne i en offerrolle. Men Storhaug bruker også tilfellet der hun ble slått ned, til å sette likhetstegn med overgriperen og sine motstandere i debatten. Hun mener det var "noen rabiater på venstresiden som mente at de gjorde en god gjerning" (s.14), og kopler det til suksessen med sin siste bok. Jeg bestrider ikke at dette kan være tilfelle, men ved å hevde at overgriperen var en politisk motstander, kan hun unndra seg å bli et passivt offer, og tvert imot fremstå som den egentlig (moralisk) sterke. Hun ble slått ned på grunn av sin styrke demonstrert ved bokas suksess, mens motstanderen slo henne ned i sin avmakt fordi han ikke kunne argumentere mot henne i debatten.

Jeg mener at Storhaug og de andres informantenes kategoriske avvisning av å befinne seg i en offerrolle, også dreier seg om offerrollens passivitet ved å bli den som omfattes av medlidenhet. Jeg tror ikke dette er forenlig med informantenes selvbilde som den sterke som tør der andre tier. Storhaug sier "jeg har et veldig godt liv, og opplever meg som privilegert som får sysle med tema som oppsluker meg" (s.14). Men samtidig innrømmer hun at motstanderne i debatten klarer å såre henne, "det var så uredelig at jeg ble syk, og sykmeldt i et halvt år" (s.12), og smerten ved at folk som betydde veldig mye "har vendt meg ryggen" (s.12). Her plasserer Storhaug igjen motstanderne i overgriperens rolle som den som har skadet henne. Motstanderen får dermed makt over henne. Dette kan sees som om det plasserer Storhaug i en offerrolle, men hun benekter dette, trolig på grunn av den umulige passiviseringen som er nevnt over. Kanskje hun plasserer seg selv i rollen som en "survivor", den som opplever et overgrep, men nekter å innta offerrollen. Det er også viktig å nevne at Storhaug ikke har snakket om smerten motstanderne påfører henne i debatten innen selve debatten, da ville hun risikere å bli sett som et offer både av motstandere og publikum i debatten.

Al-Kubaisis utfordring av godhetsdiskursen er mer komplisert fordi han forholder seg til både en etnisk norsk, anti-rasistisk godhetsdiskurs og en muslimsk, religiøs godhetsdiskurs. Han angriper, i likhet med Storhaug, den norske elitens definisjon av rasisme som falsk ved at den ikke skiller mellom kritikk og reell rasisme, og dermed diskrediterer han både forfallet og ofrene som ligger til grunn i godhetsdiskursen. Han mener denne eliten "har utviklet nesten fascistiske trekk" i sitt ønske om å undertrykke hans egne og den øvrige befolkningens meninger, og dette "ødelegger den demokratiske debatten" (s.27). Al-Kubaisi mener den norske offerideologien forvandler innvandrere til ofre for å sympatisere med dem, og ser dette som et maktgrep som gjør at "muslimsk kultur er mindreverdige, fordi den ikke tåler kritikk" (s.25). Han mener offerrollen baserer seg på den lidende Jesus, og vil finne støtte hos van Dijk (2009) for denne påstanden. Eliten forstår heller ikke hvordan muslimer tenker, og muslimene skjuler sin egentlige, voldelige natur for nordmenn.

I kontrast til dette fremstiller al-Kubaisi seg selv som den som er på innsiden av islam, og forstår muslimenes fundamentalistiske og voldelige kultur, og ikke lar seg undertrykke av eliten. Hans egen godhet handler om å bry seg om muslimene ved å ville modernisere dem. Men hos al-Kubaisi blir muslimene på samme tid ofre og sine egne overgripere, muligens med et skille mellom imamer som tydeligere overgripere og den øvrige muslimske befolkning som ofre. Storhaugs interne skille innvandrermann-innvandrerkvinn er langt tydeligere. Jeg opplever at al-Kubaisis offerdefinisjon blir uklar, og han er selv i konstant konflikt med sine ofre – også vanlige muslimer uten spesiell religiøs makt. Dette fordi han også utfordrer en religiøs, muslimsk diskurs for hva som er det gode. Han angriper altså både en norsk og en muslimsk godhetsdiskurs.

Al-Kubaisi avviser kontant at han selv er et offer: "jeg er mye sterkere enn de fleste muslimer og nordmenn" (s.27). Dette kan peke på problemet al-Kubaisi har ved å bli stående alene som kritiker av både den muslimske og den norske kulturen. Hans strategi i debatten inviterer i liten grad til allierte i kampen mot godhetsdiskursene - i motsetning til Storhaug, som begrunner sin angrep på godhetsdiskursen i likestilling og beskyttelse av vergeløse barn. Al-Kubaisi kommer med flere utsagn som kan sette ham i offerrollen. Han forteller at han blir utsatt for vold fra flere muslimer. Dette kan sees som deres avmakt i mangel på evne til å argumentere, men samtidig får de så mye makt over ham at han ønsker å flytte fra bydelen. Muslimske motstandere klarer også å ødelegge kjærlighetslivet hans. Jeg opplever at al-Kubaisi på et vis setter seg selv i offerrollen, men han opplever også at han uttrykker en skuffelse over at etnisk norske ikke anerkjenner dette. Han snakker om etnisk norsk mangel på støtte med å fortelle at muslimer angriper ham på åpen gate "foran nordmenn" (s.25) som ikke griper inn. Han mener norske aviser bare ville skrive at han var provoserende, hvis han ble drept for sine meninger.

Monsen ser en slags godhetsdiskurs hos motparten i form av en likhetsdiskurs, der ulikhet er forfallet, og ofrene er homofile, kvinner og andre som ikke blir likebehandlet. Elitens godhet består i å ville likestille alle.

Selv om det er uklart om Monsens likhetsdiskurs kan kalles en godhetsdiskurs, er det ingen tvil om at hun prøver å utfordre den. Hun har etablert egne begreper for elite og den øvrige befolkning: de profesjonelle og amatørerne. De profesjonelles eneste hensikt er å ha "total kontroll over den politiske debatten i Norge", for at "vi som folk skal oppdras til ikke å se hvem som har makten" (s.19). I hennes øyne er de profesjonelles hegemoniske makt så total er de knapt behøver å benytte seg av en mer raffinert godhetsdiskurs. Eliten vil ikke bare holde amatørerne utenfor debatten for å skjule sin makt og hindre at den falske likhetsideologien blir avslørt, de profesjonelle "utgjør en egen overklasse med et eget nettverk, og de bruker karrieren til fremme seg selv" (s.19). Mens eliten drives av trang til makt, deltar Monsen i debatten av "kjærlighet til sannheten og fellesskapet" (s.19). Hennes forfall er "et samfunn preget av hedonisme og positivisme", og det siviliserte samfunns byggesteiner er under angrep, som "familien og seksualmoralen" (s.23). Her opplever jeg at Monsen trer inn i en kristen godhetsdiskurs, hvor verdiene er religiøst begrunnet. Men hennes øvrige argumenter er innenfor en politisk diskurs. Motpartens ofre er bare gisler som skal tjene elitens rolle som frigjørere i den falske likhetsideologien. Monsens ofre er alle amatørerne som blir undertrykt av de profesjonelle uten å vite det selv i sin mangel på intellektuell innsikt. Monsen definerer sine ofre med de fleste av karakteristikkene til Best: de er utrolig mange (en klar majoritet), det er en klar grense mellom ofre og overgripere, ofrene er usynliggjort, og de ser ikke uretten selv. Hos Monsen er majoriteten offer, mens eliten er overgriperen. Hun hevder altså ikke bare at elitens godhet er falsk, hun går også langt i retning av å hevde at eliten er ond.

Monsen forholder seg også til et mindre og mer konkret tema, det likekjønnede ekteskapet og homofiles rett til å bli foreldre. Her er forfallet som motparten vil bekjempe igjen ulikhet. Ofrene som eliten bryr seg om, er de homofile, som har vært holdt utenfor ekteskapet og ikke kunnet få barn. Her oppfatter jeg som sagt en klarere sammenheng med en kristen godhetsdiskurs, hvor forfallet blant annet er angrepet på "familien og seksualmoralen". Monsen utfordrer denne godheten ved å diskreditere motpartens ofre; homofile er ikke gode foreldre fordi de "har et promiskuøst seksualliv" (s.18), de skilles oftere, og de har et ekstremt alkoholforbruk. Alle disse argumentene vil være sentrale i en kristen godhetsdiskurs, men de vil også trolig anerkjennes i populær diskurs når det gjelder homofiles omsorgsevne. Monsens ofre når det gjelder homofile som foreldre er barna som vil sees på "som en markedsvare, et dyr, en ting, en slave" (s.18), og dermed plasserer hun motpartens ofre, de homofile, i overgriperens rolle. Ofrene for de homofiles inntreden i ekteskapet er for Monsen heterofile ektepar som føler sitt ekteskap krenket, besudlet. Dette argumentet får også

sterkest gyldighet innen en kristen godhetsdiskurs, der ekteskapet er innstiftet av Gud, og urørlig for menneskene. Men det kan være problematisk at Monsen samtidig som hun er "den gode" som bryr seg om de krenkede ektefellene, er et av ofrene. Det betyr at hun erklærer seg selv som et offer. Hun blir i så fall ikke "den gode" i godhetsdiskursen, men et offer som benytter seg av den.

Monsen sier ikke noe eksplisitt om hvorvidt hun oppfatter seg selv som et offer. På den ene siden understreker hun sin styrke, hun ble den sterke av tvillingsøstrene, og hun er blitt "litt mester i å stå alene" (s.21). På den andre siden blir hun i debatten utsatt for "verbal vold" som motparten "vet avgir smerte" (s.18), og er "et slags gissel i debatten" (s.21). Dette gir makt til motparten, men det betyr ikke nødvendigvis at Monsen oppfatter seg som et offer. Den samme dobbeltheten ligger i at hun både oppfatter seg som en av offergruppen amatørerne, men samtidig er den som skal vekke amatørerne.

Staff har flere likhetstrekk med Monsen i sitt syn på en godhetsdiskurs. Han ser den også primært som en likhetsdiskurs. Hos Staff har kvinnebevegelsen en sentral rolle som "den gode" i debatten, men det som lammer debatten er at vi alle "har blitt meningsfeige ut fra en likhetstankegang" (s.30). I motsetning til hos de andre informantene finnes det knapt noen elite hos Staff. Det måtte i så fall være ham selv som er den som "har meninger og kan uttrykke synspunkter som er mangelvare" (s.31). Forfallet i likhetsdiskursen er enhver form for overgrep og ulikhet, og den produserer ofre i meget stor grad. Men Staff legger mindre vekt på at "de gode" skaper og trenger offerrollen. Han ser en offerrolle som har blitt så sterk og uimotsigelig at den enkelte selv kan ta den uten å bli erklært som offer av noen andre, "man godtar at enhver som foregir seg å være offer, er et offer" (s.30). Mens offeret hos de andre informantene fremstår som en klar birolle regissert av "de gode", blir en offerrollen tilsynelatende en svært lønnsom hovedrolle hos Staff, "offerrollen er en av de mest attraktive rollene du kan innta" (s.30), og den er klart økonomisk lønnsom gjennom offererstatning. Men også hos Staff er det noen "gode" som står bak og regisserer offerrollen når et offer ikke kjenner sin rolle. Barn som er utsatt for seksuelle handlinger fra en voksen lærer "at de er ødelagt" (s.30). Dette samsvarer med offerideologiens femte karakteristikk hos Best (1999) om at offeret må hjelpes til å forstå sin rolle, fornektelsen er bare et symptom på skaden fra overgrepet. Staff møter dette ved å hevde at "skaden opprinnelig er beskjeden" (s.30). Med dette benekter han at har skjedd et overgrep, og det finnes dermed ikke noe offer. Staff benekter ikke bare at den mindreårige som er utsatt for seksuelle handlinger er et offer. Han hevder også langt på vei at den voksne som utførte handlingen, er et offer, som blir fordømt for noe "nesten verre enn drap" (s.30). Hos Staff blir den tradisjonelle overgriperen et offer, og media og samfunnet blir overgriperen

Felles for de fire informantene over, er at de angriper godhetsdiskursen langt på vei ved å kritisere dens ofre, og dermed grunnlaget for deres makt. Både Storhaug og al-Kubaisi underkjenner innvandrere generelt som ofre. Monsen anerkjenner ikke homofile og lesbiske som ofre. Staff benekter at mindreårige som er utsatt for seksuelle overgrep er ofre. Både Monsen og Staff underkjenner offerrollen generelt. Hvis informantenes kritikk blir anerkjent hos publikum, kan dette være en potent strategi for å synliggjøre og avsløre en hegemonisk makt. Men det er en risikabel strategi. Hvis kritikken av ofrene ikke blir anerkjent hos publikum, kan den i seg selv gjøre informantene til "de onde" i godhetsdiskursen (Loga 2004), de moralsk fordømte i forhold til politisk korrekthet (Friedman, under utgivelse), og de risikerer til og med å bli sett som allierte med overgriperne (Best 1999). Det siste blir tydelig når Storhaug stemples som rasist, og Monsen som homofob.

Avisdebatten foregår ikke i et vakuum, den vil også forholde seg til artiklene i avisen, der noen av de samme temaene vil bli behandlet. Deltakerne i debatten er som sagt overrepresentert som intervjuobjekter (Olsen 1980, Elvestad 2001). Dette gjelder også mine informanter. Men når media er lite kritisk til offerideologien (Best 1999), kan dette føre til at kritikk av offerrollen får liten spalteplass, eller en ugunstig fremstilling i media, fordi media har en tendens til å tolke opprørere mot hegemonier negativt (Gitlin i Baltes og Smelser 2001). Åmås mener det finnes en Dagbladet-offentlighet som lever av paternalisme på vegne av sine ofre, og som anklager kritikere av velferdsstaten for å ville avvike den (s.8). Dette kan gi en uheldig innramming av debatten for informantene.

Noen av informantene bryter også med offerideologien (Best 1999) og godhetsdiskursens (Loga 2004) krav om å ikke rette oppmerksomheten mot en tydelig utpekt overgriper. Storhaug peker på voldelige og undertrykkende innvandrer menn som overgripere. Al-Kubaisi utpeker imamer spesielt og muslimer generelt som voldelige og undertrykkende overgripere – og muslimer generelt som sine egne undertrykkere. Hos Monsen er det eliten som er overgriperen undertrykker den øvrige befolkningen generelt. Staff peker ikke ut noen klare overgripere, han hevder tvert imot at pedofile for det meste ikke er overgripere. Hos Staff blir overgriperen et offer, og media og samfunnet blir overgriperen.

Å peke ut en tydelig overgriper kan være en potent strategi for å angripe en hegemonisk makt som bygger på at overgriperen er delvis skjult, hvis utsagnene blir godkjent hos publikum. Men samtidig bryter tydeliggjøringen av overgriperen med samfunnets ønske om å senke sosiale spenninger ved å anerkjenne offeret uten å måtte straffe overgriperen (Best 1999, van Dijk 2009). Informantenes

utpekning av overgriperen gjør dermed at de går ut over den tematiske kritikken, og angriper selve fundamentet for offerideologien.

Flere av informantene hevder at "de gode" egentlig er onde. Loga (2004) peker på faren for at angriperne av godhetsdiskursen kan ende i ressentiment, et nag, en hatefull anti-posisjon som ikke er basert på egne verdier. Jeg vil derfor drøfte dette.

2.5.9 Ressentiment og invertering

Godhetsdiskursen innebærer en mulighet for at den som føler avmakt i forhold til godheten henfaller til ressentiment (Loga 2004). Friedrich Nietzsche (2010) brukte begrepet ressentiment til å beskrive en slavemoral. Nietzsche mener de fornemme og mektige betegner seg selv som "gode" ut i fra sin makt til å definere, dommen kommer ikke fra dem som blir utsatt for godheten. Den fornemme finner godheten i sitt eget selv. I kontrast til dette behøver slavens moral "alltid først en motstander og ytterverden (...) dens aksjon er fra grunnen av en reaksjon" (Op.cit.:30). Ressentiment betyr at slavesjelen først skaper sitt "det onde" som en direkte fornektelse av den fornemme elitens "det gode". Ut fra dette "den onde" skaper slavesjelen motsatsen "den gode" – seg selv. Mens elitens godhet er preget av en aktiv tro på seg selv, vil slavens godhet bare være en passiv avspeiling av fornektelsen av elitens godhet. Et menneske med ressentiment er verken naivt eller oppriktig, men bare styrt av et hat til sin fiende - og dypest sett et hat til seg selv. Han vil aldri tilgi sin fiende eller glemme hans handlinger, men tvert imot dyrke dem som næring for sitt hat.

Thomas Hylland Eriksen (Hylland Eriksen 2002:219) mener opposisjonen i norsk debatt i den senere tid har vært preget av invertering, et begrep som jeg oppfatter som nært beslektet med ressentiment. Han ser inverteringen særlig i debatten om innvandring, der han mener forskere, synsere og journalister kappes om å anklage forrige generasjons forskere, synsere og journalister for å ikke tørre å ta opp problemer som gjengdannelse og kvinneundertrykkelse i innvandrer kulturer. Hylland Eriksen mener at den forrige generasjonens oppfatning av innvandrere som gode, og etniske nordmenn som slemme, er blitt "mainstream", og at det dermed er blitt opposisjonelt å hevde det motsatte. Han hevder at dette bare blir en bevegelse frem og tilbake til samme standpunkt, og etterlyser en tredje posisjon i debatten.

Jeg oppfatter at Hylland Eriksens begrep invertering forholder seg til Nietzsches ressentiment, men uten å vektlegge den dypere oppfatningen av avmakt som grunnlag for fornektelsen. Hylland Eriksen snakker om en fornektelse av det dominerende standpunkt hvor drivkraften bare er et nærmest naivt, trassig ønske om å være i opposisjon – dog med en dimensjon av makt ved å utfordre det

herskende. Nietzsches ressentiment er absolutt ikke preget av naivitet, men et dypt hat til fienden og seg selv. Jeg oppfatter at ressentiment betegner en åpenbart passiv avmakt uten kraft til endring, mens invertering betegner et aktivt forsøk på å utfordre makten – dog uten annet mål enn det å utfordre i seg selv.

Jeg opplever at Hylland Eriksen blir for statisk når han mener ”det uansett er et uomgjengelig faktum at frem og tilbake er like langt”, samtidig som han påpeker at denne bevegelsen er knyttet til at det opprinnelig opposisjonelle standpunktet har blitt mainstream (Hylland Eriksen 2002). Han overser muligheten for at en kritikk av innvandrer kulturer i dag har blitt raffinert og utviklet på grunn av tidligere motstand i debatten, og at kritikken i dag må forholde seg til en befolkning der innvandrervennlige holdninger har blitt mainstream. Men en grundigere diskusjon av dette ville forutsette at jeg undersøkte hva som faktisk er sagt om innvandring i debatten over et lenge tidsrom.

2.5.9.1 Informantene, ressentiment og invertering

Jeg vil drøfte informantene i forhold til ressentiment og invertering. Begge begrepene innebærer en stor makt til å definere sin motstander som avmektig: han er enten bare trassig, eller han uttrykker bare hat til mine verdier, men er uten av stand til å argumentere mot meg fordi han ikke har noen egentlige verdier selv. Det er den som lar seg definere som ”den onde” i godhetsdiskursen som kan omfattes av ressentiment, men det forutsetter at du aksepterer diskursens regler. Både Storhaug og al-Kubaisi begrunner sitt angrep på motstanderne, anti-rasistene eller de multikulturelle, som svik mot verdier som de hevder å stå for selv: ytringsfrihet og likestilling mellom kjønnene. I kontrast til dette har anti-rasistene til en viss grad basert seg på at ytringsfriheten må begrenses, med eksempler som karikatur-striden og ønske om en streng tolkning av forbudet mot rasistiske utsagn. De multikulturelle har hevdet at nordmenn mangler respekt for kulturelle forskjeller hvis det kreves ”norsk” likestilling mellom kjønnene i innvandrer kulturer. Jeg vil hevde at ressentiment ikke betegner Storhaug og al-Kubaisi fordi de bygger på egne verdier – sin egen godhet. Dette har jeg drøftet tidligere i forbindelse med å utfordre godhetsdiskursen. Men kan de betegnes med invertering? Som nevnt over mener jeg at Hylland Eriksen syn på invertering ”frem og tilbake er like langt” er problematisk (Hylland Eriksen 2002). Som tidligere vist har holdningen til innvandrere blitt noe mer kritisk de senere årene, og dette kan gi Storhaug og al-Kubaisi legitimitet til å målbære disse meningene innen debatten. Det er heller ikke gitt at deres kritikk av innvandrere er lik den kritikken som ble fremført før anti-rasistene og de multikulturelle trådte tydelig inn i debatten. Det er heller ikke de samme personene som har ”gått frem og tilbake”, så en slik bevegelse kan også sees som en dialektisk utvikling der innvandrer kritikken har blitt mer nyansert i møte med motstanden.

Staff er den som klarest hevder å begrunne sine standpunkter i sin egen sjel og kropp. Han oppfatter at sine motstandere sier at pedofile er "absolutt onde". Jeg opplever ikke at Staff hevder at de pedofile er "gode" som sådan, men at han snarere går til angrep på en avhumanisering av dem. Han angriper altså motpartens absoluttisering av "de onde", uten å hevde at det motsatte er tilfelle. Det samme gjelder hans krav om å behandle narkomane mer humant. Han inntar ikke en anti-posisjon, og jeg ser ikke at han omfattes av ressentiment. Men Staff går så langt i å bagatellisere pedofili, at det nok kan oppfattes av mange som en form for invertering, men jeg oppfatter dette mer som et forsøk på å provosere frem debatt – basert på en egen overbevisning av "det gode", som gjør at han ikke omfattes av invertering.

Monsen er den informanten som jeg opplever kan sees nærmest ressentiment. Hos henne er motstanderens likhetsideologi bare ond, og hun begrunner dette hovedsakelig med at den er undertrykkende, uten å fremføre noen klar egen oppfatning av det gode. Hun betegner sitt "det gode" som "sannhet", en verdi som hun trolig opplever å hente i sitt eget indre og finner støtte til i filosofiske retningen personalisme, men som er vanskelig å gripe for andre i debatten. Angrepet på likekjønnet ekteskap er også hovedsakelig begrunnet i at den er påtvunget Monsen og andre heterofile ektepar uten at de har blitt spurt. Også her er det uklart hva som hennes egen verdi, og om angrepet kan sees mer som en reaksjon, enn en aksjon. Det er kompliserende at jeg oppfatter at hun egentlig begrunner reaksjonen i både en kristen og en filosofisk diskurs, men uten at dette kommer tydelig frem i argumentasjonen hennes. Et engasjement basert på kristen tro kan trolig ikke kalles ressentiment, siden det gode er basert på Guds bud, og ikke motpartens godhet. Monsens ytringer kan sees som en invertering, ettersom hennes standpunkter tidligere har blitt hevdet med styrke i debatten. Man kan si at innføringen av likekjønnet ekteskap ga en ny situasjon for å forsvare ekteskapet forebeholdt heterofile, men jeg er usikker på om Monsen tilfører noen nye eller nyanserende argumenter i sitt forsvar av dette.

Men jeg finner begrepet ressentiment grunnleggende problematisk, fordi det forutsetter en så dyp innsikt i en persons motiver at det er mulig å avvise at de bygger på selvstendige verdier hos personen. Begrepene ressentiment og invertering vil lett kunne misbrukes til å betvile talerens motiver, fremfor å forholde seg til hennes argumenter.

2.5.10 Godhetsdiskursen svekkes av stor synlighet

Et hegemoni er et stadium i en historisk prosess, og vil hele tiden være under press (Smelser og Baltes 2003). Det selvfølgelig moralske og intellektuelle lederskapet til eliten kan synliggjøres og

avsløres slik at befolkningen innser at eliten ikke handler i tråd med deres interesser. Et hegemoni basert på "godhet" vil kunne avsløres hvis godheten blir for tydelig. Loga (2004) peker på flere mekanismer som jeg oppfatter kan bidra til en slik avsløring av godhetsdiskursen. En stadig bekreftelse av diskursen godhet kan føre til en godhetskurranser som synliggjør hvordan det dreier seg om ord og ikke handling. Storhaug hevder at "journalistene kappes om å skrive mest om det gode, flerkulturelle Norge" (s.16). Et politisk korrekt hegemoni er avhengig av at dets ideologi er gitt og usynlig selvfølgelig (Friedman, under utgivelse), og dette kan endre seg hvis journalistenes beskrivelse av innvandrere avviker stadig mer fra den øvrige befolkningens oppfatning. Et hegemoni bygger, i motsetning til Gramscis dominans (Smelser og Baltes 2003), på en et frivillig samtykke og "myk" maktbruk. Al-Kubaisi oppfatning av nesten fascistiske trekk og utskjelling av kritikere hos den anti-rasistiske eliten, kan tyde på at den "myke" makten er i ferd med å glippe. Godhetsdiskursen er ikke-kommunikativ fordi den ikke tillater opposisjonelle meninger. Samtlige informanter synliggjør diskursen ved å angripe den og dens erklærte ofre i debattspaltene. Åmås mener taket er hevet i den offentlige debatten i de siste årene takket være karikaturstriden og flere andre hissige debatter.

2.6 Konklusjon drøfting og analyse

Tidligere spørreundersøkelser (Olsen 1980, Elvestad 2001) viser at i den norske avisdebatten er personer som er organisert, politisk aktive og høyt utdannede sterkt overrepresentert. Det gjelder i særlig stor grad grupperingen høyt utdannede. Disse grupperingene forutsettes også å ha en stor evne til å uttrykke seg i debatten, og til en viss grad å uttrykke sammenfallende meninger. De er også sterkt overrepresentert som intervjuobjekter, og vil kunne skape en gunstig innramming for sine meninger, ettersom debatten ikke foregår i et vakuum. Det kan hevdes at avisdebatten har et hegemonisk preg (Gramsci 2010), der de lavt utdannedes meninger blir svak representert, og dominert av de høyt utdannedes meninger.

Samtlige informanter tilhører ved sin høye utdanning den grupperingen som dominerer i debatten. Likevel opplever de å bli forsøkt dominert av denne grupperingen i debatten.

Informantene, med unntak av Tor Erling Staff, opplever at avisdebatten har et hegemonisk preg, der journalister, politikere og akademikere dominerer debatten med sine meninger, og prøver å undertrykke meninger som avviker fra dette. De nevnte grupperingene er sammenfallende med de grupperingene som ble påvist som overrepresenterte i de tidligere spørreundersøkelsene.

Hege Storhaug, Nina Karin Monsen og Walid al-Kubaisi uttrykker meninger i debatten som har sterkest støtte i den lavere utdannede delen av befolkningen. De tre hevder å ha støtte for sine

meninger fra majoriteten av befolkningen. Det er ikke tilfelle, men Storhaug og al-Kubaisi er nær, med en antatt støtte fra nesten halvparten av befolkningen. Monsen får støtte fra rundt en tredjedel av nordmenn. Men støtten til de tre informantenes meninger er så stor at meningene ikke kan kalles originale. Staff antas å ha svært liten støtte for sine meninger i befolkningen, og han påberoper seg heller ikke å være representativ. Han meninger må sees som originale.

Jeg mener rollen som motstemme kan forstås på fire måter i forhold til publikum i og utenfor debatten: talerøret, frigjøreren, vekkelsespredikanten og dissidenten. Disse begrepene betegner ulike aspekter ved rollen som motstemme, og hver informant fyller sin rolle som motstemme med flere av disse aspektene.

Ethos beskriver publikums holdninger og følelser overfor taleren, og er viktig for å få publikum til å oppfatte at talerens meninger og interesser er sammenfallende med deres egne. I et hegemoni har eliten lyktes med å etablere et gunstig ethos i den øvrige befolkning. Ettersom Storhaug, Monsen og al-Kubaisi opplever å bli dominert av et hegemoni i debatten, blir det viktig for dem å etablere sitt eget ethos på gunstig vis hos den øvrige befolkning. Jeg oppfatter at Storhaug er den som lykkes best i å etablere et gunstig ethos, ved å henvise til sin erfaring, bruke folkelig språk, og henvise til brede, norske verdier som grunnlag for sitt engasjement. Både Monsen og al-Kubaisi risikerer å bli oppfattet i en maternalsk/paternalsk posisjon av de grupperingene de primært taler til.

Sosialpsykologisk forskning viser at medlemmer som har en grupperings grunnleggende kjennetegn, men som også har avvikende holdninger, blir sterkere mislikt av gruppemedlemmene enn en person utenfor gruppen som står for de samme holdningene (Hogg og Vaughan 2005). Gruppemedlemmene med de avvikende holdningene risikerer å bli sett som forrædere. Men avvikerne kan tidvis klare å utfordre konsensus i gruppen. De bør da enten ha en ledende posisjon i gruppen eller alliere seg med meningsfeller innad i gruppen, og danne en undergruppe. Informantene tilhører grupperingen høyt utdannede, men fremmer meninger i debatten som bryter med grupperingens sterkest representerte holdninger. Informantene risikerer dermed å bli oppfattet som mer provoserende av de høyt utdannede som dominerer debatten, enn hvis de samme meningene ble fremsatt av en person med lavere utdanning. Informantene har verken ledende posisjoner i sin gruppering eller noen klar allianse med andre gruppemedlemmer som deler deres meninger, og er dermed lite i posisjon til å endre grupperingens holdninger.

I ulik grad opplever informantene å bli forsøkt dominert av en form for godhetsdiskurs i debatten. Godhetsdiskursen er kjennetegnet av at noen fremstiller seg som gode ved å bry seg om "svake grupper" som blir dårlig behandlet på grunn av et moralsk forfall (Loga 2004). Medlemmer av de "svake gruppene" blir fremstilt som ofre. Den som motsier "den gode" i debatten, blir fremstilt som

den onde. Diskursen benytter seg av assosiasjonskjeder der en kritiker blir forvandlet til ond av typen "kritisk til innvandrere – fremmedfiendtlig – rasist – nazist". Både Storhaug og Monsen er utsatt for denne strategien. Godhetsdiskursen anerkjenner ikke motargumenter, og er dermed ikke-argumentativ. Diskursen har en hegemonisk karakter, der "gode" makt er basert på at deres meninger blir oppfattet som det selvfølgelig riktige i den øvrige befolkningen. Godhetsdiskursens makt kan bli svekket hvis den blir synliggjort. Den moderne offerideologien baserer seg på et tydelig, lidende offer, og en lite synlig overgriper. Dette reduserer de sosiale spenningene som ville oppstå hvis man tydelig identifiserte, og dermed måtte straffe, overgriperen (Best 1999, van Dijk 2009). Media er svært velvillig innstilt overfor ofre, fordi de representerer et lettfattelig drama, uten å måtte ta opp komplekse samfunnsmessige sammenhenger (Best 1999).

Informantene utfordrer godhetsdiskursen på fire måter. For det første benekter de at det gode er godt, og hevder delvis at det er ondt. For det andre hevder de å representere det egentlig gode. For det tredje diskrediterer de "de godes" offergrupperinger, og fremfører i stedet sine egne. For det fjerde prøver de å synliggjøre overgriperen, gjerne slik at "den godes" offer fremstår som en overgriper. Alle disse fire strategiene kan bidra til å synliggjøre godhetsdiskursens makt, og dermed svekke dens selvfølgeligelige makt. Men det er risikable strategier. Hvis informantene ikke klarer å overbevise publikum om gyldigheten i sine angrep på "de gode", risikerer de å ende opp med å bli definert som "de onde". Samtlige informanter angriper også den moderne offerrollen, og utfordrer dermed samfunnets behov for et synlig offer uten en overgriper som må straffes. De risikerer også å få en negativ fremstilling i media, fordi media er grunnleggende positiv til offerrollen.

Denne oppgaven skulle teste hypotesen "Motstemmene opplever at de blir forsøkt dominert i avisdebatten av krefter som hevder å representere en form for godhet". Jeg opplever at hypotesen er bekreftet allerede i intervjuene i del 1, og tydeliggjort i analysen i del 2. Men hvorvidt de faktisk er utsatt for en slik dominans, er et spørsmål som denne oppgaven ikke kan avklare. Men jeg opplever at en faktisk dominans basert på godhet er sannsynliggjort, ved at så mange av godhetsdiskursens mekanismer er gjort synlige i analysen.

Delsvarene på problemstillingen "Hva kjenner tegner rolle som motstemme i avisdebatten?" er presentert over. Jeg vil til slutt sammenfatte dem. Alle motstemmene tilhører ved sin høye utdanning den grupperingen som dominerer avisdebatten. Verken Storhaug, Monsen eller al-Kubaisi uttrykker originale meninger i debatten. De representerer meninger som er utbredt og sterkest representert i den lavere utdannede delen av befolkningen, som igjen er sterkt underrepresentert i debatten. Det blir da viktig gjennom debatten å etablere et gunstig ethos i den lavere utdannede delen av publikum, som er disponert for å støtte deres meninger. Det kan se ut til at det bare er Storhaug som

i relativt stor grad kan lykkes med dette. Motstemmene ser en hegemonisk elite i debatten basert på godhet, som er tydeligst representert med grupperingene journalister, politikere og akademikere. De opplever at denne eliten prøver å dominere dem ved å fremstille dem som moralsk mindreverdige, og svarer ved å angripe og synliggjøre den hegemoniske makten til eliten. Deres mulighet til å vinne frem med sine meninger overfor debattens publikum, ser ut til å være avhengig av dette. Staff skiller seg fra de andre motstemmene ved å representere originale meninger i debatten, og å ha minimal åpen støtte både i debatten og blant dens publikum. Han hevder heller ikke å representere noen andre enn seg selv, og er den eneste av informantene som klart kan sies å fylle rollen som motstemme ved å være en dissident.

Del 3: metode

3.1 Innledning

Denne oppgaven er som sagt delt i tre deler. I del 1 belyste jeg ut fra en journalistisk diskurs hovedspørsmålet: "Hva kjennetegner rollen som motstemme i avisdebatten?", og prøvde ut hypotesen: "Motstemmene opplever at de blir forsøkt dominert i avisdebatten av krefter som hevder å representere en form for godhet". I del 2 drøftet jeg i en vitenskapelig diskurs funnene fra del 1 med henblikk på hovedspørsmålet og hypotesen. I del 3 vil jeg drøfte det sekundære spørsmålet i denne oppgaven: "Hvor egnet er det journalistiske intervju som data for en vitenskapelig analyse?" Del 3 vil med andre ord drøfte overgangen fra journalistisk diskurs i del 1 til vitenskapelig diskurs i del 2. Jeg vil her i rollen som kritisk forsker drøfte egnetheten av mitt arbeid som journalist for bruk innen forskning.

Del 3 vil samtidig fungere som en tradisjonell metoderapport, der jeg vil tydeliggjøre og drøfte gangen i arbeidet. Drøftingen vil legge vekt på selvrefleksjon, etikk, reliabilitet og generaliserbarhet.

Del 3 vil følge kronologisk gangen i en vitenskapelig intervjuundersøkelse i sju punkter som fremstilt hos Steinar Kvale (1997): tematisering, design, intervju, transkripsjon, analyse, verifisering og rapportering. Jeg vil sammenligne det journalistiske og forskningsintervjuet med egne data som case.

Arbeidet med å produsere teksten i del 1, vil - ettersom den er utført innen en journalistisk diskurs - være avsluttet med en tekst klar for publisering, og dermed i seg selv bare omfatte de fire første punktene: tematisering, design, intervju og transkripsjon. Men jeg vil vise hvordan de valgene jeg tok i rollen som journalist gjennom disse fire første punktene i intervjuundersøkelsen, får betydning for de tre siste punktene som kjennetegner en vitenskapelig undersøkelse.

Fordi jeg skulle undersøke det journalistiske intervjus egnethet som vitenskapelig data, var det viktig at de fire første punktene i undersøkelsen ble utført innenfor en relativt ren journalistisk diskurs. Det vil si at jeg utførte arbeidet i rollen som journalist, og forholdt meg i liten grad til at jeg senere skulle gå over i rollen som forsker. Men bevisstheten om at det journalistiske arbeidet skulle utgjøre data til analyse og teoribruk, påvirket meg til en viss grad i rollen som journalist. Jeg valgte i den journalistiske fasen av arbeidet å ta lite å ta hensyn til de tre siste punktene i en vitenskapelig intervjuundersøkelse: analyse, verifisering og rapportering. Den viktigste følgen av dette, var at jeg ikke hadde noen klare forestillinger om hvilken teori jeg ville bruke i analysen.

3.2 Tematisering

I første fase av en intervjuundersøkelse er det vanlig å besvare spørsmålene hva og hvorfor, i nevnte rekkefølge (Thagaard 2003, Kvale 1997). Dette kalles tematisering. Spørsmålet om hva som skal undersøkes, innebærer å utforme en problemstilling. Et kriterium for en god problemstilling er at den er tydelig nok til å gi retningslinjer for de metodiske valgene forskeren må foreta i løpet av prosjektet. På den annen side må problemstillingen være åpen nok til å kunne videreutvikle funnene fra intervjuene (Thagaard 2003:50). Spørsmålet om hvorfor undersøkelsen bør gjennomføres, skal både gi svar på hvorfor den er interessant for samfunnet, og hvordan den kan bidra til forskningen. Dette vil innebære at man undersøker hva som tidligere er gjort innen forskning, på det aktuelle området.

Målet med det journalistiske intervju er å finne ut noe som er legitimt, realistisk, relevant og interessant (Handgaard 2008). Jeg oppfatter at til en viss grad berører legitimt intervjuets validitet og reliabilitet, relevant berører validiteten, mens realistisk og interessant berører om intervjuets problemstilling er fruktbar. I likhet med forskningsintervjuet skal det journalistiske intervju undersøke noe. Men det skiller seg som sagt fra det kvalitative forskningsintervju ved at det skal publiseres som en endelig tekst for et bredt publikum. Dette vil i høy grad påvirke hvordan journalisten besvarer spørsmålene om hva og hvorfor før han begynner arbeidet med en artikkel. Mens forskeren skal finne ut hva og hvorfor noe er fruktbart for forskningen og samfunnet, skal journalisten forholde seg til hva og hvorfor noe er relevant og interessant primært for sitt publikum, men også for samfunnet. De to har forskjellige lesere: forskeren primært sine forskerkolleger, journalisten et bredt publikum. Der forskeren vil starte med å undersøke hva som tidligere er gjort innen internasjonal forskning, vil journalisten undersøke hva som tidligere er gjort innen norsk journalistikk. Men begge vil trenge en grunnleggende research av det aktuelle temaet for å utarbeide en fruktbar problemstilling. Researchen vil gjerne føre til noen forsøksvise hypoteser (Gentikow 2005). Journalisten må ikke i utarbeidelsen av problemstilling, og eventuelle hypoteser, ta hensyn til om de egner seg for videre analyse. For journalisten er intervjuet målet, for forskeren er det et middel for videre undersøkelse.

Jeg valgte som journalist problemstillingen "Hva kjennetegner rollen som motstemme i den offentlige debatten?" ut ifra en personlig interesse for temaet etter mange års ivrig lesning av debattspaltene i avisene. Med denne problemstillingen i bakhodet leste jeg noe litteratur om norsk debatt, og så nøyerer på innlegg og motinnlegg i avisdebatten. Dette førte til at jeg tilføyde hypotesen "Motstemmene opplever at de blir forsøkt dominert i avisdebatten av krefter som hevder å representere en form for godhet". Hypotesen som begrep er generelt omstridt innen journalistikken.

Brynjulf Handgaard (2008:94) fraråder bruk av hypotese fordi den kan føre til at journalisten på forhånd har bestemt seg for intervjuets konklusjon. Gøran Skaalmo (2010) anbefaler bruk av hypotesen i journalistikken fordi den "peker mot et resultat, og hva du ser for deg at undersøkelsen skal avdekke" (op.cit.:24), men at journalisten må være villig til å lage nye hypoteser underveis i undersøkelsen hvis dataene ikke bekrefter den opprinnelige. Den vitenskapelige diskurs åpner ikke for at hypotesen endres underveis, den skal enten bekreftes eller avkreftes når hele undersøkelsen er avsluttet. Jeg har i denne undersøkelsen brukt hypotesen som den forstås innenfor den vitenskapelige diskurs.

Jeg la frem min problemstilling og hypotese for 30-40 personer, og fikk gjennomgående til svar at de var interessante, spennende, viktige osv. Dermed dannet jeg meg et inntrykk av om mine journalistiske intervjuer kunne ha et lesende publikum, og jeg fikk samtidig mange gode innspill til temaet. Jeg tror denne formen for testpanel av problemstilling er en vanlig fremgangsmåte hos journalister, men den er mer populistisk enn vitenskapelig. Det utelukker ikke at også en forsker vil kunne bevisstgjøre seg problemstillingen ved å drøfte den med andre.

Jeg brøt ut av journalistrollen ved å undersøke om problemstillingen min allerede var behandlet i forskningen, for å unngå at jeg endte med et datamateriale som i analysen ikke ville kunne bidra med noe særlig nytt. Men jeg leste ikke i denne fasen den omfattende litteraturen som kunne gitt meg metoder for å systematisere undersøkelsen fra starten av. Dette kunne trolig både hevet kvaliteten på intervjuenes egnethet i analysen, og ikke minst gjort det lettere for meg å strukturere analysen. Men samtidig er den kvalitative metode preget av å være åpent utforskende eller eksplorerende, og forskeren vil i mange tilfeller befinne seg i en situasjon av kulturell uvitenhet (Gentikow 2005). Dette kan være en fordel fordi forskeren undersøker materialet med et åpent sinn.

Jeg har gjennom denne oppgaven erfart hvordan en dreven journalist intuitivt og implisitt baserer seg på en del av de kunnskaper som hos forskeren er bevisst og eksplisitt brukt hele veien. Fordelen med forskerens bevisste bruk av teori er at den er langt mer nyansert og presis enn journalistens. Mogens Kjær Jørgensen drøfter eksplisitt forskjellen mellom den kvalitative forskeren og journalisten, som begge mangler den kvantitative naturvitenskapens veldefinerte prosedyrer for forskerprosessen. Han mener den kvalitative forskeren skiller seg fra journalisten med en planlagt og så vidt mulig kontrollerbar prosess som baserer seg på en rekke teknikker. Anvendelsen av disse teknikkene er tidkrevende, og "hvis brukerne av forskningen overser denne kjensgjerningen, presses forskeren nødvendigvis over i journalistens arbeidsform" (op.cit.:41, min oversettelse). Teknikkene som omtales, er det som jeg skal diskutere videre her.

3.3 Design

Designet svarer på spørsmålet hvordan undersøkelsen skal gjennomføres. Min problemstilling "Hva kjennetegner rollen som motstemme i avisdebatten?" tilsa at jeg måtte få innsikt i hvordan motstemmene opplevde sin rolle, og jeg bestemte meg tidlig for å intervju representanter for denne rollen. Intervjuundersøkelser er en særlig velegnet metode for å få informasjon om hvordan informanten opplever og forstår seg selv og sine omgivelser (Thagaard 2003:58). I journalistikken fungerer intervjuet både som en metode for å få informasjon fra informanten og som en sjanger (Østlyngen og Øvrebø 1998). Intervju med motstemmene ville kunne løse mitt behov som journalist for både å innhente data, og samtidig ha en sjanger til presentasjon av informasjonen. To viktige temaer i designet av undersøkelsen er utvalg og utforming av spørsmålene til informantene, begge basert på problemstilling og hypotese.

3.3.1 Utvalg

Det er to hovedstrategier for utvalg av informanter: strategisk utvelging og representativitet. Representativt utvalg er mest aktuelt når det dreier seg om et stort og enhetlig materiale (Østbye og flere 2007). Kvalitative studier baserer seg på strategisk utvalg, vi velger informanter som har egenskaper eller kvalifikasjoner som er strategiske i forhold til problemstillingen (Thagaard 2003:53). Problemstillingen vil også peke mot et valg mellom et typisk eller et spesielt utvalg (op.cit.:55) Min problemstilling pekte klart mot et spesielt utvalg, ettersom jeg skulle undersøke avvikere i avisdebatten, og ikke den typiske debattant. Ved spesielle utvalg kan det reises tvil om tendensene undersøkelsen kommer frem til, representerer et generelt mønster, eller om de bare belyser mer spesielle situasjoner. Men ettersom jeg ville undersøke rollen som motstemme, og ikke bare noen unike personers rolle i debatten, valgte jeg å utarbeide noen kriterier for å styrke muligheten for at informantene kunne representere andre motstemmer i avisdebatten. Disse kriteriene vil jeg presentere under.

Min problemstilling tilsa å velge informanter som befant seg i rollen som motstemme. Jeg vurderte også i tillegg å bruke informanter som representerte "hovedstemmen" i debatten, og som altså ville være motstemmenes motstandere i debatten. Dette kunne vist frem dynamikken mellom motstemmen og hovedstemmen, og ville også tilfredsstilt journalistikkens krav om at ulike syn kommer til uttrykk (Vær Varsom-plakaten 1.2). Men ettersom min problemstilling dreide seg om motrollen, ville jeg heller prioritere å gå i dybden på den. Jeg var også usikker på i hvor stor grad noen person ville oppfatte seg selv som hovedstemme, i og med at denne rollen bare er definert i

opposisjon til motstemmen. Jeg vurderte også å samle motstemmene i en stor artikkel, hvor deres svar ble sortert tematisk. Men jeg mener at en rolle med sine ulike aspekter best undersøkes journalistisk som en helhet hos én person, fordi sentreringen rundt én person letter fremstillingen som en fortelling for leserne. En samleartikkel ville dessuten lett bli for lang for leseren, og for overflatisk hvis den var kort nok. Jeg bestemte meg derfor for å lage en artikkelserie som kunne presenteres over tid, og som lot motsetningene i informantenes oppfatning av rollen som motstemme komme frem.

Men hvem var motstemmene? Jeg hadde med vilje valgt det løst definerte begrepet motstemme for å holde problemstillingen tilstrekkelig åpen. Jeg vurderte å bruke som et hovedkriterium at informantene hadde mottatt Fritt ords pris, men mente at det delvis ville endre problemstillingen, og dreie den mot en undersøkelse av denne institusjonens verdisyn. I kvalitativ forskning spiller forskeren som person og hans holdninger en stor rolle i hele prosessen, og det var en fare for at utvalget ville bli basert på mine sympatier og antipatier. Jeg lagde først noen kriterier for informantene. Det første kriteriet var at de skulle være aktive i debattspaltene i Aftenposten, fordi avisen har mektige og seriøse debattspalter. Jeg mener Aftenposten er mektig som Norges nest mest leste avis, og jeg har over lengre tid sett at mange av de viktigste debattene som sprer seg utover i samfunnet starter der. Jeg oppfatter det slik at avisen med debattredaktør Knut Olav Åmås har erobret plassen som den viktigste debattarenaen blant avisene. En personlig fordel ved å velge Aftenposten er at jeg har lest debattspaltene der i mange år, og dermed kjenner denne debattarenaen godt. Valget av deltakelse i debatten i Aftenposten som et kriterium førte til at jeg bestemte meg for å bruke Åmås som en informant. Han er interessant som portvokter for motstemmene, og vil ha et større overblikk enn de andre informantene. Det andre kriteriet var at informantene skulle tas på alvor i debatten, i den betydning at de fikk mange og spisse svar i debatten, også fra mektige aktører i debatten som politikere og akademikere. Dette pekte mot at de ble oppfattet som seriøse motstemmer. Et tredje kriterium var at jeg ønsket informanter av begge kjønn, ut ifra en mulighet for at kvinner og menn kunne ha forskjellige syn på debattkulturen. Det fjerde og siste kriteriet var at informantene skulle ha ulike temaer på sin agenda i debatten. Jeg hadde allerede i researchen identifisert noen temaer som vakte sterke reaksjoner i debatten, som innvandring og homofili. Problemstillingen dreier seg om rollen som motstemme, og jeg ønsket derfor å belyse rollen i forhold til forskjellige temaer. Jeg ser i ettertid at det hadde vært lettere å analysere rollen som motstemme i forhold til ett tema, for eksempel innvandring. Men jeg kunne da som sagt fått et mindre rikt materiale for å analysere flere aspekter ved rollen som motstemme.

Jeg leste nøye debattspaltene i Aftenposten, og delvis andre aviser, hver dag i et par måneder, og begynte å sette opp en liste over mulige informanter. Listen med navn ble smuglet inn som tema i

alle sosiale sammenhenger der jeg deltok, fordi det var viktig å få bred respons på hvem som fylte en så subjektiv rolle som motstemme i debatten er. Igjen var "testpanelene" svært engasjerte, og uttrykte sterke meninger, og kom med nye forslag til kandidater. Jeg prøvde å utarbeide flere kriterier for hva som kjennetegnet en motstemme, og vurderte blant annet å undersøke antall innlegg og motinnlegg som mulige informanter representerte i debatten innen en gitt periode. Men jeg mener at et forsøk på å kvantifisere rollen som motstemme ikke er fruktbart, i og med at en rolle grunnleggende blir definert kvalitativt.

Så langt ser jeg ikke noen klare motsetninger mellom det journalistiske utvalg og det vitenskapelige utvalg av informanter. Men jeg brukte også flere kriterier i utvalget som jeg mener er rent journalistiske, og som delvis står i motsetning til et vitenskapelig utvalg. Et grunnleggende journalistisk kriterium er at informantene som hovedregel skal identifiseres (Vær Varsom-plakaten 3.1). Leseren skal kunne ta stillingen til personens troverdighet. Det ville også ut fra en journalistisk tankegang være lite troverdig å intervju informanter anonymt om deres vilje til representere meninger i den offentlige debatten. Innen forskningen er hovedregelen at informantene skal være anonymiserte gjennom hele forskningsprosessen, for å beskytte deres identitet (Gentikow 2005, Kvale 1994, Thagaard 2003). Jeg opplever at motsetningen mellom den identifiserte informant i journalistikken og den anonyme informant i forskningen kan forklares med begrepene rolle og individ. I journalistikken vektlegges det at informanten som identifisert individ garanterer for informasjonen som legges fram er valid, selv om journalisten også har et klart ansvar for dette. I forskningen vil den anonymiserte informanten i større grad fremstå i en rolle, som for eksempel tv-journalist eller avisleser, og i stor grad vil det være forskeren som sikrer validiteten, blant annet gjennom et bevisst forhold til representativitet. Dette henger sammen med at informanten i journalistikken blir åpent konfrontert med eventuelle problemstillinger og hypoteser i intervjuet, analysen må skje i intervjusituasjonen, og det publiserte intervjuet er den endelige rapporten. I forskningen vil informanten fortelle om sine opplevelser og erfaringer som et materiale for senere analyse, som igjen fører til rapportering. Man kan kanskje si at informanten både er et middel og et mål for journalisten, mens informanten for forskeren er et middel. Jeg vil senere vise at identifiserte informanter fører til utfordringer når jeg kommer til analyse og rapportering.

Et annet journalistisk kriterium i valg av informant er om vedkommende har et kjent navn hos publikum. Det har med god grunn blitt fremholdt at journalister bør bli flinkere til å finne nye informanter (Østlyngen og Øvrebø 1998). Men hvis en artikkel er sentrert rundt én persons meninger, vil jeg hevde at lesernes interesse kan avhenge av at de kjenner til denne personen. Informanten har gjerne et kjent navn nettopp fordi hun er en sentral aktør, og dette kan også være et argument for at forskeren vil velge denne informanten.

Det journalistiske intervju skal ikke bare innhente og presentere data, det skal gjerne også vekke følelser hos leseren (Handgaard 2008:253). I et intervju om en persons meninger, vil dette være lettere hvis informanten er spissformulert. Forskningsintervjuet kan også innhente informantens følelser, men disse skal ikke primært frembringe følelser hos leseren, men brukes som data i analysen. Dermed vil det i forskningen i langt mindre grad enn i journalistikken være viktig å velge en veltalende informant. For journalisten vil også innholdet i informantens utsagn være viktigst, og det er en fare for at informantens veltalenhet kan bli vektlagt for sterkt.

Mine hovedkriterier for utvalg var altså: deltaker i debatten i Aftenposten, seriøs deltaker som blir møtt med flere motinnlegg i debatten, og kjønnsbalanse og variasjon i debatttema blant informantene. Mitt opprinnelige utvalg bestod av Åmås som portvokter med oversikt over debatten, men også som deltaker i debatten, Hege Storhaug som representant for motstemmene i innvandringsdebatten, Nina Karin Monsen som motstemme i forhold til likekjønnet ekteskap, og Tor Erling Staff som en mer generell motstemme. Jeg bestemte meg for å gjennomføre disse intervjuene først, og så se om jeg opplevde at det var noen temaer som var svakt dekket. Det ble gjennom disse intervjuene klart at innvandring ble et mer sentralt tema enn jeg forventet. Jeg tilføyde derfor Walid al-Kubaisi for å få en motstemme i innvandringsdebatten som kunne bidra med et perspektiv fra innsiden av innvandrerulturen.

For meg var ikke utfordringene knyttet til de journalistiske kriteriene kjent navn og veltalenhet særlig store i forbindelse med utvalg av informanter. De sentrale motstemmene i debatten i Aftenposten har gjennom sin deltakelse etablert sine navn hos publikum, og deres veltalenhet er en av de egenskapene som gir dem hyppig adgang til debatten. Al-Kubaisi har ikke et bredt kjent navn, men han er veltalende, og jeg mener hans muslimske bakgrunn er viktig, også i et journalistisk perspektiv.

Utvalget på fem informanter er relativt lite. I et journalistisk perspektiv mener jeg en serie på fem intervjuer nærmer seg lesernes metningspunkt. I forskningen er kvalitative studier sjelden basert på store utvalg, fordi forskeren da får liten anledning til å gå i dybden i analysen (Thagaard 2003).

3.3.2 Intervjuguide

Den vanligste intervjuformen for kvalitative undersøkelser er det semistrukturerte informantintervjuet, som drar veksel på både det stramt strukturerte respondentintervjuet og det åpent eksplorerende etnografiske intervju (Gentikow 2005). Det semistrukturerte intervjuet baserer seg på en interviewguide som er en liste over de hovedtemaene forskeren ønsker å ta opp. Disse temaene er utledet av problemstillingen og eventuelle hypoteser. Intervjuguiden tillater at forskeren

ikke må stille spørsmålene i en bestemt rekkefølge, og kan la informanten besvare temaene ut ifra sin egen tankegang. Dette gir også intervjueren god anledning til å lytte til informanten, og komme med oppfølgingsspørsmål. Samtidig sikrer guiden at alle sentrale temaer blir besvart av alle informantene. Det semistrukturerte intervju er langt på vei sammenfallende med det jeg oppfatter som det typiske journalistiske intervju. Brynjulf Handgaard (2008) fraråder ferdig skrevne spørsmål i det journalistiske intervju, og anbefaler intervjuguide med en begrunnelse som sammenfaller med det som er sagt over. Jeg lagde også en intervjuguide ut fra min problemstilling og hypotese. Jeg foretrekker riktignok å ha en klar bevissthet om spørsmålenes rekkefølge ut ifra hva jeg antar oppleves som logisk og psykologisk naturlig for informanten. Jeg vil for eksempel unngå å starte med et spørsmål som kan provosere informanten. Spørsmål som kan være følsomme, vil jeg foretrekke å ha skrevet på forhånd, for å være sikker på at formen er respektfull. Dette hindret ikke at jeg lot informantene endre rekkefølgen på spørsmålene, når det falt naturlig for dem.

Fordi det journalistiske intervju bruker identifiserte informanter, som ofte har uttalt seg tidligere, vil det være påkrevd med en research på personen på dette stadiet. Det vil være lite respektfullt å unnlate å lese en artikkel eller en bok som informanten har skrevet som berører de aktuelle temaene, og disse kan også være en god kilde til noen spesifikke tilleggsspørsmål til denne informanten. Jeg leste flere bøker og mange debattinnlegg som mine informanter hadde skrevet (se bakgrunns litteratur s.105), og utarbeidet spesifikke tilleggsspørsmål ut ifra dette. Som journalist har jeg behov for at intervjuguiden sikrer at vesentlig temaer blir berørt i alle intervjuene i artikkelserien, slik at leseren opplever en dialog mellom dem. Det semistrukturerte intervjuet er også åpent nok til å sikre en variasjon i svarene. Men journalisten har også behov for den variasjonen som fremstår ved det individuelle, for at serien ikke skal bli kjedelig, og fordi journalistikken er relativt personfokustert. Journalistens personresearch innebærer en fare for å møte informanten med en forutinntatt holdning, og kan komme i konflikt med den åpenheten som forskeren bør møte informanten med. En forutinntatt holdning vil svekke undersøkelsens validitet, og det at de er skjult for leseren, vil svekke reliabiliteten.

Både i intervjuguiden og i valget av personlige tilleggsspørsmål vil journalisten legge vekt på de kriteriene som sammenfattes i SAKER: det sensasjonelle, det aktuelle, det konfliktfylte, det elitistiske og det som er relevant for flest mulig (op.cit.:161). Disse kriteriene kan true journalistens åpenhet, fordi han ønsker å føre informanten inn på temaer som tilfredsstiller dem. Hvis kriteriene i SAKER blir brukt i en mild grad, behøver de ikke nødvendigvis avvike fra forskerens fremgangsmåte i intervjuguiden. Men hvis kriteriene blir tillagt for stor vekt, kan de føre informanten bort fra de temaene som springer ut fra problemstillingen og hypotesen. Et eksempel på at jeg har latt meg påvirke av kriteriene sensasjon, aktualitet og konflikt, er den brede plassen jeg har gitt i det skrevne

intervjuet til at Hege Storhaug ble slått ned og nå bor på hemmelig adresse (s.xx). Disse opplysningene er ikke offentlig kjent. Men disse opplysningene kom frem først i intervjuet, og jeg vil hevde at de har klar relevans til problemstillingen om rollen som motstemme. Eksempelet berører også fortellingens betydning i intervjuet. Både journalistikken og forskningen vektlegger fortellingens erfaringsnære kvalitet, "for informanten er formålet med å konstruere en beretning å sette erfaringene sine inn i en sammenheng som oppleves som meningsfylt" (Thagaard 2003:118). I journalistikken vil fortellingen i tillegg representere en kvalitet for leserne av det publiserte intervjuet, ved å "skape identifikasjon og gi publikum både informasjon, opplevelse og forståelse" (Handgaard 2008:113).

3.4 Intervjuet

3.4.1 Informert samtykke

Journalistikken stiller et klart krav om at premissene for intervjusituasjonen er klare for informanten (Vær Varsom-plakaten 3.3). Her er det viktig å klargjøre i hvilke sammenhenger intervjuet vil bli publisert. I journalistikken vil informanten normalt ikke få trekke sine uttalelser, og endring av avgitte uttalelser bør begrenses til korrigerende av faktiske feil (op.cit.:3.8). Dette utelukker ikke at det i spesielle tilfeller kan avtales at informanten får lese og godkjenne intervjuet. Forskingen stiller et like klart krav om informert samtykke fra informanten, som må få vite hva forskeren skal undersøke, og si seg villig til å levere informasjon om problemstillingen. Informanten skal også opplyses om at hun har rett til bryte sin deltakelse i prosjektet på et hvert tidspunkt (Thagaard 2003). Informert samtykke byr på flere utfordringer for forskeren (op.cit.:23). For det første kan detaljert informasjon om prosjektet påvirke informantens atferd. For det andre er det begrenset hvor mye informasjon forskeren kan gi om hvordan prosjektet vil utvikle seg. Kvalitative studier er preget av fleksibilitet, og opplegget for undersøkelsen kan endres underveis. Forskeren må derfor være innstilt på å forhandle om deltakerens samtykke underveis. Men hvor store endringer i prosjektet vil tilsi at forskeren bør innhente samtykke på nytt? Jeg vil stille spørsmål ved hvilken verdi retten til å trekke seg har, hvis informanten ikke har innsikt i hvordan hennes utsagn blir brukt. Jeg vil senere drøfte om informantene bør få innsyn i analysen. Generelt kan det informerte samtykke føre til store etiske utfordringer for forskeren.

Det finnes altså en klar motsetning mellom journalistikkens og forskningens holdning til at informanten kan trekke seg etter at uttalelsene er gitt. Det byr på en utfordring for meg når jeg utfører intervjuer i en journalistisk diskurs, som så skal analyseres og rapporteres i en vitenskapelig

diskurs. Mine informanter ga samtykke til at intervjuene ble publisert i denne oppgaven med dem selv identifisert, og også til at intervjuene kunne publiseres senere som en artikkelserie i media. Her ser jeg ingen etiske problemer. Informantene fikk kjennskap til problemstillingen og hypotesen for mitt prosjekt, noen stikkord for hvilke temaer jeg ønsket å undersøke, og de fikk vite hvilke andre informanter som deltok. De ga også sitt samtykke til at intervjuene ble brukt som materiale til denne oppgaven. Her ser jeg flere utfordringer, som også griper inn i de senere stadiene av undersøkelsen. Når informantene i sitt møte med meg blir intervjuet journalistisk, hvor bevisst er de da på at deres informasjon vil bli analysert senere i oppgaven? Informantene er vant til å bli intervjuet av journalister, og jeg er vant til å intervju som journalist. Jeg ser en fare for at min rolle som forsker kan bli skjult bak min rolle som journalist i møte med informantene. Jeg ser i ettertid at jeg kunne vært mer eksplisitt på hvordan deres uttalelser ville bli kritisk analysert, men samtidig var min bevissthet om analysefasen relativt lite utviklet på intervjutidspunktet, nettopp fordi min hensikt var å gjennomføre intervjuene innenfor en journalistisk diskurs. Hans Skjervheim (1963) bruker begrepet objektivisering for å beskrive når vi ikke tar personers utsagn på alvor og møter dem som personlige påstander, men snarere behandler det at de sa det, som fakta. Forskjellen ligger i å møte personen med sine utsagn som et likeverdig subjekt, og det å se personen med sine utsagn som et objekt vi analyserer. Skjervheim mener objektivisering dreier seg om å ta herredømme over den andre personen, "Den som mest raffinert objektiviserer den andre, er herre" (op.cit.:207). Han kritiserer psykologien og sosiologien for å bedrive absolutt objektivisering ved å ikke delta i menneskers vurderinger, men å analysere dem som fakta. Jeg vil hevde at mine informanter i de journalistiske intervjuene blir presentert som subjekter, men at de i analysen delvis vil gå over i rollen som objekter. Dette understreker det uheldige i at jeg i intervjusituasjonen møter dem som identifiserte subjekter, som jeg senere delvis skal bruke i rollen som identifiserte objekter. Forskningen vil som sagt normalt stille krav til konfidensialitet, slik at informanter i rollen som analyseobjekt er anonymisert. Forskeren tar med dette hensyn til det følsomme i å behandle en person som objekt. Jeg ser at min bruk av identifiserte analyseobjekter kan være uheldig, fordi den personlige belastningen ved å bli åpent objektivert kan bli langt større. Men i de journalistiske intervjuene blir informantene langt bredere presentert som subjekter enn det som er vanlig i en vitenskapelig intervjuundersøkelse. Dette kan til en viss grad veie opp for belastningen ved å fremstå som identifisert analyseobjekt, fordi leseren av oppgaven vil få en uvanlig god anledning til å sammenholde min analyse med informantenes faktiske utsagn, og dermed gjøre seg opp en kvalifisert mening om analysen.

Jeg ble også påvirket av at jeg i intervjusituasjonen primært møtte informantene i rollen som journalist. Jeg ga dem ikke eksplisitt muligheten til å trekke seg når som helst gjennom prosjektet,

dette var aldri et tema. Men jeg ga informantene muligheten til å lese og godkjenne det journalistiske intervjuet. Dette fører i seg selv til utfordringer, som jeg vil drøfte under kapittelet om transkripsjon.

3.4.2 Intervjumøtet

Handgaard mener telefonintervjuet medfører en fordel fordi informanter er vant til å snakke i telefon, og det at informanten og intervjueren slipper å se hverandre i øynene "kan invitere til en intimitet og åpenhet som ellers er vanskelig å oppnå" (2008:177). Gentikow anbefaler intervju ansikt-til-ansikt fordi det direkte nærværet og samværet letter forståelsen, og dermed "produserer datamateriale av høy validitet" (2005:84). Med over 20 års erfaring som journalistisk intervjuer er jeg enig med Gentikow. Det å kunne lese informantens mimikk og kroppsspråk øker kvaliteten på samtalen betraktelig, og tilsvarende vil informanten kunne bli inspirert til å gjennomføre et langvarig intervju ved å oppleve å snakke til en person som gjennom sine nikk og smil kan gi respons. Gentikow anbefaler også å møtes i et miljø som er kjent for informanten. Informanten kan oppleve både forskeren og journalisten som maktpersoner, og dette kan til en viss grad oppveies av at møtet skjer på en hjemmebane der informanten føler seg trygg.

I forskningsintervjuet skal informanten primært levere utsagn om sine opplevelser og oppfatninger, mens i det journalistiske intervju skal informanten også stå frem som en person som leserne kan oppleve som tilstedeværende. Journalisten kan da med fordel beskrive kroppsspråk og mimikk som informanten uttrykker seg med. Nettopp fordi kroppsspråk er svært talende, krever dette svært presis observasjon av når og hvordan informanten uttrykker seg kroppslig. Det journalistiske intervju vil ofte gjøre nytte av scenen som møtestedet utgjør. Dette krever også presis observasjon for å identifisere kjennetegn ved rommet som sier noe om informanten (Handgaard 2008). Dette forutsetter selvfølgelig at møtet skjer i et rom som informanten hører hjemme, som kontor eller stue.

Informanten kan i det journalistiske intervju bli særdeles bevisst hvordan vedkommende fremstår for publikum, fordi intervjuet skal offentliggjøres med informanten identifisert (op.cit.:21). Det dreier seg om hvordan informanten etablerer sitt ethos gjennom intervjuet. Jeg opplever at dette var lite problematisk i mine intervjuer, fordi det å klarlegge informantens oppfattelse av sitt ethos, var en naturlig følge av problemstilling om rollen som motstemme. Jeg brukte ikke begrepet ethos, men stilte åpent flere spørsmål som var utledet av det. En annen feilkilde i intervjusituasjonen kan være at intervjuerens tilstedeværelse påvirker informanten. Det dreier seg om økologisk validitet (Neisser i

Østbye og flere 2007). Jeg mener dette er særdeles viktig for forskeren som ønsker at informanten skal svare på samme vis som om han ikke var til stede. For journalisten er intervjuet i større grad akseptert som en avvikende situasjon, der begge parter er bevisst at situasjonen bærer preg av et sosialt spill der informanten ønsker å fremstå så gunstig som mulig i det publiserte intervjuet. Journalistens bevissthet om dette kan gi ham en fordel fremfor en forsker som antar at hennes tilstedeværelse har liten betydning, samtidig som det sosiale spillet i det journalistiske intervjuet kan forringe kvaliteten på datamaterialet for senere vitenskapelig analyse. Det er uansett svært viktig for både journalisten og forskeren på forhånd å bevisstgjøre seg sine sympatier og antipatier i forhold til informanten og hans meninger, og bearbeide disse holdningene for å møte informanten med en oppriktig nysgjerrighet (Handgaard 2008). Både journalisten og forskeren kan som sagt påvirke informanten ved å bli oppfattet som maktpersoner. I mitt prosjekt tror jeg dette var lite problematisk ettersom alle informantene selv er høyt utdannet, og vant til å bli intervjuet.

Åmås ønsket å møte meg ved sitt stambord på Bibliotekbaren på Bristol hotell. Monsen ønsket å møte meg i rommet på Reksten-samlingene der hun holdt foredrag, slik at jeg fikk høre foredraget først. Dette gjorde at jeg fikk gjort en lengre observasjon av henne under foredraget. De øvrige informantene intervjuet jeg på deres kontor. Hvert intervju varte i rundt to timer. Med Storhaug og Staff opplevde jeg at vi innen denne tidsrammen ikke fikk gått gjennom hele intervjuguiden grundig nok, og jeg gjennomførte nye intervjuer noen uker senere. For Storhaugs vedkommende skyldtes dette også at hun trengte tid til å vurdere om hun ønsket å fortelle offentlig om episoden der hun ble slått ned. Dette peker på at annet særtrekk ved at informanten skal identifiseres, private opplysninger må vurderes nøyere av både informant og journalist, fordi de ikke skal behandles konfidensielt.

3.4.3 Notater og båndopptak

Det er vanlig å bruke båndopptaker under intervjuer (Kvale 1994), men Thagaard (2003) mener intervjusituasjonen må avgjøre om det skal brukes båndopptaker eller tas notater underveis. Det er ulemper og fordeler med begge metodene. Fordelen med opptaker er at alt som sies blir bevart. Ulempen er at intervjuet kan få et formelt preg, og hindre en avslappet tone der situasjonen minner om en vanlig samtale. Et opptak innebærer også muligheten for tekniske problemer. Når intervjueren noterer underveis, skjer det både en komprimering og analyse av datamaterialet, og forskeren slipper den tidkrevende oppgaven å transkribere lydbåndene (Thagaard 2003). Men det er krevende å skrive omfattende notater, samtidig som man gir respons til informanten. Kvale (1994) mener intervjumaterialets reliabilitet kan styrkes ved at to personer skriver av de samme lydbåndene, men

viser samtidig til forsøk der to personer har skrevet ned samme opptak med like transkripsjonsregler, og likevel fått ganske ulike transkripsjoner. Muntlig språk baserer seg også på mimikk og stemmeleie, og har andre regler enn skriftlig språk. Kvale mener det ikke finnes noen sann, objektiv transformasjon fra muntlig til skriftlig form, og mener det er mer konstruktivt å spørre hvilken transkripsjon som er meningsfylt i forhold til forskningsspørsmålet (op.cit.:166).

Jeg brukte kun notater under intervjuene. Min erfaring som journalist er at opptak er for tidkrevende å skrive ut, og at det er en reell fare for at det oppstår tekniske problemer. Opptak kan innebære at man bryter den naturlige samtaleformen ved å rette oppmerksomheten mot om informanten snakker høyt nok, og om opptakeren fungerer som den skal. Jeg har utviklet en slags personlig stenografi, som tillater meg å skrive ned nesten ordrett informantens sentrale utsagn. Men dette innebærer at jeg begynner på analysen og en fortetning av materialet under intervjuet, og kan ha en svakhet ved at jeg mister utsagn som senere kunne være relevante i den vitenskapelige analysen. Reduksjonen av data kan svekke undersøkelsens validitet, og leserens mangel på innsikt i denne prosessen, kan svekke reliabiliteten.

3.5 Transkripsjon

En vesensforskjell mellom det journalistiske intervju og forskningsintervjuet er som sagt at det at publiseringen er det endelige mål for journalistikken. Analysen av det journalistiske intervju skjer derfor i intervjusituasjonen, og ikke minst under utskrivningen. Utskrivningen er transkripsjonen i den journalistiske diskurs, og den følger andre regler enn den vitenskapelige diskurs, som vektlegger en mer eller mindre fullstendig utskrivning av informantens utsagn. Den journalistiske transkripsjonen består av en fortetning av intervjumaterialet ut i fra hva som er vesentlig i forhold til hovedspørsmålet, noe som forskeren først gjennomfører etter en fullstendig utskrivning i den innledende fasen av analysen (Kvale 1994). Men journalistens fortetning blir ikke bare styrt av hovedspørsmålet og hypotesen. Journalisten skal også som sagt gi leseren opplevelse gjennom sin tekst, og vil i sitt valg av materiale også lete etter spissformuleringer, humor og ikke minst elementer som styrker tekstens narrative karakter. Hensynet til å fremstille intervjuteksten som en fortelling fører til at journalisten delvis endrer strukturen fra intervjusituasjonen, ved blant annet å begynne teksten med spennende eller provoserende utsagn for å fange leseren (Handgaard 2008). Når informanten selv bruker fortellings form, vil journalisten ofte gjenfortelle denne med sine ord fordi han regner seg selv som en bedre forteller enn informanten. Journalisten foretar altså ikke bare et analytisk utvalg i transkripsjonen, han dramatiserer også informantens utsagn ved å endre strukturen

og bruke egne ord. Dette svekker reliabiliteten til intervjueteksten når den skal utsettes for vitenskapelig analyse.

Jeg lot som sagt informantene lese gjennom og kommentere hele den utskrevne intervjueteksten. Fordelen med dette er at de godkjenner både de enkelte utsagn og helheten i presentasjonen av dem i intervjuet. Jeg vil hevde at dette styrker intervjuetekstens validitet fordi teksten faktisk representerer informantens oppfatninger, og han får mulighet til å påpeke misforståelser hos meg. Dette er også en etisk kvalitet. Ulempen er at dette innebærer en forhandling der informanten vil kunne reagere på hvordan faktiske utsagn virker i teksten, og be om at disse blir strøket eller endret. Informanten kan også be om tilføyelser som hun mener er vesenlige eller oppklarende. Dette kan skje ut ifra et ønske om å fremstille seg selv i et gunstigere lys enn det som intervjuet tilsa. Dette kan svekke materialets validitet. Endringene kan også svekke tekstens reliabilitet, fordi forhandlingen mellom journalisten og informanten vanskelig lar seg fremstille åpent i sin helhet. Jeg opplevde at de fleste av mine informanter ønsket relativt få endringer i teksten, men samtlige hadde noen endringer som var viktige for dem. Jeg opplevde ikke at disse endringene var vesentlige for det grunnleggende meningsinnholdet i teksten. Noen forskere lar også informanten lese transkripsjonen og foreta enkelte nedringer, fordi overgangen fra muntlig språk til skriftlig språk er problematisk (Kvale 1994), eller fordi informantene lett lar seg identifisere (Gentikow 2005). For meg var det som sagt vesentlig av etiske hensyn at informantene fikk kommentere intervjueteksten, fordi de identifiseres både her og i den senere vitenskapelige analysen.

3.6 Analyse

Intervjuet i journalistisk diskurs blir som sagt ferdig analysert gjennom transkripsjonen. Det innebærer at informanten eksplisitt må forholde seg til problemstilling og hypotese i intervjusituasjonen, for at de skal fremstå som drøftet for leseren i den publiserte intervjueteksten. Det vil normalt være uetisk om journalisten gjennomfører et intervju med en klar problemstilling i hodet, men unnlater å la informantene få forholde seg eksplisitt til denne, for så å skrive problemstillingen inn i intervjueteksten. Forskeren vil i langt større grad kunne stille spørsmål som er avledet av problemstilling og hypotese, og vente med å bruke dem eksplisitt til hun begynner analysen av transkripsjonen. En ulempe med den journalistiske tilnærmingen er at informantene kan bli ledet mot å bekrefte problemstilling og hypotese, fordi de fremstår så eksplisitt. Dette kan svekke intervjumaterialets validitet når det senere skal benyttes i en vitenskapelig analyse. Jeg opplevde dette mindre problematisk med problemstillingen om rollen som motstemme, fordi begrepet er så pass åpent. Det var mer problematisk at jeg måtte presentere hypotesen om at informantenes

motstandere i debatten kunne hevde å representere en form for godhet. Samtlige informanter bekreftet fenomenet, men det er en klar fare for at jeg styrte deres oppfatninger i retning av å bekrefte hypotesen ved å presentere den eksplisitt. En annen ulempe i den vitenskapelige analysesituasjonen er at den eksplisitte drøftingen av problemstilling og hypotese med informantene kan skape et intervjumateriale på et relativt abstrakt nivå, fordi materialet er ferdig analysert i den journalistiske prosessen. Det kan svekke problemstillingen og hypotesen som verktøy for forskeren, fordi det blir vanskeligere å bruke dem til å stille spørsmål til datamaterialet og se det med et nytt blikk utenfra.

Fordi jeg vil undersøke det journalistiske intervjuets egnethet for bruk i en vitenskapelig intervjuundersøkelse, har jeg i analysen benyttet meg av intervjuene som de er presentert i del 1. Samtidig har jeg jo hatt innsikt i hele teksten som ble produsert i intervjusituasjonen, og hatt denne som et mulig korrektiv der jeg var i tvil om tolkningen av teksten i de utskrevne intervjuene. Men i all hovedsak har jeg i analysen forholdt meg til de utskrevne intervjutekstene. Det svekker reliabiliteten at den totale teksten fra intervjuet ikke er fremstilt i oppgaven.

Analysen bør forankres i overordnede problemstillinger og teoretiske perspektiver (Østbye og flere 2007). Dette mener jeg å ha gjort gjennom hovedproblemstilling og hypotese, som i analysen ble drøftet mot flere teoretiske perspektiver. Gentikow (2005) mener analysen av kvalitativt materiale nødvendigvis må bli langt mindre systematisk og standardisert enn med kvantitativt materiale, og mener det kvalitative analysearbeidet "er sterkt preget av subjektiv intuisjon" (op.cit.:133). Dette utelukker selvfølgelig ikke alle krav til systematikk og metodikk. I analysen kan det skilles mellom personsentrerte og temasentrerte tilnærminger (Thagaard 2003). Personsentrert tilnærming vil ha en styrke ved å se sammenhengen mellom ulike temaer i en persons resonnementer, og dette har jeg presentert relativt grundig som datamateriale gjennom intervjuene i del 1. Temarelatert tilnærming har sin styrke ved at forskeren kan sammenligne alle informantenes utsagn om et tema, for å gå i dybden på dette. Jeg har i analysen kombinert disse to metodene ved å la det temarelaterte være overordnet i tilknytning til teorien, og så foretatt drøftingen personrelatert for å få frem ulike aspekter ved informanten og temaet.

Jeg startet analysen med en nærlesning av det enkelte intervju for å finne temaer, og sammenhenger og motsetninger mellom dem hos den enkelte informant. Deretter lette jeg etter sammenhenger og motsetninger mellom samme tema hos alle informantene, slik at det oppstod mønstre (op.cit). Disse mønstrene pekte mot bestemte teorier, som for eksempel Gramscis teori om hegemoni. Jeg prøvde derfor ut mønstrene som kom frem i analysen, mot teoriene. Noen teorier var fruktbare for videre analyse av materialet, andre måtte forkastes. I virkeligheten var ikke prosessen så strukturert. Den

pendlet mellom induktiv fremgangsmåte, altså å utvikle teori fra datamaterialet, til deduktiv fremgangsmåte, hvor teorien ble testet mot data. Jeg brukte altså abduksjon, som fremhever det dialektiske forholdet mellom induksjon og deduksjon (op.cit.:174). Helt konkret ble analysen utført med et skrin med fargeblyanter, der hver farge representerte et tema eller et mønster. Samtlige fargeblyanter ble tatt i bruk. Jeg opplever at analysen ville vært lettere hvis intervjuene var gjennomført i en vitenskapelig diskurs, som allerede i designfasen kunne gitt meg en større bevissthet om hvilke teorier som kunne være aktuelle for analysen. Dermed kunne jeg utledet spørsmål fra teoriene. På den annen side kan man hevde at det svake teoretiske grunnlaget i den tidlige fasen kan ha ført til en mer åpen, undersøkende holdning overfor informantene.

3.7 Verifisering

Kvale (1994) mener forskeren etter analysen kan sende tolkningene til informantene, og så gjøre et nytt intervju med dem der de får muligheten til å kommentere tolkningene og utdype sine opprinnelige utsagn. Gentikow (2005) drøfter det å legge frem analyseresultatene for informantene som en form for informanttriangulering. Hun fraråder metoden både fordi den er tidkrevende, og fordi omfattende endringer like gjerne kan forringe resultatene som å bekrefte dem. Det kan argumenteres etisk for at informantene bør få kommentere analysen, men samtidig kan omfattende forhandlinger om endringer rokke ved hele analysen, og faktisk svekke både dens validitet og reliabilitet. Et nytt intervju om tolkningene kunne være interessant, og fungere som et tillegg i rapporten. Men ideelt sett burde det da foretas en ny analyse i lys av informantenes kommentarer. Da vil det fort bli et svært omfattende arbeid, og det vil være uklart hvilken status den siste analysen skal ha i forhold til den opprinnelige analysen. På den annen side kan man spørre om hvor mye informantens rett til å trekke seg fra prosjektet på et hvert tidspunkt er verdt, hvis informanten ikke har innsikt i prosjektet mellom intervjusituasjonen og når det publiseres. Jeg stiller et spørsmål ved om ikke informantens rettighet til å trekke seg blir mer formalia enn en realitet. Ut ifra en ren etisk vurdering vil jeg hevde at informantenes kontroll blir mer reell når de i mitt prosjekt får kommentere det fortettede, journalistiske intervjuet som er grunnlag for analysen - dog uten retten til å trekke seg -, enn når de i et tradisjonelt vitenskapelig prosjekt får rett til å trekke seg fra prosjektet, men ikke får innsyn etter intervjusituasjonen.

Med grunnlag i den kvantitative naturvitenskapen er det utviklet tre krav til den metodiske kvalitet (Østbye og flere 2007). Validitet dreier som hvorvidt man undersøker det problemstillingen tilsier, altså om prosjektets design og operasjonalisering er relevant. Reliabilitet dreier seg om hvorvidt behandlingen av data er nøyaktig og pålitelig. Generaliserbarhet er hvorvidt analysens funn kan

gjøres allmenngyldige, dette forutsetter stor grad av validitet og reliabilitet. Det er omdiskutert om disse tre begrepene er fruktbare for vurdering av kvalitative metoder, som ikke behandler målbare data. Thagaard (2003:169) bruker begrepene bekreftbarhet og troverdighet framfor validitet og reliabilitet, og overførbarhet framfor generaliserbarhet.

Troverdigheten er knyttet til at forskeren gjør rede for hvordan data utvikles, og skiller tydelig mellom empirisk innhentede data og egne vurderinger av disse. Jeg mener fremstillingen av det komplette datamaterialet i form av intervjuene i del 1, samt hyppig bruk av sitater i del 2, gir et godt grunnlag for å vurdere mitt utvalg av utsagn og vurderingen av disse i del 2. Jeg mener også at jeg er svært eksplitt på hva som er informantenes meninger, og hva som er mine tolkninger i del 2.

Thagaard (op.cit.) knytter bekreftbarhet til vurdering av de tolkningene undersøkelsen fører til, og at tolkninger blir bekreftet av andre studier. Jeg mener mine tolkninger er svært transparente, og at jeg drøfter dem kritisk i arbeidet med å utvikle dem. Det finnes i liten grad andre studier som behandler min problemstilling, og dermed kunne ha bekreftet mine tolkninger. Jeg har derfor i analysen brukt kvantitative undersøkelser av hvem avisdebattantene er, og dermed kunnet bekrefte at avisdebatten har et hegemonisk preg. Jeg har også brukt kvantitative meningsundersøkelser for å bekrefte eller avkrefte informantenes oppfatning av folkelig støtte.

Overførbarhet knytter Thagaard til at forståelsen som utvikles innenfor rammen av det enkelte prosjekt, også kan være relevant i andre situasjoner. Jeg mener at den forståelsen som jeg har utviklet av avisdebatten, vil være overførbar til debattformer i andre media, og også til en debatt innenfor en organisasjon eller ved et treff med venner. Jeg mener man vil finne motstemmer i disse fora også, og ingen av de mekanismene som jeg finner i avisdebatten, er spesifikt knyttet til avis som medium. De er snarere knyttet til den menneskelige natur som den uttrykker seg i vår kultur. Hvor overførbare mekanismene er til andre kulturer, vil måtte besvares gjennom andre studier. Jeg refererer i min undersøkelse til teori som peker mot at de samme mekanismene er utbredt i den vestlige kulturkrets. Men som sagt har jeg benyttet meg av spesielt utvalg, og derfor kan det reises tvil om tendensene undersøkelsen kommer frem til, representerer et generelt mønster, eller om de bare belyser de spesielle situasjoner som mine informanter befinner seg i.

3.8 Rapportering

I denne oppgaven er del 1 den journalistiske rapport, mens del 2 og del 3 utgjør den vitenskapelige rapporten. Forskjellen mellom disse rapportene, opplever jeg at allerede er drøftet over.

3.9 Konklusjon metode

Fase i intervju-undersøkelsen	Journalistisk intervju	Kvalitativt forskningsintervju	Vitenskapelige implikasjoner av journalistisk intervju	Validitet	Reliabilitet	Etikk
1. Tematisering	Problemstilling,	Problemstilling, og				
	Evt. hypotese som kan endres underveis	Evt. hypotese for å bekrefte/avkrefte		-		
	Undersøke tidligere norsk journalistikk	Undersøke tidligere forskning internasjonalt	Forholder seg ikke til tidligere forskning			
	Mangler teori	Teori	Mangler teoretisk fundament til analysen			
2. Design	Int. som metode og sjanger for rapport	Intervju som metode	Mindre åpent intervju fordi både middel og mål	-	-	
2a Utvalg	Svake kriterier	Sterke kriterier	Svekker representativitet	-		
	Identifiserte informanter	Anonyme informanter	Gjør informanter sårbare i analyse			-
	Kjent navn blant leserne fordel	Ukjent navn	Svekker representativitet	-		
	Veltalende, spissformulert	Ikke et kriterium	Svekker representativitet	-		
2b. Designguide	Semistrukturert intervju	Semistr. intervju				
	Individuelle tilleggsspørsmål	Standardisert		-	-	
	Spørsmål styrt av SAKER	Ikke et kriterium		-	-	
	Eksplisitt problemstilling og eventuell hypotese	Implisitt problemstilling og eventuell hypotese	Leder informant mot problemstilling og hypotese, svekker dem som verktøy i analysen	-		+
3. Intervju-situasjon	Informere om prosjekt	Informere om prosjekt				
	Ikke rett til å trekke seg	Rett til å trekke seg	Etisk utfordring			-
	Fortelling viktig	Fortelling fordel		-	-	
	Observere kroppsspråk og scene for økt forståelse og bruk i rapport	Observere kroppsspråk og scene for økt forståelse				
	Intervju som bevisst sosialt spill	Mest mulig naturlig samtale	Kan gi mer sosialt tilpassede svar	-		
3a. Notat og opptak	Som regel notat	Som regel opptak og notat	Tidlig analyse og fortetning av int. materiale	-	-	
4. Transkripsjon	Endelig rapport med siste analyse og fortetning	Full utskrivning		-	-	
	Dramatiserer med journalistens ord			-	-	
	Kan være forhandling	Som regel ikke forhandling		-	-	+

Jeg har stilt og drøftet spørsmålet ”Hvor egnet er det journalistiske intervju som data for en vitenskapelig analyse?”. Delsvarene på dette spørsmålet velger jeg å presentere skjematisk og forenklet i tabellen over. Tabellen beskriver likheter og ulikheter mellom det journalistiske intervju og forskningsintervjuet i de fire første, felles fasene av en intervjuundersøkelse, og hvilke implikasjoner disse forskjellene vil ha for kvaliteten på undersøkelsen. I tabellen står minusene og plussene for hvorvidt bruken av journalistisk intervju svekker eller styrker områdene validitet, reliabilitet og etikken i den vitenskapelige undersøkelsen. Som det fremgår av tabellen, blir alle tre områdene hovedsakelig svekket. Etikken blir riktignok like mye styrket som svekket i tabellen, men minusene og plussene bærer ulik vekt.

Det er et tre forhold som særlig gjør bruken av journalistisk intervju problematisk som data for en vitenskapelig analyse: den identifiserte informant, intervjueteksten som endelig journalistisk rapport, og den uklare rollen ved overgang fra journalist til forsker. Den identifiserte informant medfører store etiske utfordringer når hun går fra identifisert subjekt i det journalistiske intervju til identifisert objekt i den vitenskapelige analysen. Forskningens krav til konfidensialitet blir ikke overholdt, og informanten blir i stor grad eksponert for forskerens tolkninger i analysen. Forskerens uklare rolle ved å møte informantene som journalist, kan svekke bevisstheten om den senere vitenskapelige analysen hos både forskeren og informantene.

Intervjueteksten som endelig journalistisk rapport, fører til at datamaterialet blir svekket ved at det blir analysert og fortettet sterkt allerede i intervjusituasjonen, og avsluttet i transkripsjonen. Materialet svekkes ytterligere ved at journalistrollen medfører at materialet blir omstrukturert og dramatisert med journalistens egen ord. Dette kan svekke både validiteten og reliabiliteten til datamaterialet før analysen.

Jeg vil konkludere med at det journalistiske intervju er problematisk som datamateriale for vitenskapelig analyse, fordi det tilfører få kvaliteter i forhold til forskningsintervjuet, og kan representere flere problemer når det gjelder reliabilitet, validitet og etikk.

Bakgrunns litteratur (for del 1):

Al-Kubaisi, Walid (1996): *Min tro, din myte: Islam møter norsk hverdag*. Aventura forlag.

Al-Kubaisi, Walid (2000): *Norske poteter og postmodernistiske negre: Kulturelle kollisjoner og misforståelser*. Oslo: Kulturbro forlag.

Haugestad, Arne (red)(2002): *Folkefiende? 70 år med Tor Erling Staff*. Oslo: Kagge forlag.

Markussen, John Arne (1985): *Staff – fra innsiden*. Oslo: Grøndahl & Søn Forlag, Oslo.

Monsen, Nina Karin (1998): *Det kjempende menneske*. Oslo: Universitetsforlaget.

Monsen, Nina Karin (2009): *Kampen om ekteskapet og barnet*. Luther Forlag.

Rem, Håvard (2005): *Staff*. Schibsted forlagene.

Storhaug, Hege (2007): *Men størst av alt er friheten. Om innvandringens konsekvenser*. Oslo: Kagge forlag.

Storhaug, Hege (2007): *Tilslørt. Avslørt. Et oppgjør med norsk naivisme*. Oslo: Kagge forlag.

Storhaug, Hege (2009): *Rundlurt. Om innvandring og islam i Norge*. Oslo: Kagge forlag.

Åmås, Knut Olav (2007): *Verdien av uenighet. Debatt og dissens i Norge*. Oslo: Kagge forlag.

Referanselitteratur (for del 2 og del 3):

Skriftlige kilder:

Anderssen, Norman og Slåtten, Hilde (2008): *Holdninger til lesbiske kvinner, homofile menn, bifile kvinner og menn og transpersoner*. Universitetet i Bergen, avdeling for samfunnspsykologi.

Anderssen, Norman (norman.anderssen@psysp.iuh.no)(2010, 28 april). "FW: Til tall på støtte til ekteskap". Epost til Gjesvik, Anders (anders.gjesvik@gmail.com).

Arendt, Hanna (1996) [1958]: *Vita active. Det virksomme liv*. Oslo: Pax Forlag.

Best, Joel: Random Violence (1999). *How We Talk About new Crimes and New Victims*. University of California Press.

Blom, Svein (2006): *Holdninger til innvandrere og innvandring 2006*. Rapport 2006/77, Statistisk sentralbyrå.

Blom, Svein (2009): *Holdninger til innvandrere og innvandring 2009*. Rapport 2009/44. Statistisk Sentrlabyrå.

Elvestad, Eiri (1999): *Kommunikasjon mellom mennesker i media. En analyse av lokalvisenes brevspalter*. Hovedoppgave i sosiologi, NTNU.

Elvestad, Eiri (2001): *Leserbrevskribenter – en studie av dem som skriver lesebrev i lokalaviser*. ISS-rapport nr. 58. Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet.

Fafner, Jørgen (2005)[1977]: *Retorik – klassisk og moderne*. København: Akademisk Forlag.

Fraser, Nancy (1992): "Rethinking the Public Sphere: A contribution to the Critique of Actually Existing Democracy". I Calhoun, Craig (red): *Habermas and the Public Sphere*. Camebridge: MIT Press.

Friedman, Jonathan, under utgivelse: *PCWorlds*.

Gentikow, Barbara (2005): *Hvordan utforsker man medieerfaringer? Kvalitativ metode*. Kristiansand: IJ-forlaget.

Gentikow, Barbara (2009): "Offentlighet(er) som fenomen og begrep". I *Norsk medietidsskrift nr.2 2009*. Oslo: Universitetsforlaget.

Habermas, Jürgen (1999a): *Kraften i de bedre argumenter*. Oslo: Ad Notam Gyldendal.

Habermas, Jürgen (1999b): *Kommunikativ handling, moral og rett*. Tano Aschehoug.

Habermas, Jürgen (2005)[1962]: *Borgerlig offentlighet*. De norske Bokklubbene.

Handgaard, Brynjulf (2008): *Intervjuteknikk for journalister*. Oslo: Gyldendal Norsk Forlag.

Hogg, Michael A. og Vaughan, Graham M. (2005)[1995]: *Social Psychology*. Harlow: Pearson Education Limited.

- Hylland Eriksen, Thomas (2002). I Haugestad, Arne (red): *Folkefiende? 70 år med Tor Erling Staff*. Kagge forlag.
- Jørgensen, Marianne Winther og Phillips, Louise (1999): *Diskursanalyse som teori og metode*. Roskilde Universitetsforlag.
- Kjær Jensen, Mogens (1991): *Kvalitative metoder i anvendt samfunnsforskning*. København: Rapport 91:1, Socialforskningsinstituttet.
- Kvale, Steinar (1994): *Interview. En introduction til det kvalitative forskningsinterview*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Lien, Inger-Lise (1997): *Ordet som stempler djevlene*. Aventura.
- Loga, Jill M. (2003): "Godhetsdiskursen". I Berge, Kjell Lars og flere (red): *Maktens tekster*. Gyldendal Norsk Forlag.
- Loga, Jill M. (2004): *Godhetsmakt. Verdikommisjonen – mellom politikk og moral*. Avhandling for graden doctor rerum politicarum ved Universitetet i Bergen.
- Loga, Jill M. (2009): "Verdimakt. Det moralske landskapets implisitte maktmekanismer". I *Profesjonsledelse og kunnskapsorganisering*. Bergen: Forpro.
- McCroskey, James C. (2006)[1968]: *An Introduction to Rhetorical Communication*. West Virginia University.
- Neumann, Iver B. (2001): *Mening, materialitet, makt: En innføring i diskursanalyse*. Fagbokforlaget Vigmostad og Bjørke.
- Nietzsche, Friedrich (2010)[1887]: *Moralens genealogi*. Spartacus Forlag.
- Nilsen, Kristina (2009): *Undersøkelse av norske papiraviser: Leserinnlegg av kvinner og menn*. Retriever Norge.
- Olsen, Johan P. (red)(1980): *Meninger og makt*. Universitetsforlaget.
- Skaalmo, Gøran (2010): "Den gode hypotesen". I Heidi Molstad Endresen (red): *SKUP 1990-2010*. Oslo: Stiftelsen for en Kritisk og Undersøkende Presse (SKUP).
- Skjervheim, Hans (1963): *Deltakar og tilskodar*. Oslo: Dreyer.
- Smelser, Neil J. og Baltes, Paul B. (red)(2001): *International Encyclopedia of the Social & Behavioral Sciences*. Elsevier Ltd.
- Thagaard, Tove (2003): *Systematikk og innlevelse. En innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke.
- Van Dijk, Jan: "Free the Victim: A Critique of the Western Conception of Victimhood". I *International Review of Victimology*, Vol. 16 2009. A B Academic Publishers.
- Østbye, Helge, og flere (2007): *Metodebok for mediefag*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke.

Muntlige kilder:

al-Kubaisi, Walid: Intervju 05.01.10

Monsen, Nina Karin: Intervju 14.01.10

Staff, Tor Erling: Intervju 27.01.10 og 07.03.10

Storhaug, Hege: Intervju 24.09.09 og 21.12.09

Åmås, Knut Olav: Intervju 01.10.09